

Vattajanniemen Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

Tämän raportin julkaisuun on saatu tukea Euroopan unionin Life luonto -rahastosta.

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax
Kansikuva: Kasper Koskela

© Metsähallitus 2009

ISSN 1796-2943
ISBN 978-952-446-734-6 (nidottu)
ISBN 978-952-446-735-3 (pdf)

200 kpl
Kopijyvä Oy, Jyväskylä, 2009

Vattajanniemen Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma

METSÄHALLITUS

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	2009
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	2811/623/2006
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	Natura 2000, harjijensuojeluohjelma, rantojensuojeluohjelma		
ALUEEN NIMI	Vattajanniemi		
NATURA 2000 -ALUEEN NIMI JA KOODI	Vattajanniemi (FI 1000017)		
ALUEYKSIKKÖ	Pohjanmaan luontopalvelut		
TEKIJÄ(T)	Metsähallitus		
JULKAISUN NIMI	Vattajanniemen Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma		
TIIVISTELMÄ	<p>Hoito- ja käyttösuunnitelma koskee kahdesta erillisestä alueesta koostuvan Vattajanniemen Natura 2000 -alueen (FI 1000017) pohjoista osaa, Vattajanniemeä. Vattajanniemi sijaitsee Kokkolan kaupungin pohjoisosassa, Lohtajalla. Suunnittelualan pinta-ala on 1 500 ha, josta 170 ha on vesi- aluetta.</p> <p>Vattajanniemi on liitetty suojelualueverkostoon SCI-alueena eli luontodirektiivin liitteessä I tarkoitettujen ensisijaisesti suojeltavien luontotyyppien suojelemiseksi. Alue sisältyy harjijensuojeluohjelmaan (HSO 100093). Tämän ohella osa alueesta kuuluu rantojensuojeluohjelma- alueeseen (RSO 100064). Lisäksi alue lasketaan Suomen tärkeimpiin lintualueisiin (FINIBA). Alueen suojelu tullaan toteuttamaan maa-alueiden osalta luonnonsuojelulla ja vesialueiden osalta vesilain keinoin.</p> <p>Vattajanniemi on Euroopan laajin ja edustavin borealisen vyöhykkeen dyyniluontotyyppien esiintymisalue ja merkittävä perinnemaisemakohte, jonka luontoarvoja täydentää monipuolinen suo- ja kosteikkoluonto. Vattajanniemi on valtakunnallisesti merkittävä puolustusvoimien ampuma- ja harjoitusalue ja myös suosittu virkistyskäyttökohde.</p> <p>Hoito- ja käyttösuunnitelma on osa Vattajan Dyyni Life -hanketta (1.4.2005–31.3.2009). Suunnitelman sisältö ja toimet perustuvat Life-hankkeen aikana tehtyihin inventointeihin, lajisto- selvityksiin sekä luonnonhoidon toimenpidesuunnitelmiin. Erilaisia suunnitelmia ja selvityksiä tehtiin Life-hankkeen aikana yhteensä 15 kpl.</p> <p>Vattajanniemen hoito- ja käyttösuunnitelman tärkeimpänä tavoitteena on varmistaa alueen luonto- arvojen säilyminen heikentämättä puolustusvoimien toimintaedellytyksiä sekä kehittää yhteistyön toimivuutta eri tahojen kesken. Lisäksi alueen soveltuvuutta luontoarvot huomioonottavaan virkistys- ja jokamieskäyttöön parannetaan.</p> <p>Hoito- ja käyttösuunnitelma ohjaa Vattajan Dyyni Life -hankkeessa laadittujen suunnitelmien sisältämien toimien jatkamista ja vaikutusten seuranta. Suunnitelma määrittelee tarkentavat toimenpidesuunnitelmat, joiden avulla alueen luonnonhoitoa tehostetaan. Lisäksi suunnitelmassa määritellään alueelliset uhkatekijät ja toimet niiden ennaltaehkäisemiseksi.</p> <p>Hoito- ja käyttösuunnitelman osallistaminen toteutettiin osana Vattajan Dyyni Life-projektia. Suunnitelmasta pyydettiin lausunnot 13 tahoilta. Saaduista lausunnoista on koottu yhteenveto suunnitelman liitteeksi. Suunnitelmaa päivitetään tarvittaessa, viimeistään vuonna 2019.</p>		
AVAINSANAT	Vattajanniemi, Natura 2000, puolustusvoimat, hoito- ja käyttösuunnitelma, Vattajan Dyyni Life		
MUUT TIEDOT	Vattajan Dyyni Life -hanke (Dyynien ja kosteikoiden ennallistaminen Vattajan harjoitus- ja ampuma-alueella) Suunnitelman ovat kirjoittaneet Jouni Aarnio, Sari Airas, Reijo Hirvonen, Kasper Koskela ja Hannu Tikkanen.		
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja C 63		
ISSN	1796-2943	ISBN (NIDOTTU)	978-952-446-734-6
		ISBN (PDF)	978-952-446-735-3
SIVUMÄÄRÄ	00 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	Kopijyvä Oy
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	10 euroa

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	2009
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	2811/623/2006
TYP AV SKYDDSSOMRÅDE/SKYDDSPROGRAM	Natura 2000, åsskyddsprogrammet, strandskyddsprogrammet		
OMRÅDETS NAMN	Vattajanniemi		
NATURA 2000 -OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Vattajanniemi (FI 1000017)		
REGIONENHET	Österbottens naturtjänster		
FÖRFATTARE	Forststyrelsen		
PUBLIKATION	Skötsel- och användningsplan för Vattajanniemi Natura 2000 -område		
SAMMANDRAG	<p>Skötsel- och användningsplanen gäller den norra delen, Vattajanniemi, av Vattajanniemi Natura 2000 -område (FI 1000017), som består av två separata områden. Vattajanniemi ligger i den norra delen av Karleby stad, i Lochteå. Planeringsområdets areal är 1 500 ha, varav 170 ha är vattenområde.</p> <p>Vattajanniemi har anslutits till nätverket av skyddsområden som SCI-område, dvs. för att skydda prioriterade livsmiljötyper enligt bilaga I till habitatdirektivet. Området ingår i åsskyddsprogrammet (HSO 100093). Dessutom ingår en del av området i ett område enligt strandskyddsprogrammet (RSO 100064). Området räknas också som ett av Finlands viktigaste fågelområden (FINIBA). Skyddet av området kommer för markområdenas del att genomföras enligt naturvårdslagen och för vattenområdenas del enligt vattenlagen.</p> <p>Vattajanniemi är Europas mest omfattande och representativa område där dynlivsmiljötyper i boreal region förekommer och en viktig vårdbiotop, vars naturvärden kompletteras av en mångsidig myr- och våtmarksnatur. Vattajanniemi är försvarets skjut- och övningsområde av riksomfattande betydelse och även ett populärt rekreativsmål.</p> <p>Skötsel- och användningsplanen är en del av projektet Vattajan Dyyni Life (1.4.2005–31.3.2009). Innehållet och åtgärderna i planen grundar sig på de inventeringar, artutredningar samt åtgärdsplaner för naturvärden som gjorts under Life-projektet. Under Life-projektet gjordes sammanlagt 15 olika planer och utredningar.</p> <p>Det viktigaste målet med skötsel- och användningsplanen för Vattajanniemi är att säkerställa att områdets naturvärden bevaras utan att försvarsmaktens verksamhetsförutsättningar försämrats och att utveckla ett fungerande samarbete mellan olika instanser. Dessutom görs området mera lämpat att användas för rekreation och av allmänheten med hänsyn till naturvärdena.</p> <p>Skötsel- och användningsplanen styr fortsättningen på åtgärderna i de planer som gjorts upp inom projektet Vattajan Dyyni Life och uppföljningen av deras verkningar. Planen anger preciserande åtgärdsplaner med vilkas hjälp naturvärden på området effektivteras. I planen anges dessutom regionala hotfaktorer och åtgärder för att förebygga dem.</p> <p>Deltagandet i skötsel- och användningsplanen genomfördes som en del av projektet Vattajan Dyyni Life. Utlåtanden om planen begärdes av 13 instanser. Ett sammandrag av utlåtandena utgör bilaga till planen. Planen uppdateras vid behov, senast 2019.</p>		
NYCKELORD	Vattajanniemi, Natura 2000, försvarsmakten, skötsel- och användningsplan, Vattajan Dyyni Life		
ANDRA UPPGIFTER	Projektet Vattajan Dyyni Life (Restaurering av dyner och våtmarker på Vattaja övnings- och skjutområde). Planen har skrivits av Jouni Aarnio, Sari Airas, Reijo Hirvonen, Kasper Koskela och Hannu Tikkanen.		
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Metsähallituksen luonnonuojelujulkaisuja. Sarja C 63		
ISSN	1796-2943	ISBN (HÄFTAD)	978-952-446-734-6
		ISBN (PDF)	978-952-446-735-3
SIDANTAL	00 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	Kopijyvä Oy
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PPRIS	10 euro

Sisällys

1 Johdanto	9
1.1 Suunnittelualue	9
1.2 Suunnittelualueen hallinta ja siihen liittyvät järjestelyt.....	10
1.3 Kaavoitustilanne	12
1.4 Alueen hoitoa ja käyttöä ohjaavat suunnitelmat ja sopimukset.....	12
1.5 Vattajan Dyyni Life -projektin yhteydessä laaditut selvitykset ja suunnitelmat	14
1.6 After Life -suunnitelma	15
1.7 Muut selvitykset	16
ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNASTINEN KÄYTTÖ	17
2 Luonto, historia ja nykyinen käyttö	17
2.1 Yleiskuvaus	17
2.2 Geologia	17
2.3 Vesistöt.....	18
2.4 Natura-luontotyytit, lajisto ja luonnonhoito	22
2.4.1 Natura-luontotyytit ja lajisto	22
2.4.2 Ennallistaminen ja luonnonhoito	23
2.5 Historia	27
2.6 Puolustusvoimien käyttö	28
2.7 Alueen muu käyttö	30
2.7.1 Maastoliikenne ja muu moottoriajoneuvolla tapahtuva liikkuminen	30
2.7.2 Virkistyskäyttö.....	32
2.7.3 Metsästys ja kalastus	33
2.7.4 Jokamieskäyttö	34
2.7.5 Maa-ainesten ja pohjaveden ottaminen	35
2.7.6 Tutkimus- ja opetuskäyttö	35
2.8 Aikaisempien suunnitelmien toteutuminen	35
2.9 Maankäyttöanalyysi.....	35
2.9.1 Puolustusvoimien toimintojen sijoittuminen luontotyyteille	35
2.9.2 Poikkeamat olemassa olevista suunnitelmista	37
2.9.3 Mahdolliset ongelmat esitettyjen vakiointitoimenpiteiden ja muun ohjauksen käytännön toteutuksessa	37
2.9.4 Tietojen häviäminen Life-hankkeen jälkeen	38
2.9.5 Yllättävien tilanteiden ja onnettomuuksien aiheuttamat poikkeukselliset toimenpiteet	38
2.9.6 Ohjaamaton virkistyskäyttö	38
2.9.7 Avointen rannikko- ja perinnebiotooppien umpeenkasvu	39
2.9.8 Itämeren rehevöitymisen voimistama ruovikoituminen dyynialueella.....	40
2.9.9 Valvonnan ja tiedotuksen tason väheneminen Life-projektin jälkeen.....	41
2.9.10 Metsätaloustoimet ja soiden kuivatus valtionmailla	41
2.9.11 Metsätalous ja soiden kuivatus Natura-alueeseen rajoittuvilla yksityismailla	42
2.9.12 Seurantatietojen sekä hietikkoluonnon yleisen tuntemuksen puute	42
2.9.13 Luonnonhoidon häirintä	42
2.9.14 Epäonnistunut hallinnointi.....	43
2.9.15 Vätunginjärven ennallistamisen epäonnistuminen ja ristiriidat järven käytön suhteen	43
2.9.16 Virkistyskäytöstä ja puolustusvoimien toiminnasta aiheutuvat häiriöt Kalsonnokan linnustolle	44
2.10 Yhteenvedo tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta	44

HOITO JA KÄYTTÖ	45
3 Hoidon ja käytön tavoitteet	45
4 Vyöhykealuejako	47
5 Luonto- ja kulttuuriarvot	49
5.1 Luonnonsuojelu ja -hoito.....	49
5.1.1 Nykytila	49
5.1.2 Tavoitteet ja toimenpiteet	51
5.1.3 Seuranta	54
5.2 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito.....	55
6 Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu	56
6.1 Retkeily ja muu luonnon virkistyskäyttö.....	56
6.2 Opastusviestintä.....	58
6.3 Matkailun yritystoiminta	59
6.4 palvelurakenteiden huolto	60
7 Puolustusvoimien harjoituskäyttö ja luontoarvot.....	61
7.1 Nykytila.....	61
7.2 Tavoitteet.....	61
7.3 Toimenpiteet.....	61
7.4 Seuranta	65
8 Tutkimus	66
9 Muu käyttö.....	67
9.1 Jokamieskäyttö	67
9.2 Kalastus	67
9.3 Metsästys	67
9.4 Pohjaveden ja maa-ainesten otto	68
9.5 Maastoliikenne ja muu moottoriajoneuvolla tapahtuva liikkuminen	68
10 Toimenpidesuunnitelmat	71
11 Suunnittelualueen ulkopuolinen maankäyttö.....	71
HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET	72
12 Hallinnan ja hoidon järjestäminen	72
12.1 Metsähallituksen ja puolustusvoimien yhteistyö.....	72
12.2 Metsähallituksen ja muiden toimijoiden yhteistyö.....	72
12.3 Lausuntonmenettely puolustusvoimien toiminnan osalta.....	73
12.4 Vuokra- ja käyttöoikeussopimukset sekä rasitteet.....	73
12.5 Suojelualueen perustaminen, kiinteistönmuodostus ja rajojen merkitseminen	74
13 Turvallisuus ja pelastustoiminta.....	76
14 Valvonta	76
15 Suunnitelman vaikutusten arviointi	77
15.1 Ekologiset vaikutukset.....	77

15.2 Sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset	78
16 Resurssit	80
Lähteet.....	82
Liitteet	85
Liite 1 Yhteenvedo suunnitelmasta saaduista lausunnoista	85
Liite 2 Ympäristöministeriön vahvistuskirje.....	101

1 Johdanto

1.1 Suunnittelualue

Vattajanniemen Natura 2000 -alue (FI 1000017) sijaitsee Keski-Pohjanmaalla, noin 30 km Kokkolasta pohjoiseen (kuva 1). Alue kuuluu Kokkolan kaupunkiin vuoden 2009 alussa tapahtuneen Kokkolan ja Lohtajan kuntaliitoksen seurauksena. Vattajanniemi on liitetty suojelualueverkostoon SCI-alueena eli luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä I tarkoitettujen ensisijaisesti suojeltavien luontotyyppien suojelemiseksi. Natura-alue koostuu kahdesta erillisestä osa-alueesta, joiden yhteinen pinta-ala on noin 4 000 ha. Hoito- ja käyttösuunnitelma käsittää pohjoisemman osa-alueen,

Kuva 1. Vattajanniemen suunnittelualueen sijainti (merkitty karttaan mustalla rajaviivalla). Suunnittelualue on sama kuin Vattajanniemen Natura 2000 -alueen pohjoinen osa. Harjoitusalueen rajat näkyvät kartassa vaaleanpunaisella rajauksella. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos1/MYY/09.

jonka pinta-ala on 1 500 ha. Suunnittelualueesta 1 320 ha on maa- ja 180 ha vesialuetta. Vattajanniemen Natura 2000 -alueen eteläiselle osalle tullaan tekemään erillinen toimenpidesuunnitelma.

Vattajanniemi on Euroopan laajin ja edustavin boreaalisen vyöhykkeen (havumetsävyöhykkeen) dyyniluontotyyppien esiintymisalue. Se sisältyy harjijensuojeluohjelmaan (HSO 100093), ja tämän ohella 702 ha kuuluu rantojensuojeluohjelma-alueeseen (RSO 100064). Lisäksi alue laskeetaan Suomen tärkeimpiin lintualueisiin (FINIBA). Rantojensuojeluohjelman tavoitteena on säilyttää ohjelmaan kuuluvat rannat rakentamattomina ja luonnontilaisina. Harjijensuojeluohjelma sekä maisemalliset arvot rajoittavat kohteiden luonnontilaa ja maisemakuvaa peruuttamattomasti heikentäviä toimia – kuten laajaa maa-ainesten ottoa. Suunnittelualue on valtakunnallisesti merkittävä puolustusvoimien ampuma- ja harjoitusalue. Samalla Vattajanniemi on myös suosittu virkistyskäyttökohde.

1.2 Suunnittelualueen hallinta ja siihen liittyvät järjestelyt

Suunnittelualueen maankäyttö on esitetty kuvassa 2. Maa-alueet omistaa Suomen valtio lukuun ottamatta Vattajanniemen kärjessä, Lahdenkroopissa sekä Vatungissa sijaitsevia vesijättöjä (9,5 ha), jotka paikalliset jakokunnat omistavat. Jakokunnat omistavat myös valtaosan suunnittelualueeseen kuuluvasta vesialueesta. Valtion omistamia alueita hallinnoi Metsähallitus (Pohjanmaan luontopalvelut). Metsähallitus on vuokrannut hallinnoimansa alueen puolustusvoimille ampuma- ja harjoitusalueeksi. Sitä ympäröivä, pääosin suunnittelualueen ulkopuolella sijaitseva suoja-alue on enimmäkseen yksityisten omistuksessa.

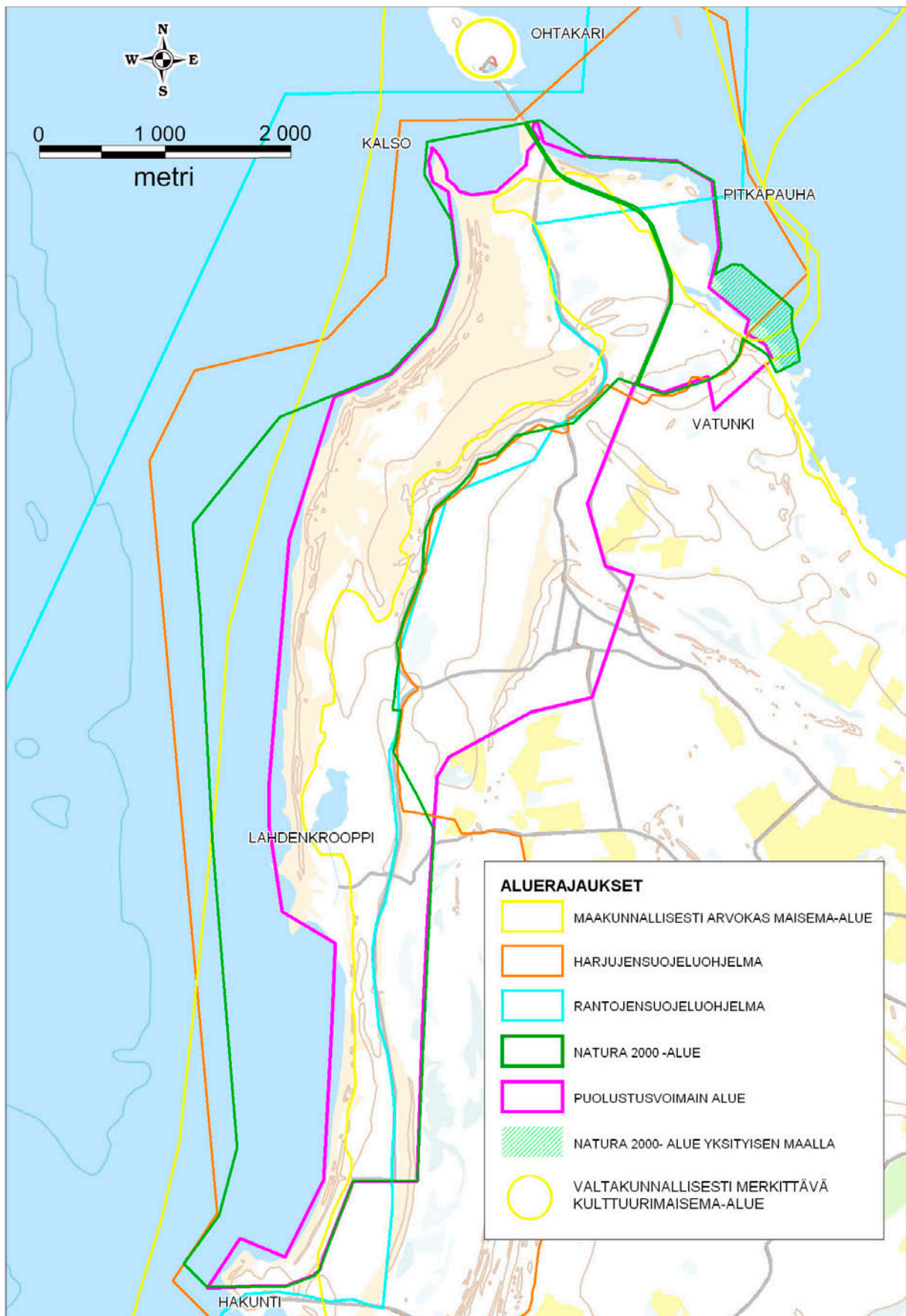
Valtionmaiden osalta Metsähallitus käyttää suunnittelualueella puhevaltaa alueen hallinnoijan roolissa. Metsähallitus vastaa luonnonsuojelusta ja alueen virkistyskäytöstä. Niin ikään Metsähallitus vastaa alueen maankäyttöön liittyvistä luvista ja sopimuksista – kuten vuokra- ja käyttöoikeussopimuksista – sekä käyttää maanhaltijana puhevaltaa mm. kaavoituksessa. Metsähallitus pyytää kuitenkin puolustusvoimien lausuntoa ennen maankäyttöpäätöksen tekemistä.

Vattajanniemen Natura 2000 -alueeseen rajoittuvat Metsähallituksen metsätalouden hallinnoimat alueet siirtyvät Metsähallituksen luontopalveluiden hallintaan vuoden 2009 aikana. Nämä siirtyvät Metsähallituksen luontopalveluille osana Etelä-Suomen metsien suojelun toimintaohjelmaa (METSO II), mikä mahdollistaa metsätalousalueen metsien ja pienialaisten soiden ennallistamistoimet. Siirtyvän alueen laajuus on noin 190 ha, ja se liitetään myöhemmin osaksi perustettavaa suojelualuetta. Puolustusvoimat käyttää siirtyviä alueita jalkaväen taisteluharjoitus- ja ryhmitysalueina sekä ilmatorjunnan ryhmitysalueina. Puolustusvoimien toiminta voi jatkua muuttumattomana.

Suunnittelualueella on käynnissä lunastusmenettely, jossa lunastuksen hakijana on puolustusministeriö. Valtioneuvosto myönsi vuonna 2006 puolustusministeriölle lunastusluvan

- Lahdenkroopin alueella ampuma- ja harjoitusalueen lunastustoimituksissa 1950-luvulla Karhin ja Lohtajan kylien jakokuntien osakastoille perustettujen oikeuksien lakkauttamiseksi, alueella olevien rakennuksien ja rakennelmien lunastamiseksi sekä näihin liittyvien oikeuksien lakkauttamiseksi
- valtion omistamaan ampuma- ja harjoitusalueeseen rajoittuvan Karhin ja Lohtajan kylien jakokuntien omistaman vesijätön lunastamiseksi yhteisistä vesialueista 429-402-876-1 ja 429-403-876-1
- Puolustusvoimien toimintaa varten tarvittavan käyttöoikeuden lunastamiseksi Karhin ja Lohtajan kylien jakokuntien omistamasta vesialueesta.

Lunastuspäätös annettaneen vuoden 2009 aikana.

Kuva 2. Vattajanniemen suunnittelualueen maankäyttö. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

1.3 Kaavoitustilanne

Suunnittelualueella on voimassa ympäristöministeriössä 24.10.2003 vahvistettu Keski-Pohjanmaan maakuntakaavan 1. vaihekaava ja valtioneuvostossa 29.11.2007 vahvistettu Keski-Pohjanmaan maakuntakaavan 2. vaihekaava. Maakuntakaavan 1. vaiheen mukaan suunnittelualue on puolustusvoimien erityisalue (ER), joka on valtakunnallisesti tärkeä, aseteknologian ja sotatekniikan kehityksen edellyttämällä tavalla kehitettävä ampuma- ja harjoitusalue. Puolustusvoimien toimintaedellytysten turvaamista pidetään maanpuolustuksen kannalta välttämättömänä. Kaavamääräyksen mukaan aluetta kehitetään puolustusvoimien erityisalueena, jonka käytössä ja jatkosuunnittelussa tulee huomioida alueen suojeluvaatimukset, erityiset luonto-, maisema- ja Natura-arvot, yleiset virkistystarpeet sekä pohjaveden suojelun vaatimat toimenpiteet. Suunnitteluohjeen mukaan alueen käytön kehittämisen ja jatkosuunnittelun tavoite on puolustusvoimien toiminnan turvaaminen ottaen huomioon virkistys- ja suojelutarpeet minimoimalla näiden toisilleen aiheuttamat haitat.

Keski-Pohjanmaan maakuntakaavan 2. vaihekaavan mukaan suunnittelualue on osittain kulttuuriympäristön tai maiseman vaalimisen kannalta maakunnallisesti tai seudullisesti tärkeä alue. Suunnittelumääräyksen mukaan suunnittelussa ja käytössä tulee edistää maisema- ja kulttuuriarvojen sekä perinnebiotooppien ja muiden luonnonperintöarvojen säilymistä. Suunnittelualueen pohjoispuolella sijaitseva Ohtakari on merkitty kaavaan kulttuuriympäristön vaalimisen kannalta valtakunnallisesti tärkeäksi kohteeksi. Maakuntakaavan 2. vaihekaava ei kumoja 1. vaihekaavan puolustusvoimien erityisalue (ER) -merkintää.

Suunnittelualueen koillisosassa sijaitsevan Pitkäpauhan ranta-asemakaava on hyväksytty Kokkolan kunnanvaltuustossa 23.3.2009. Kaavoitus liittyy käynnissä olevaan lunastusprosessiin, jossa on tarkoitus lakkauttaa Lahdenkroopissa olevat jakokuntien oikeudet sekä lunastaa siellä olevat rakennukset ja rakennelmat. Pitkäpauhan ranta-asemakaavaan on osoitettu 12 rakennuspaikkaa. Kaavan tarkoituksena on tutkia mahdollisuutta tarjota korvaavia rakennuspaikkoja Lahdenkroopin mökkiläisille lunastusprosessissa.

Suunnittelualueella ei ole muita vahvistettuja tai hyväksytyjä kaavoja.

1.4 Alueen hoitoa ja käyttöä ohjaavat suunnitelmat ja sopimukset

Hoito- ja käyttösuunnitelma

Metsähallituksen luontopalvelut vastaa valtion omistuksessa olevien Natura 2000 -alueiden hallinnasta, hoidosta ja suunnittelusta. Hoito- ja käyttösuunnitelma ohjaa Metsähallituksen toimintaa Natura-alueilla luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisesti. Hoito- ja käyttösuunnitelmassa tarkennetaan Natura-alueen luontodirektiivin mukaiset suojelutavoitteet sekä osoitetaan tarvittavat hoito-, ohjaus- ja seurantatoimet tavoitteisiin pääsemiseksi. Suunnitelman tarkoituksena on myös sovittaa yhteen alueen eri käyttömuodot luonnonsuojelun tavoitteisiin. Hoito- ja käyttösuunnitelman hyväksyy Metsähallitus, koska kyseessä ei vielä ole perustettu lakisääteinen suojelualue.

Hoito- ja käyttösuunnitelma ohjaa Metsähallituksen toimintaa Vattajanniemen Natura 2000 -alueella vuosina 2009–2018. Suunnitelma toimii perustana, kun ympäristöministeriö ryhtyy valmistelemaan asetusta luonnonsuojelualueen perustamiseksi. Mikäli katsotaan tarpeelliseksi, Metsähallitus valmistelee ja vahvistaa alueelle luonnonsuojelulain (1096/1996) mukaisen järjestyssäännön, joka tarkentaa annetun asetuksen rauhoitusmääräyksiä. Järjestyssääntö pohjautuu annettuun asetukseen sekä hoito- ja käyttösuunnitelman linjauksiin. Järjestyssääntöä ei voida antaa, ennen kuin suojelualue on asetuksella perustettu.

Hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu osana Vattajan Dyyni Life -projektia. Suunnitelma on osallistettu Life-projektin yhteydessä. Niin ikään suunnitelman pohjana olevat perusselvitykset on laadittu Life-projektin tuotoksina. Suunnitelman on laatinut projektiryhmä, jonka vetäjänä toimi suojelubiologi Kasper Koskela. Projektiryhmän muut jäsenet olivat Metsähallituksesta seuraavat henkilöt: Pohjanmaan luontopalveluiden alueiden hallinnan päällikkö Jouni Aarnio, Vaasan puistonjohtaja Kari Hallantie, erikoissuunnittelija Heikki Ollila, erikoissuunnittelija Sari Airas, Oulun puistonjohtaja Jouni Kosonen ja erikoissuunnittelija Reijo Hirvonen. Lisäksi projektiryhmään kuului biologi Hannu Tikkanen Ramboll Oy:stä.

Suunnittelun yhteydessä on pidetty neljä yleisötilaisuutta. Lisäksi suunnittelussa on erikseen osallistettu Kokkolan kaupunkia ja Lohtajan kuntaa, Karhin ja Lohtajan jakokuntia, Lahdenkroopin mökkiläisiä sekä alueen metsästysseuroja. Puolustusvoimista suunnitelmaa ovat kommentoineet kapteeni Sauli Mäentausta sekä yliluutnantti Mika Knuutila.

Vattajan hoito- ja käyttösuunnitelmasta on pyydetty lausunnot seuraavilta tahoilta: puolustusvoimat / maavoimien esikunta, Panssariprikaati, Kokkolan kaupunki, Länsi-Suomen ympäristökeskus, Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto, Karhin jakokunta, Lohtajan jakokunta, Lahdenkroopin mökkiläiset (edustajat), Kokkolan seudun luonto ry, Keski-Pohjanmaan museo, Museovirasto sekä Helsingin yliopisto.

Hoito- ja käyttösuunnitelma ottaa huomioon jäljempänä mainitut sopimukset, suunnitelmat ja sitoumukset.

Puolustusvoimien johtosääntö

Puolustusvoimien toimintaa ampuma- ja harjoitusalueilla ohjaavat lakien ja asetusten lisäksi puolustusvoimien ohjeet ja määräykset. Puolustusvoimien johtosäännössä annetaan yleisiä ohjeita ja määräyksiä tarkentavia paikallisia ohjeita alueen käytöstä. Merkitykseltään se vastaa järjestyssääntöä ja on siten alueen käytössä puolustusvoimia velvoittava. Johtosäännön rikkomisesta määrätään seuraamus. Johtosääntöä päivitetään tarpeen mukaan. Johtosäännössä käsketään mm. alueen luonnonsuojelusta ja öljyntorjunnasta. Johtosäännössä on otettu huomioon tiedossa olleet avainbiotoopit ja eri suojeluohjelmien kohteet, joiden luontoa on suojeltava mahdollisimman hyvin. Johtosäännön (Panssariprikaati 2005) mukaan Lohtajan ampuma- ja harjoitusaluetta käyttävien joukkojen on tunnettava aluetta koskevat sopimukset sekä käytölle asetetut säännöt ja rajoitukset. Johtosäännössä mainitaan mm. erityisesti ajon välttämisestä hiekkarannan dyynien päällä. Johtosäännössä on viittaus puolustusvoimien sopeuttamissuunnitelmaan, joka antaa tarkemmat ohjeet Natura-alueen käytöstä. Johtosäännön laatii aluevastuussa oleva joukko-osasto, ja sen vahvistaa operatiivisen sotilasläänin komentaja.

Maankäyttösuunnitelma

Puolustusvoimien rakennuslaitoksen laatima Vattajan alueen maankäyttösuunnitelma on ollut voimassa vuodesta 2004 alkaen (Puolustusvoimat 2004a–b). Suunnitelmassa hyväksyttiin luonto- ja lintudirektiivin mukaisten luontoarvojen suojelun sekä puolustusvoimien harjoituskäytön yhteensovittamisen keskeiset periaatteet. Suunnitelma sisältää alueen maankäyttötavat ja infrastruktuurin sijoittumisen yleispiirteisesti. Se ottaa huomioon myös alueisiin kohdistuvan muun maankäytön – kuten virkistyskäytön – puolustusvoimien tarpeiden sallimissa rajoissa. Maankäyttösuunnitelmakausi on 10 vuotta. Suunnitelmat vahvistaa Puolustushallinnon Rakennuslaitos.

Lohtajan ampuma- ja harjoitusalueen kehittämissuunnitelma

Edellinen kehittämissuunnitelma, Lohtajan ampuma- ja harjoitusalueen kehittäminen vuosina 2004–2008 (Halme ym. 2004), sisältää käytännön toimet alueen toiminnan ja rakenteiden kehittämisestä viiden vuoden jaksolle. Suunnitelma pohjautuu aiemmin mainittuun maankäyttösuunnitelmaan ja jätehuoltosuunnitelmaan. Vuoden 2008 lopussa alueelle on laadittu vuosia 2009–2013 koskeva kehittämissuunnitelma, joka on nimetty toimenpidesuunnitelmaksi. Suunnitelma vahvistetaan vuoden 2009 aikana. Suunnitelma laaditaan kaikille puolustusvoimien harjoitusalueille. Sen laatii aluevastuussa oleva joukko-osasto ja vahvistaa maavoimien esikunta.

Metsähallituksen ja Pääesikunnan yhteistoiminnan puitesopimus

Sopimuksessa sovitaan Metsähallituksen hallinnassa olevien maa- ja vesialueiden, rakennelmien ja rakennusten käytön periaatteista, niiden vuokrauskäytännöistä sekä muusta sopimusosapuolten toimintaan liittyvästä yhteistoiminnasta. Sopimuksen osapuolia ovat Metsähallitus ja Pääesikunta. Sopimus astui voimaan 1.1.2002, ja se on voimassa 31.12.2011 asti. Puitesopimus ohjaa aluekohtaisia Metsähallituksen ja puolustusvoimien välisiä vuokrasopimuksia.

1.5 Vattajan Dyyni Life -projektin yhteydessä laaditut selvitykset ja suunnitelmat

Projektin aikana 1.4.2005–31.3.2009 laadittiin ja toteutettiin luonnonhoitoa sekä käytön ohjausta koskevat yksityiskohtaiset suunnitelmat. Metsähallitus toimi projektissa vastuullisena tahona kumppaninaan puolustusvoimat ja Länsi-Suomen ympäristökeskus. Projektikoordinaattorina ja -suunnittelijana toimi Sigma Konsultit Oy. Projektin suunnittelua ja toteutusta ohjasi ohjausryhmä, jonka jäseninä olivat puistonjohtaja Kari Hallantie (puheenjohtaja) ja suojelubiologi Kasper Koskela Metsähallituksesta; majuri Erkki Rintala, luutnantti, leirialueen päällikkö Mika Knuutila, majuri Kari Pigg, majuri Mika Sundqvist, kapteeni Janne Telin, kapteeni Sauli Mäentausta, majuri Kari Melanen, majuri Risto Jauho sekä majuri Jukka Leskinen puolustusvoimista; biologi Harri Hongell Länsi-Suomen ympäristökeskuksesta, dosentti Pirjo Hellemaa Helsingin yliopiston maantieteen laitokselta sekä erikoissuunnittelija Hannu Tikkanen (sihteeri) Ramboll Finland Oy:sta.

Projektin aikana laaditut detaljisuunnitelmat on hyväksytty Metsähallituksessa ja puolustusvoimissa niiden omien hallintokäytäntöjen mukaisesti. Länsi-Suomen ympäristökeskus on antanut lausunnot kaikista suunnitelmista. Virkistyskäytön ja opastuksen suunnittelua ohjasi erillinen virkistyskäyttöryhmä, johon kuuluivat em. tahojen lisäksi edustajat Lohtajan ja Karhin jakokunnista sekä Lohtajan kunnasta. Ryhmä kokoontui hankkeen aikana kahdeksan kertaa.

Hoito- ja käyttösuunnitelma on laadittu osana Vattajan Dyyni Life -projektia. Suunnitelma varmistaa osaltaan Life-projektin toimenpiteiden jatkuvuutta. Life-hankkeen aikana laaditut selvitykset ja suunnitelmat ovat seuraavat:

- Vattajanniemen hyönteiset 2006–2008 (Ahola & Pentinsaari 2009)
- Vattajanniemen Natura 2000 -alueen arkeologinen inventointi 2006 (Laurila & Okkonen 2009)
- Lahdenkroopin kunnostus, esiselvitys (Airiola 2006)
- Vatunginjärven ennallistaminen (Airiola 2008)
- Vattajanniemen rantalinnusto (Hakanen ym. 2009)
- Geomorfologiset seurannat Vattajalla (Hellemaa 2009)
- Kasvillisuus- ja kävijäseurannat Vattajanniemellä kesällä 2008 (Hellemaa ym. 2009)
- Vattajanniemen Natura 2000 -alueen soiden ja metsien ennallistamisen toimenpidesuunnitelma (Hokkanen 2006)
- Vattajanniemen dyynien kasvillisuustyypit ja kasvillisuuden sukkessio (pro gradu -tutkielma; Kaila 2007)
- Vattajan dyynialueen kuluneisuus ja eolinen aktiivisuus (pro gradu -tutkielma; Lehto 2007)
- Puolustusvoimien toimintojen sopeuttaminen luontoarvoihin Vattajan Natura-alueella (Panssariprikaati & Sigma Konsultit Oy 2008)
- Vattajan Natura-alueen maisema- ja kulumisvaurioiden korjaussuunnitelma (Sievänen & Tikkanen 2007)
- Avoimien hietikoiden hoito Vattajan Natura 2000 -alueella (Tikkanen 2007)
- Laiduntamissuunnitelma Vattajan Natura-alueelle (Wargén 2006)
- Täydennyssuunnitelma Vattajan Natura 2000 -laidunalueelle (Wargén 2008).

Suunnitelmista on julkaistu kooste Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja -sarjassa A 180 (Koskela 2009). Julkaisu on kokonaisuudessaan nähtävällä Life-projektin [www-sivuilla](http://www.sivuilla) www.metsa.fi. Edellisten lisäksi Life-projektissa on laadittu virkistyskäyttösuunnitelma, jonka mukaisesti alueen virkistyskäyttörakenteita on toteutettu. Suunnitelmaa ei ole julkaistu.

Alueen käytön suunnittelussa on hyödynnetty lisäksi Life-projektin aikana tehtyjä kävijäseurantoja. Erikseen julkaistut selvitykset ovat Vattajanniemen kävijätutkimus 2006 (Halsti 2007) ja Vattajanniemen kävijätutkimus (Kukkala 2008).

1.6 After Life -suunnitelma

Tähän hoito- ja käyttösuunnitelmaan on sisällytetty ns. After Life -suunnitelma, jossa ilmaistaan Life-hankkeen tavoitteiden jatkuvuuden turvaamiseen liittyvät toimet. Suunnitelma koostuu luvusta 2.9 Maankäyttöanalyysi sekä kokonaisuudessaan luvuista 3–15.

1.7 Muut selvitykset

Aikaisemmin alueelle on laadittu ympäristöministeriön toimeksiannosta luontokartoitus, jossa on esitetty toimenpidesuosituksia luontoarvojen huomioimiseksi (Hannila ym. 1989). Puolustus-hallinto huomioi suositukset omalla päätöksellään rajoittamalla käyttöä inventoinnissa arvokkaimmiksi todetuilla avainbiotoopeilla (yht. 123 ha) (VaaSLE ak 114/1/I/25.04.2003). Lisäksi PAUHA-harjoituksen ympäristöryhmä arvioi Vattajanniemen avainbiotooppien tilan vuonna 2001 (Maanpuolustuskoulutus ry 2001).

Lisäksi Metsähallitus on selvittänyt Vattajan linnustoa osana Natura-alueiden valtakunnallista linnuston tilan seurantaa. Cecilia Halsti on tutkinut osallistamiskäytäntöä Vattajan maankäytön suunnittelussa pro gradu -tutkielmassaan (Halsti 2008).

ALUEEN LUONTO JA TÄHÄNSTINEN KÄYTTÖ

2 Luonto, historia ja nykyinen käyttö

2.1 Yleiskuvaus

Suunnittelualue on karu, monimuotoisten dyynien vallitsema merenranta-alue, jossa eri-ikäiset männiköt ja paikka paikoin esiintyvät pienialaiset suoalueet kirjavoivat maisemakuvaa. Metsät ovat hiekkapohjaisia, pääosin harvakasvuisia kuivia mäntykankaita. Metsäisten dyynien päällä ja alavilla rannoilla esiintyy paikoin leppävaltaisia nuoria sukkessiovaiheita. Kuusivaltaisia tuoreita kankaita tavataan pienialaisesti.

Alueen metsät ovat olleet kauttaaltaan talousmetsinä rantojensuojeluohjelmaan liittämiseen saakka 1990-luvun alkupuolelle. Sen jälkeen metsät ovat olleet talouskäytön ulkopuolella. Kosteikkoja on ojitettu laajemmalla mitassa 1960-luvulla (Hannila ym. 1989).

2.2 Geologia

Vattajan dyynit sijaitsevat mereen päättyvän, Keski-Suomesta alkavan harjumuodostuman yhteydessä. Niemi asettuu hiekkaharjun peittämälle Pohjanmaan liuskealueelle. Jääkauden jälkeinen merenalainen vaihe on yhdessä voimakkaan maankohoamisen kanssa muokannut alueen olemukseksi hietikkoalueeksi. Korkokovaltaan alue on matalaa hiekkadyynien muodostamaa kangasmaastoa, jonka korkeus merenpinnasta on suurelta osin alle viisi metriä.

Vattajanniemi sijoittuu Euroopan nopeimmin kohoavalle rannikko-osuudelle (noin 8–9 mm/v). Aallokko on tasoittanut ja levittänyt harjuaalueen hiekkaa laajemmalle alueelle, ja rantavoimat ovat kinostaneet hiekkaa laajoiksi rantavalli- ja dyynimuodostumiksi. Vattajanniemen hiekkaranta-alue kuuluu Pohjanlahden laajimpiin yhtenäisiin lentohiekka-alueisiin, jolla on rannasta sisämaahan etenevä edustava sarja dyynikehityksen eri vaiheita. Korkeimmat dyynit ovat yli 15 m korkeita.

Kalliopaljastumia alueella ei ole. Muutamien paikoin on nähtävillä hiekan seassa lajittumattomampaa kiviainesta mm. Pitkäpauhassa, Kalsonnokalla ja Hakunnissa. Hietikkoalueille tyypillisesti osa rannasta on aaltojen ja merivirtojen syövyttämää rantaa ja osa hiekan kerääntymisaluetta.

Perämeren rannikon dyynialueiden nykyiset muodot ovat suhteellisen nuoria. Lohtajan alueen maannousemisen referenssikäyrän mukaan Vattajan merenpinta oli 5 m:n tasolla noin 600 vuotta sitten ja 2,5 m:n tasolla noin 350 vuotta sitten (Okkonen 1998).

Dyynialueiden kehityksessä on erotettu mm. Kalajoella (Heikkinen & Tikkanen 1987) seuraavia vaiheita:

- 1) Alueet alkoivat kohota merestä noin 900 vuotta sitten.
- 2) Paljastuva maa sai nopeasti kasvipeitteen, joka säilyi rikkoontumattomana yli 500 vuotta.
- 3) Rannan tuntumaan kehittyi aikaisintaan 500 vuotta sitten dyyniketju.
- 4) Dyynit alkoivat edetä 1800-luvulla kohti sisämaata metsää haudaten.
- 5) Dyynien eteneminen on hidastunut ja pysähtynyt 1950-luvulta alkaen.

Myös Vattajan dyyneillä on todennäköisesti ollut samankaltainen kehityskulku.

Dyynien 1700- ja 1800-luvulla tapahtuneiden aktivoitumisten syinä pidetään mm. metsäpaloja. Todennäköisesti myös laidunnuksen aiheuttama eroosio on vaikuttanut tähän. Tuolle ajalle sijoittuu vanhakantaiseen maatalouteen liittyvä metsien ja rantojen tehokkaimman laiduntamisen aika-kausi.

Laiduntamisen loppumista viime vuosisadan puolivälissä pidetään myös yhtenä merkittävimmistä syistä hiekan sitoutumiseen ja kasvipeitteen muodostumiseen dyyneille. Lampaat ovat tehokkaita lentohiekkaa sitovan rantavehnän ja muun kasvillisuuden hävittäjiä – sekä tallauksen aiheuttaman maaperän rikkoutumisen että syömisen vuoksi. Lähinnä rantaa sijaitsevien dyynien peitteisyyden lisääntyminen on vähentänyt tai estänyt hiekan liikkumisen deflaatiopintojen yli taaemmille dyyneille, mikä on osaltaan nopeuttanut taimettumista.

Koko Vattajan ranta-alue on vielä 1900-luvun puoliväliin saakka ollut perinteisessä laidunkäytössä kyläläisten yhteislaitumena. Laidunnuksen synnyttämiä perinnebiotooppeja on vielä nähtävissä paikoitellen dyynialueen takana. Lampaiden ja lehmien lisäksi hietikoilla ovat laiduntaneet hevoset, jotka laskettiin vapaiksi kevätkyntöjen jälkeen ja koottiin syyskuussa. Tietojen mukaan saattoi hiekkapakoilla nähdä kymmenpäisiä hevoslaumoja 1700–1800-luvuilla. Suurimmissa laumoissa liikkuvat lampaat. Niitä on kerrottu olleen Vattajalla monia satoja. (Luukko 1938)

Avointen hietikoiden umpeutuminen on ollut viimeisten 60 vuoden aikana kohtalaisen nopeaa. Ilmakuvien mukaan vielä 1940-luvulla avoin hietikkoalue oli huomattavasti nykyistä laajempi. Täysin avointa hietikkoaluetta oli tuolloin noin 470 ha, ja vuonna 2006 noin 280 ha. (Tikkanen 2007)

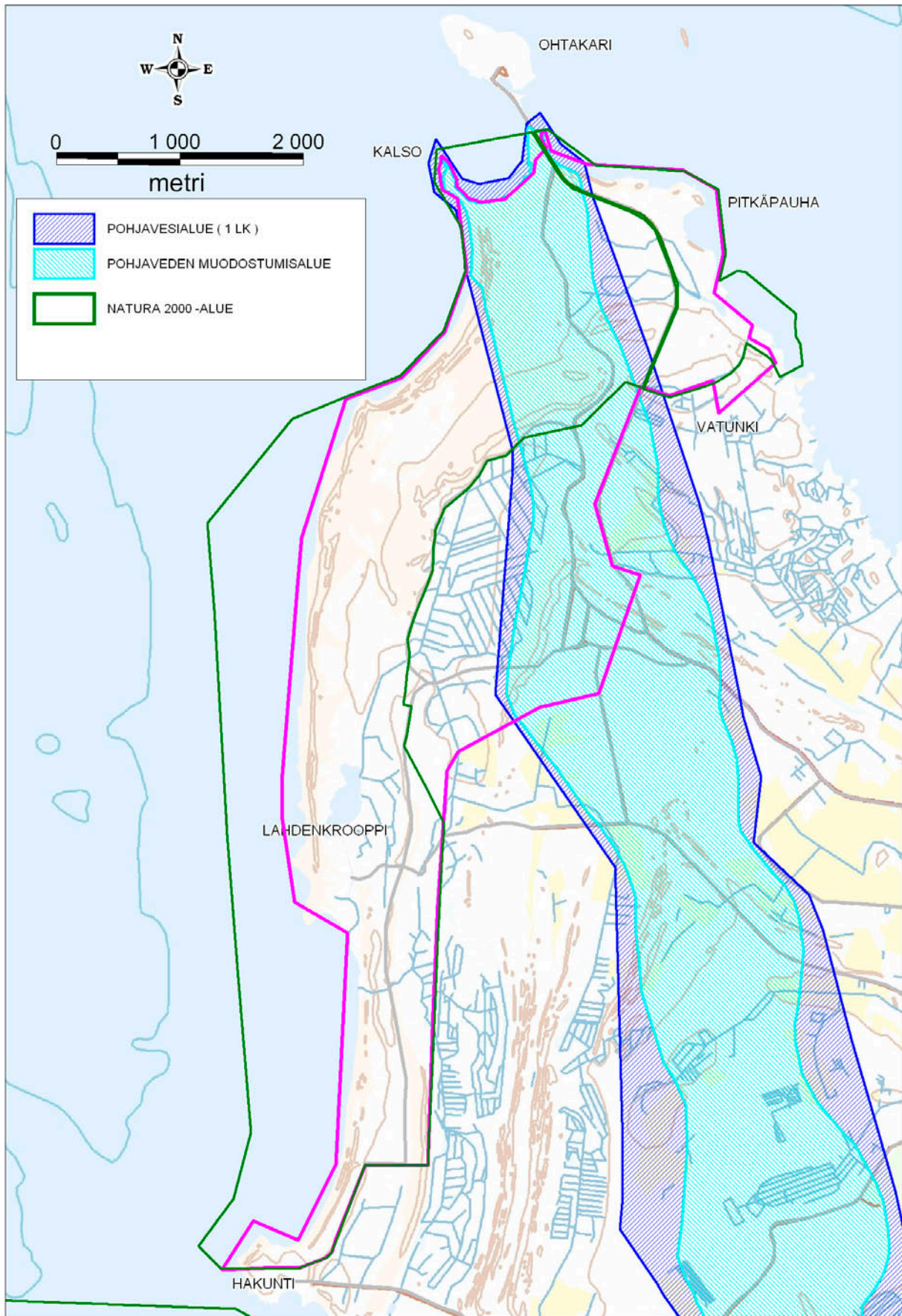
Laidunnuksen vähentymisen lisäksi avointen alueiden muutoksiin todennäköisesti vaikuttaneita muita tekijöitä ovat mm. metsäpalojen vähentyminen, ravinnelaskeumat, maankohoaminen ja mahdolliset pohjavesipinnan muutokset.

Hietikoiden umpeutuminen Vattajalla on alkanut jo 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa (Tikkanen 2007). Metsittymiskehityksen kulusta viime vuosikymmeninä ei ole tutkimustuloksia käytettävissä; mutta todennäköistä on, että umpeutuminen on mieluummin nopeutumassa kuin hidastumassa. Puuston kasvu itsessäänkin lisäänee taimettumisen nopeutumista muuttuneiden pienilmasto-olosuhteiden vuoksi. Ilman hoitotoimia kaikkia avoimia dyyniluontotyyppisiä uhkaa metsittyminen. Vain rannan läheiset alkiodyynit ja valkeat dyynit sekä nuorimmat harmaat dyynit pysyvät luontaisesti avoimina maankohoamisen ja tuulen aikaansaamien hiekan liikkeiden ansiosta.

2.3 Vesistöt

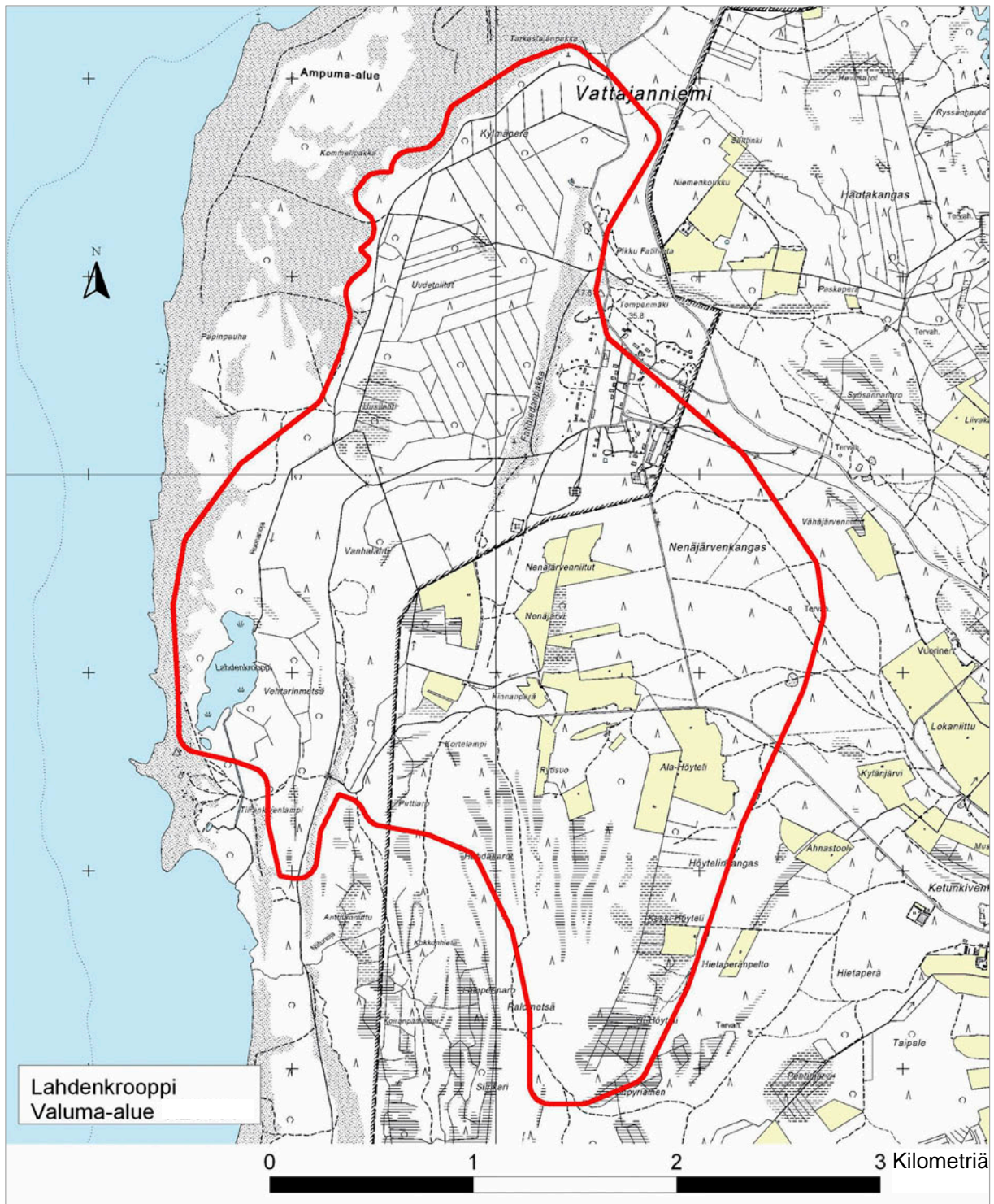
Suunnittelualueesta noin 650 ha on luokiteltu tärkeäksi pohjavesialueeksi. Karhinkankaan pohjavesialueen sijainti on esitetty kuvassa 3.

Dyynit ovat muodostuessaan sulkeneet taakseen useita pienehköjä lampia ja kosteikkoja, joista valtaosa on ehtinyt muuttua eriasteisiksi piensoiden kehitysvaiheiksi. Suot on ojitettu 1950- ja 1960-luvulla. Merkittävimmät kohteet on ennallistettu Life-hankkeen aikana (Hokkanen 2006).

Kuva 3. Karhinkankaan pohjavesialue. © Metsähallitus 2009. Pohjakartta: © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

Nykyään Natura-alueella on yksi pieni järvi, Lahdenkrooppi (kuva 4). Lahdenkroopin pinta-ala on noin 10 ha ja sen valuma-alueen koko 10 km². Lahdenkrooppi on paikallisten asukkaiden mukaan ennen ollut kirkasvetinen ja hiekkapohjainen kluuvijärvi. Nykyisellään järven rannat ovat mataloituneet ja osin ruovikoituneet. Järvi on korkeanveden aikaan meriyhteydessä kaivetun laskuojan kautta. Lahdenkroopin lampeen laskee iso (6 m leveä) oja, joka on aikoinaan kaivettu harjoitusalueen länsipuolella olleen lammen sekä yksityismailla olevien peltojen kuivattamiseksi.

Kuva 4. Lahdenkroopin valuma-alue. © Metsähallitus 2009, © Suomen ympäristökeskus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

Lahdenkroopin rantojen ruovikoitumista on edesauttanut järven vedenpinnan keinotekoinen lasku noin 50–80 cm luonnollisesta tasostaan. Ravinnekuormitusta on aiheuttanut puolustusvoimien harjoitusalue, sillä harjoitusalueen jätevedet on laskettu ns. suopuhdistuksen jälkeen Lahdenkrooppiin. Osaltaan Lahdenkrooppia ovat kuormittaneet myös maatalous ja metsäojitukset. Valuma-alueella on peltoa noin 58 ha eli 5,8 % valuma-alueesta. Valuma-alueen pohjoisosassa on ojitettu. Matalan järven luontaiseen kehitykseen myös kuuluu umpeenkasvu. Ampumaharjoitusalueelta on rakennettu paineviemäri Lohtajan kunnan viemäriverkkoon, ja jätevesien johtaminen Lahdenkrooppiin on loppunut vuonna 2005.

Lahdenkroopin ja Hakunnin välillä alueen halkaisee uomaltaan luonnontilainen Niitunoja. Puron alajuoksu on hiekkadyynin läpi uomansa uurtanut oja, jonka uoma on runsaasti mutkitteleva ja kasvillisuudeltaan niukka. Puron valuma-alueen kosteikkoja ja soita on ojitettu, mikä on vaikuttanut veden laatuun.

Vattajanniemen Natura 2000 -alueen pohjoisosassa, osittain nykyisen Natura-rajauksen ulkopuolella, Ohtakariin kulkevan tien koillispuolella sijaitsee lähes kokonaan kuivatettu Vaturinginjärvi. Kuivatus on tapahtunut 1900-luvun alkupuoliskolla parempien niittyjen ja laidunmaiden saamiseksi. Järvi on ennallistettu osana Vattajan Dyyni Life -hanketta. Järven valuma-alueen laajuus on 79 ha, ja sen arvioitu vesipinta-ala tulee olemaan 14–19 ha (kuva 5). Järven ennallistamisen tarkoitus on linnuston suojeleminen. Ennallistaminen mahdollistaa todennäköisesti myös järven toimimisen kalojen lisääntymisalueena. Lisäksi toimet parantavat alueen maisemallisia arvoja. Järvi tulee olemaan keskisyvyydeltään hyvin matala (alle 1 m), ja sille tulee todennäköisesti kehittymään erittäin runsas upos- ja ilmaversoiskasvillisuus.

Kuva 5. Vaturinginjärven ennallistamisalue ja valuma-alue. © Metsähallitus 2009, © Suomen ympäristökeskus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

2.4 Natura-luontotyypit, lajisto ja luonnonhoito

2.4.1 Natura-luontotyypit ja lajisto

Vattajanniemen Natura-alueen merkittävimmät luontoarvot perustuvat edustavien dyyniluontotyyppien runsauteen sekä laaja-alaisten, kokonaisten dyynisukcession luontotyyppisarjojen esiintymiseen. Vattajanniemellä esiintyy vuoden 2008 aikana tehdyn, päivitetyn arvioinnin mukaan yhteensä 18 luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä I lueteltua luontotyyppiä, joista kahdeksan kuuluu erityisen tärkeisiin eli priorisoituihin luontotyyppisiin (taulukko 1 sekä kuva 10, s. 50). Vattajanniemen Natura-alueeseen kuuluva merenpohja, pinta-alaltaan 180 ha, on kartoittamatta. Alue koostuu vedenalaisista hiekkasärkistä (1110). Luontotyypin edustavuutta ei ole voitu määrittää.

Vattajanniemen Natura-alueelta on tavattu 18 lintudirektiivin (79/409/ETY) mukaista lintulajia, joista vuosina 2003–2008 todennäköisesti pesiviä on 12 kpl. Lajeista 11 on luokiteltu valtakunnallisesti tai alueellisesti uhanalaisiksi (taulukko 2). Pesivistä lajeista neljä on valtakunnallisesti tai alueellisesti uhanalaisia (Ympäristöministeriö 2001 ja 2005).

Suunnittelualueella esiintyy viisi valtakunnallisesti uhanalaista perhoslajia (taulukko 3). Alueelta on havaittu 13 alueellisesti uhanalaista perhoslajia sekä yksi puutteellisesti tunnettu laji. Vattajalla elävistä kovakuoriaisista viisi on luokiteltu silmälläpidettäviksi lajeiksi.

Taulukko 1. Vattajan luontotyypit ja niiden pinta-alat ennen ennallistamistoimia. Luontotyyppien 2320 Kanerva- ja variksenmarjanummet sekä 91D0 Puustoiset suot pinta-alat tarkentuvat vuoden 2009 aikana tehtävissä arvioinneissa. Kyseiset luontotyypit ovat valtaosin muodostuneet alueelle Life-hankkeen aikana tehtyjen ennallistamistoimien myötä. * = priorisoitu luontotyyppi.

Koodi	Luontotyyppi	Pinta-ala ha	Edustavuus
1110	Vedenalaiset hiekkasärkät	180	ei tiedossa
1150	Rannikon laguunit*	22	kohtalainen
1640	Itämeren hiekkarannat	27,1	hyvä
2110	Liikkuvat alkiovaiheen dyynit	9,9	hyvä
2120	Valkeat dyynit	21,8	hyvä
2130	Harmaat dyynit*	67,7	kohtalainen
2140	Variksenmarjadyynit*	67,6	kohtalainen
2180	Metsäiset dyynit	81,4	kohtalainen
1630	Rantaniityt*	0,4	kohtalainen
2190	Dyynien kosteat soistuneet painanteet	1,2	hyvä
2320	Kanerva- ja variksenmarjanummet	5–20	kohtalainen
9030	Primäärisukcessiometsät*	27,4	kohtalainen
7140	Vaiheittomus- ja rantasuot	12,8	hyvä
9070	Hakamaat ja kaskilaitumet	1,4	kohtalainen
3260	Pikkujoet ja -purot	0,6	kohtalainen
91D0	Puustoiset suot*	5–10	kohtalainen
9080	Metsäluhdet*	0,3	hyvä
9010	Borealiset luonnonmetsät*	34	heikko

Taulukko 2. Vattajan uhanalaiset sekä lintudirektiivin (79/409/ETY) liitteessä I mainitut lintulajit. Uhanalaisuusluokat: CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä, RT = alueellisesti uhanalainen, LC = elinvoimainen.

Laji	Latinalainen nimi	Uhanalaisuus	Direktiivilaji
Etelänsuosirri	<i>Calidris alpina schinzii</i>	CR	x
Helmipöllö	<i>Aegolius funereus</i>	LC	x
Kalatiira	<i>Sterna hirundo</i>	LC	x
Kangaskiuru	<i>Lulula arborea</i>	RT	x
Kurki	<i>Grus grus</i>	LC	x
Lapinsirri	<i>Calidris temminckii</i>	VU	
Lapintiira	<i>Sterna paradisaea</i>	LC	x
Laulujoutsen	<i>Cygnus cygnus</i>	LC	x
Liro	<i>Tringa glareola</i>	RT	x
Metso	<i>Tetrao urogallus</i>	LC	x
Mustakurkku-uikku	<i>Podiceps auritus</i>	NT	x
Peltopyy	<i>Perdix perdix</i>	VU	
Pensastasku	<i>Saxicola rubetra</i>	NT	x
Pikkulepinkäinen	<i>Lanius collurio</i>	NT	x
Pikkutiira	<i>Sterna albifrons</i>	EN	x
Pohjantikka	<i>Picoides tridactylus</i>	RT	x
Pyy	<i>Bonasa bonasia</i>	LC	x
Selkälökki	<i>Larus fuscus</i>	VU	
Suokukko	<i>Philomachus pugnax</i>	NT	x
Teeri	<i>Tetrao tetrix</i>	NT	x
Tiltalti	<i>Phylloscopus collybita</i>	VU	x
Tylli	<i>Charadrius hiaticula</i>	RT	

Taulukko 3. Vattajan uhanalaiset perhoslajit. Uhanalaisuusluokka: VU = vaarantunut.

Laji	Latinalainen nimi	Uhanalaisuus
Dyynisukkulakoi	<i>Scythes empetrella</i>	VU
Sahahietayökkönen	<i>Euxoa recussa</i>	VU
Vajayökkönen	<i>Standfussiana simulans</i>	VU
Korukoitakoi	<i>Eulamprotes superbella</i>	VU
Hietikkolude	<i>Goniatotus marginepunctatus</i>	VU

2.4.2 Ennallistaminen ja luonnonhoito

Life-projektiin sisältyi monia luonnon monimuotoisuutta ylläpitäviä ja lisääviä luonnonhoitotoita. Luonnonhoidolle asetetut tavoitteet määriteltiin hakemusvaiheessa, ja ne pohjautuvat puolustusvoimien maankäytön suunnittelun yhteydessä tehtyihin luontoinventointeihin ja vaikutusarvioihin. Suunnittelualueella on tehty seuraavat luonnonhoitotoimenpiteet vuosina 2005–2008:

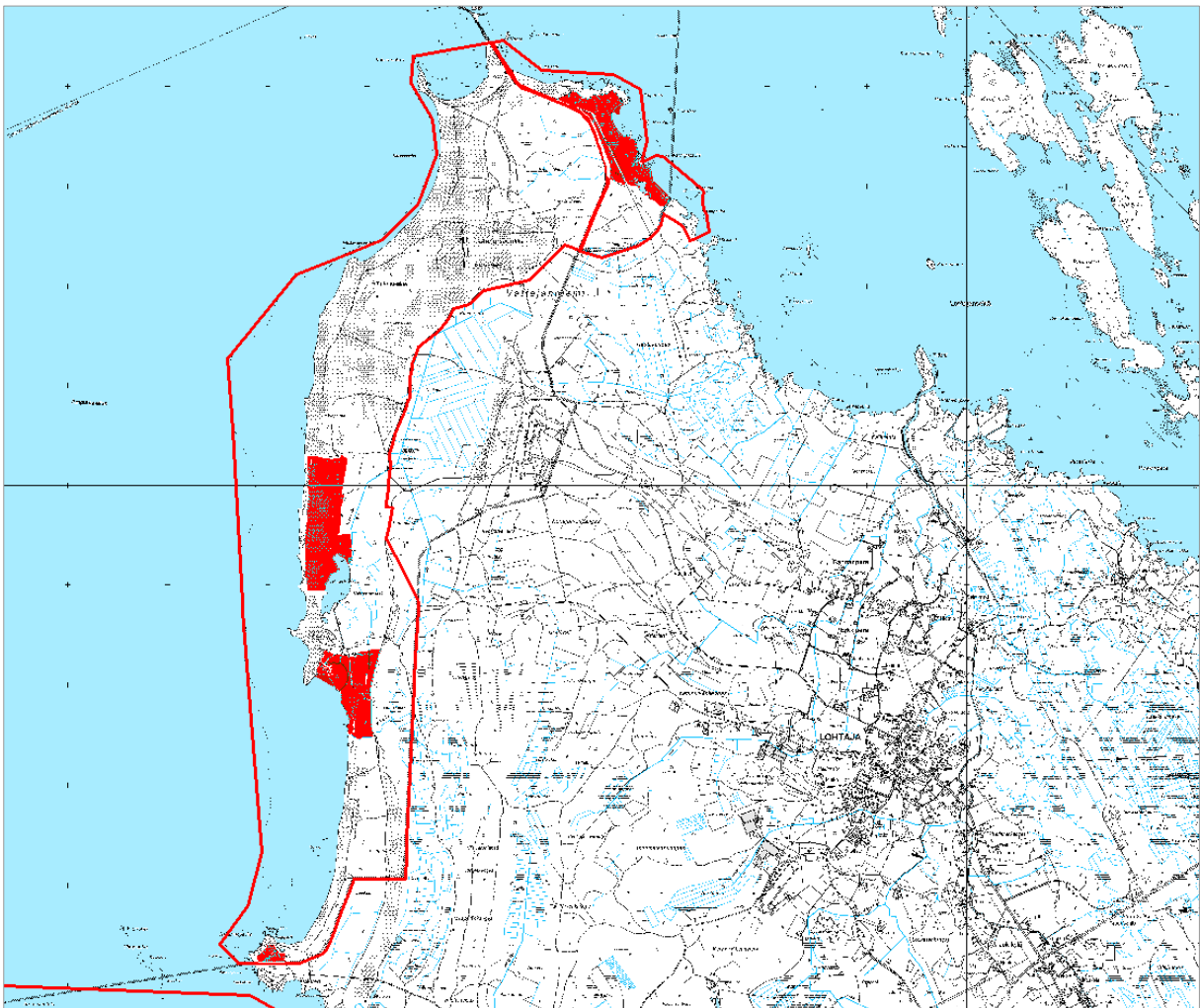
- lahopuun lisäys ja puustorakenteen monipuolistaminen talousmetsämäisillä alueilla
- korprien, metsäluhtien ja rämeiden ennallistaminen
- kluuvijärven ennallistaminen
- hakamaiden, metsälaidunten, rantaniittyjen ja nummien ennallistaminen sekä laidunnus
- avointen hietikoiden peruskunnostus ja laidunnus
- rakenteellisten dyynivaurioiden korjaus.

Perinnebiotoopit

Toimenpiteiden tavoitteena oli ennallistaa laiduntamisen muovaamia luontotyyppejä alueella rai-vauksin sekä laiduntamalla. Hoidon tavoitteena oli luontotyyppien hakamaat (9070), rantaniityt (1630), harmaat dyynit (2130), variksenmarjadyynit (2140) sekä kanerva- ja variksenmarja-nummet (2320) pinta-alojen lisääminen ja edustavuuden parantaminen.

Hoidettujen laidunten pinta-ala oli kesällä 2008 yhteensä noin 114 ha, josta 83 ha on Vattajan Dyyni Life -projektin aikana toteutettua laidunta. Laitumien sijainti on osoitettu kuvassa 6. Laiduneläiminä toimivat lampaat.

Laidunnusta jatkaa yksityinen maanviljelijä, joka saa alueille Life-projektin jälkeen maatalouden ympäristötuen erityistukea. Metsähallitus on tehnyt laidunalueille viiden vuoden laidunvuokra-sopimuksen (2009–2013).

Kuva 6. Vattajanniemen laidunalueet vuonna 2009. Natura 2000 -alueen raja on merkitty punaisella. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

Dyynien luontotyypit

Avointen hietikoiden hoidon tavoitteina ovat nykyisten luontotyyppien edustavuuden parantaminen, käytön vaurioittamien kohteiden ennallistaminen sekä Natura-luontotyyppien pinta-alan lisääminen metsittyneitä, ennallistamiskelpoisia kohteita hoitamalla. Umpeenkasvaneiden dyynien ja nummien luontotyyppien ennallistamisraivauksia on tehty yhteensä noin 143 ha:n alalla. Vartuneimmilta talousmetsäkuvioilta, yhteensä noin 30 ha:n alalta, on poistettu myös kannot kaivinkonetyönä. Kantojen poiston tavoitteena on ravinteiden vähentäminen maaperästä sekä hiekan liikkumisen aktivoiminen pintamaata rikkomalla.

Aiemmin avoimina olleet alueet on jaettu hoidon tavoitteiden mukaisesti seuraaviin luokkiin:

- 1) luontaisesti avoimet dyynityypit
- 2) avoimeksi muutettavat, umpeutumassa olevat Natura-luontotyypit
- 3) luontotyypeiksi ennallistettavat, metsittyneet tai kuluneet kohteet
 - 3A) harmaan dyynin laajennukset
 - metsittyneet harmaat dyynit
 - harmaiksi dyyneiksi hoidettavat deflaatioalueet
 - 3B) variksenmarjadyynin laajennukset
 - metsittyneet, ennallistamiskelpoiset deflaatiot ja entiset variksenmarjadyynit
 - variksenmarjadyyneiksi hoidettavat avoimet deflaatiot
 - 3C) nummityypeiksi hoidettavat deflaatioalueet
- 4) avoimet tai puoliavoimet metsittyvät deflaatioalueet, joiden metsittymiskehitykseen ei puututa
- 5) tuliasematoimintojen vuoksi avoimina deflaatiopintoina pysyvät alueet.

Yksittäisiä toimenpiteitä olivat:

- puuston raivaus metsurityönä
- puuston raivaus monitoimikoneella siirretyillä tuliasema-alueilla
- kantojen raivaus runsaspuustoisimmilta kohteilta
- taimien poistaminen käsin varusmiestyönä
- puolustusvoimien ja virkistyskäytön ohjaaminen luontotyypeillä
- laidunnus
- käytön vaurioittamien dyynien pinnanmuotojen palauttaminen
- pintamaan rikkomisen hiekan liikkumisen tehostamiseksi umpeenkasvaneilla deflaatio-alueilla.

Rakenteellisten dyynivaurioiden korjaaminen

Puolustusvoimien harjoituskäyttö ja muu käyttö on paikoin vaurioittanut alueella esiintyviä dyyniluontotyyppisiä. Osa kasvillisuusvaurioista korjaantuu itsestään toimintojen siirtämisen ja vakioimisen jälkeen, mutta etenkin kaivetut poterot ja muut konevoimin suoritettavat maansiirtotyöt edellyttävät maaperävaurioiden aktiivista korjaamista. Ennallistamista vaativat paikoin myös ajo- ja jalankulun kuluttamat dyynit. Korjaaminen toteutetaan palauttamalla maanpinnan muodot kohdetta vastaavalla maa-aineksella sekä edistämällä kohteelle luontaisen kasvillisuuden syntymistä istutus- ja kylvötoin. Kylvettävänä lajeina käytetään luontotyypeille luontaisia kasvilajeja.

Dyynivaurioita on korjattu vuosina 2005–2008 yhteensä 18 erillisessä kohteessa noin 16 900 m². Ennallistamiskohteista yhdeksän sijoittuu metsäisille dyyneille, kuusi harmaille dyyneille ja kolme potentiaalisille variksenmarjadyyneille. Kaikille harmaiden dyynien kohteille on kylvetty lähistöltä kerättyjä dyynikasvien siemeniä. Kaikkiaan dyynikasvien (mm. rantavehänä, merinätkelmä) siemeniä on kylvetty noin 27 400 m²:n alalle.

Korjattujen kohteiden pinnanmuodot on palautettu pääosin koneellisesti kuorimalla hiekkaa läheisiltä kasvittomilta hiekkakentiltä 10–20 cm:n paksuudelta ja siirtämällä maa-aines vaurio-kohtiin. Metsäisillä dyyneillä pinnanmuotojen palautusta on tehty myös varusmiesvoimin lapioimalla umpeen vanhoja miehistöpoteroita.

Metsien ennallistaminen

Metsärakennetta on monipuolistettu yhteensä 140 ha:n alalla. Lahopuuta on tuotettu kaikkiaan noin 4 400 m³ (keskimäärin 31 m³/ha). Lahoavaa maapuuta on tuotettu pienaukotuksin räjäyttämällä noin 370 runkoa, kaatamalla kaivinkoneella noin 245 runkoa sekä sahaamalla noin 620 runkoa. Pystylahopuuta on tuotettu kaulaamalla puita yhteensä noin 1 100 runkoa. Lahopuuta syntyy ajan myötä runsaasti myös tukittujen ojalintojen aiheuttaman pohjaveden nousun vuoksi.

Näiden lisäksi lahopuuta muodostui noin 3 100 m³ maalialueen metsäpaloalueella. Palon laajuus oli noin 37 ha. Palaneella alueella pääpuulaji on mänty, mutta kuvioilla on myös runsaasti koivua ja jonkin verran kuusta. Maalialueella on aikaisempinakin vuosina ollut maasto- ja metsäpaloja, ja ammuntojen seurauksena alueella on syntynyt hiiltynyttä puuta tasaisin väliajoin. Luonnon-suojelu- ja turvallisuussyistä paloa ei sammutettu maalialueella, mutta Kokkolan palokunta ja puolustusvoimien henkilökunta estivät sen leviämisen maalialueen ulkopuolelle. Palo sopi hyvin Natura-alueen metsien ennallistamistavoitteisiin.

Soiden ja pienvesien ennallistaminen

Kosteikkojen ennallistamisen tavoitteena oli ojituksista kärsineiden puustoisten soiden (91D0) ja vaihettumissoiden (7140) sekä kuivatetun Vatungin kluuvijärven (1150) ennallistamistoimet. Toimenpiteillä saadaan palautettua ojitusten myötä täysin hävinneet ruohoiset korvet sekä toinen alueen alkuperäisistä kluuvijärvistä. Myös vaihettumissoiden edustavuus paranee.

Toimenpiteet vaikuttavat arviolta 54 ha:n suuruisen metsäalan vesitalouteen muuttaen pitkällä aikavälillä suomuuttumia takaisin puustoisiksi soiksi, vaihettumissoiksi ja metsäluhdiksi. Vatunginjärven ennallistamisen seurauksena alueelle tulee muodostumaan noin 14 ha:n kokoinen kluuvijärvi ympäröivine luhtasoineen.

2.5 Historia

Alueen perustamishistoria

Lohtajan Vattajanniemessä sijaitseva ampuma-alue perustettiin vuonna 1952 ilmatorjunta-aselajin ampumakentäksi. Kun puolustusvoimat aikanaan valitsi aluetta, puolsivat useat tekijät Lohtajan Vattajanniemen valintaa. Alue mahdollisti laajan ampumasektorin hyödyntämisen sisältäen riittävän laajan ampuma-alueen sekä varoalueena toimivan saarettoman merialueen. Lisäksi hyvät kaivautumismahdollisuudet tukivat sen valintaa, samoin kuin kulkuyhteydet lähistölle niin rautakuin lentoteitsekin.

Vattajanniemi on ollut vuosikymmeniä useiden joukko-osastojen ampumarajoitusten pitopaikka, ja käyttöaste on vähitellen noussut nykyisiin mittoihin. Harjoituksissa koulutetaan vuosittain tuhansia varusmiehiä ja reserviläisiä. Harjoituspaikkojen määrät, sijainti ja käyttötavat ovat vuosikymmenien saatossa vaihdelleet huomattavasti kalusto- ja harjoitusmetodien muutosten myötä. Viimeisimmät Life-projektia edeltävät merkittävät muutokset ovat rannikkotyökistön harjoitusten päättyminen 2004–2005 ja rantatuliasemien siirtäminen rantadyneiltä taaemmaksi 2001–2002.

Vattajanniemi on liitetty Suomen Natura 2000 -verkostoon valtioneuvoston päätöksillä 20.8.1998 (Valtioneuvoston päätös 1998) ja 8.5.2002 (Valtioneuvoston päätös 2002) sekä Euroopan yhteisön hyväksynnällä 13.1.2005. Samalla hyväksyttiin varaus, jonka mukaan aluetta voidaan käyttää puolustusvoimien tarkoituksiin. Ensimmäiseen Natura 2000 -verkostoehdotukseen sisältyivät vain tuolloin arvokkaimmiksi arvioidut osat Vattajanniemeä. Loppuosa alueesta liitettiin Natura 2000 -verkostoon KHO:n päätöksen perusteella, jolloin Natura-alue sai nykyisen laajuutensa.

Alueen kulttuuriperintö

Pohjanlahden rannikon nopeasta maankohoamisesta johtuen Vattajan alue on varsin nuorta, joten sieltä ei tavata esihistoriallisia kiinteitä muinaisjäännöksiä. Lohtajalla on ollut asutusta keskiajalta alkaen. 1500-luvulta on tietoja Vattajanniemen luoteiskulmassa sijaitsevan Ohtakarin käytöstä, jolloin saarta on käytetty kalastuksen tukikohtana. (Luho & Luukko 1957) Itse Vattajanniemen rannan alueella kiinteää asutusta ei ole ollut, vaan asutus on keskittynyt muutamien kilometrien päässä sijaitseviin Karhin ja Lohtajan kyliin. Pääosin näistä kylistä käsin Vattajanniemeä on hyödynnetty eri tarkoituksiin sitä mukaa kuin alue on vapautunut veden vallasta. Kalamajat ja kalastusyhteiskunnat syntyivät kareille, joilta oli lyhyempi matka pauhoille kalastamaan. Vattajanniemellä kalamajoja on sijainnut ainakin Pitkässäpauhassa, Kalsonnokassa ja Lahdenkroopissa. Pitkässäpauhassa ja Lahdenkroopissa on yhä lukuisia enimmäkseen kalastusperinteeseen ja vapaa-ajan viettoon liittyviä rakennuksia.

Alueella on toteutettu arkeologinen inventointi. Natura-alueelta löytyi arkeologisessa inventoinnissa viisi historiallisen ajan kohdetta, jotka käsittävät kolmen kalamajan jäänteet, karjamajan jäänteet ja venevalkaman jäänteet (Laurila & Okkonen 2009). Jäänteiden vähyys johtuu siitä, että puolustusvoimien pakkolunastuksen yhteydessä 1950-luvulla suuri määrä rakennuksia purettiin tai siirrettiin muualle. Kohteista kaksi on merkitty Museoviraston muinaisjäännösrekisteriin.

Aluetta on käytetty kalastuksen tukikohtana ja karjan laidunalueena hyvin intensiivisesti. Lisäksi heinämaiksi soveliaita soita ja puronvarsia on niitetty karjan talvirehun saamiseksi. Arkistolähteiden mukaan Vattajanniemen Natura-alueella tai sen välittömässä tuntumassa sijaitsevat ennen pakkolunastusta yli 60 niittylatoa ja useita muita rakennuksia – kuten kalamajoja. (Luho & Luukko 1957)

2.6 Puolustusvoimien käyttö

Puolustusvoimien harjoituskäyttö

Ampuma- ja harjoitusaluetta käytetään ympäri vuoden, ja käyttövuorokausia vuodessa on noin 220. Merkittäviä liikkumisrajoitusvuorokausia alueella on noin 120. Harjoitusjoukkojen vahvuudet vaihtelevat muutamasta kymmenestä yli tuhanteen. Eniten joukkoja on toukokuun lopun ja marraskuun lopun ilmatorjuntaleireillä. Puolustusvoimat seuraa vuosittain tehtävällä kyselyllä alueen käyttövuorokausia (henkilö- ja ajoneuvomäärät). Vuonna 2005 henkilövuorokausia Natura-alueella ilmoitettiin olleen kaikkiaan 33 020 ja moottoriajoneuvojen käyttövuorokausia 4 725. (Lehto 2007)

Lohtajan ampuma- ja harjoitusalueen pääkäyttäjä on ilmatorjunta-aselaji. Aluetta käyttävät kaikki ilmatorjuntakoulutusta antavat joukko-osastot. Alueen muita käyttäjiä ovat Maanpuolustuskorkeakoulu, Reserviupseerikoulu, Pioneerirykmentti, Hämeen Rykmentti, Uudenmaan Prikaati, Ilmasotakoulu, Lentosotakoulu, Ilmavoimien teknillinen koulu, Maanpuolustuskoulutus ry sekä alueen viranomaiset.

Ampuma- ja harjoitusalueen maapinta-ala on noin 1 400 ha ja vesialueen 180 ha. Suunnittelualue on kokonaan puolustusvoimien harjoitusaluetta. Valtaosin suunnittelualueen ulkopuolelle sijoittuvaan suoja-alueeseen sisältyy 740 ha maata ja 1 000 ha vesialuetta. Kaikki kovapanosammunnat sijoittuvat Natura-alueelle. Suojelun alueen ulkopuoliset osat ovat majoitus-, huolto- ja ryhmitys-alueina sekä linnoituskoulutusharjoitus- yms. taisteluharjoitusalueina, jotka eivät edellytä laajaa varoaluetta.

Puolustusvoimien toimintojen sopeuttaminen luontoarvoihin

Joukkojen ryhmittäminen ja harjoitustoiminnot on toteutettu vuodesta 2008 alkaen Life-projektin yhteydessä puolustusvoimien sopeuttamissuunnitelman mukaisesti. Sopeuttamisen keskeiset periaatteet ovat:

1) Toimintojen siirto Natura-alueen ulkopuolelle

Kaikki toiminnot, joiden ei ole välttämättä sijoitettava Natura-alueelle varoteknisistä tai toiminnallisista syistä, on siirretty suojelun alueen ulkopuolelle. Tällaisia toimintoja ovat esim. kaivautumista edellyttävät joukkojen ryhmitykset, osa taisteluharjoituksista sekä osa huoltoon ja majoitukseen liittyvistä toimista.

2) Ympäristöä kuluttavien toimintojen siirto priorisoiduilta luontotyypeiltä

Kaikki priorisoituja luontotyyppisiä (harmaat dyynit ja variksenmarjadyynit) voimakkaasti kuluttavat harjoitustoiminnot on siirretty luontotyypeiltä – maalialuetta ja joitakin ohjusten ampumapaikkoja lukuun ottamatta.

3) Luontotyypeille sijoittuvien toimintojen vakiointi

Em. priorisoitujen luontotyyppien lisäksi harjoitustoimintaa jää useissa kohdissa eri luontotyypeille – mm. Kommelipakan, Tiiran ja Vatungin metsäiselle dyynille, R2-tuliaseman deflaatiotasanteelle, Lahdenkroopin alkiovaiheen dyynille jne. Näillä kohteilla kuluttavat toiminnot on vakioitu koskien sekä jalankulkua, ammuntoa että ajoneuvoliikennettä.

4) Natura-alueen muille kohteille sijoittuvien toimintojen vakiointi kulutuskestävyys ja maisematekijät huomioiden

Luontotyyppien ulkopuolella kohteilla, joilla ei ole luontaisia edellytyksiä ennallistua dyyni-luontotyypeiksi, vakiointitoimet ovat vähäisempiä. Toimenpiteet keskittyvät ajoneuvo-liikenteen ohjaamiseen ja eri harjoitustoiminnoille osoitettavien alueiden määrittelyyn. Jalkai-sin tehtävä toiminta – kuten hyökkäysammunnat ja niihin liittyvä pienimuotoinen kaivaminen sekä majoittuminen – voidaan toteuttaa vapaasti niille osoitettavilla alueilla yleiset suojelu-näkökohdat huomioiden.

5) Ajoneuvoilla ajo

Puolustusvoimat voi harjoittaa maastoliikennettä kevyillä moottoriajoneuvoilla (mönkijät) 1) rantaviivan tuntumassa alkiovaiheen dyynien ja vesirajan välissä, 2) joillakin variksen-marjadyyneillä sekä 3) joillakin deflaatiokentillä. Kaikki muu moottoriajoneuvoilla ajo on keskitetty pinnoitetuille teille sekä maastoon merkityille urille.

Luontoarvojen huomioiminen puolustusvoimien ohjeistuksessa ja koulutuksessa

Johtosäännössä annetaan tarkentavat alueelliset ohjeet alueen käytöstä. Merkitykseltään se vastaa järjestyssääntöä ja on siten alueen käyttäjiä velvoittava. Kaikkia harjoitusaluetta käyttäviä joukko- ja koskee ampuma- ja harjoitusalueen johtosääntö. Johtosäännössä käsketään mm. luonnon-suojelun huomioimisesta ja öljyntorjunnasta. Johtosääntö velvoittaa joukko-osastoja huomioi-maan Life-projektin aikana laaditun sopeuttamissuunnitelman periaatteet ja tavoitteet. Lisäksi mainitaan, että ampuma- ja harjoitusaluetta käyttävien joukkojen on tunnettava aluetta koskevat sopimukset sekä käytölle asetetut säännöt ja rajoitukset. Tiedon kulun varmistamiseksi kunkin joukko-osaston on nimettävä harjoituksiin Natura-alueella toimimisesta tiedottava vastuuhenkilö, ns. ympäristönsuojelupäällikkö.

Osana Life-projektia joukko-osastoille on laadittu koulutusaineistoa Natura-alueella toimimisesta. Aineisto sisältää kolmiosaisen DVD-elokuvan, kuusi A0-kokoista taulua sisältävän opastus-katoksen, tulasemakohtaiset opastaulut, kirjalliset toimintaohjeet sekä harjoitusaluekartan.

Puolustusvoimien toimintaan liittyvät rakenteet

Natura-alueella on rakennuksia sekä puolustusvoimien käytössä, yksityiskäytössä että julkisessa virkistyskäytössä. Puolustusvoimien rakennuksia ovat kolme 10–15 m korkea sektori-vartiotornia, kaksi noin 12 m korkea ammuntojen tarkkailutornia, kahdeksan noin 4 m korkea tulenjohtajien tornia sekä 15 käymälää. Harjoitustoimintaan liittyvät muut merkittävät rakenteet ovat:

- seitsemän noin 4 m korkea maavallia maalitaulujen suojina
- kolme liikkuvan maalin rataa, jotka sisältävät yhteensä noin 1 500 m rautatietä sekä vastaavan matkan 3–4 m korkea suojavallia
- noin 70 m pitkä maahan kaivettu taisteluhauta
- 50 m pitkä maanpäällinen kevytrakenteinen kulissiperiaatteella rakennettu taisteluhauta.

Lisäksi alueella on muita pienempiä rakenteita – kuten ampumalaitteiden suojarakenteita ja viesti-yhteyksien suojakoppeja. Tulasematoiminnot – esimerkiksi aseiden, taisteluvälineiden ja ajo-neuvojen pysäköinti sekä majoituspaikat – on osoitettu maastoon opastaulujen ja liikenne-merkkien avulla.

Puolustusvoimat ja Natura 2000 -verkosto

Valtioneuvosto teki päätöksen Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä elokuussa 1998 (Valtioneuvoston päätös 1998) ja Suomen ehdotuksen Natura 2000 -verkoston täydentämisestä toukokuussa 2002 (Valtioneuvoston päätös 2002). Alueista on tarkoitus perustaa luonnonsuojelualue ympäristöministeriön vahvistamalla asetuksella. Puolustusvoimien toiminnan vaikutukset on otettu huomioon valittaessa alueita Natura 2000 -verkostoon. Valtioneuvoston 8.5.2002 päätöksen mukaisesti – mikäli puolustusvoimien puolustusvalmiuden ylläpitämiseen liittyvät toimet jostain syystä joutuisivat ristiriitaan Naturasta johtuvien suojelutavoitteiden kanssa – asian käsittelyn lähtökohtana on keskeytyksetön maanpuolustuksen toimien turvaaminen. Tarvittaessa asia käsitellään valtioneuvostossa luonnonsuojelulain (1096/1996) 66. §:ssä tarkoitettuna asiana.

Puolustusvoimien toiminnan vaatimat liikkumisrajoitusalueet

Puolustusvoimien ampuma- ja harjoitustoiminta vaatii turvallisuussyistä liikkumisrajoitusalueita, joilla myös jokamiehenoikeudella tapahtuva liikkuminen on kielletty. Maalialueella, siihen rajoituvilla kranaatinheittopaikoilla sekä suunnittelualueen ulkopuolella sijaitsevalla majoitus- ja huoltoalueella liikkuminen on aina kiellettyä. Lisäksi liikkumista rajoitetaan ampumarajoitusten aikana turvallisuussyistä maastossa tapahtuvan puolustusvoimien valvonnan avulla.

2.7 Alueen muu käyttö

2.7.1 Maastoliikenne ja muu moottoriajoneuvolla tapahtuva liikkuminen

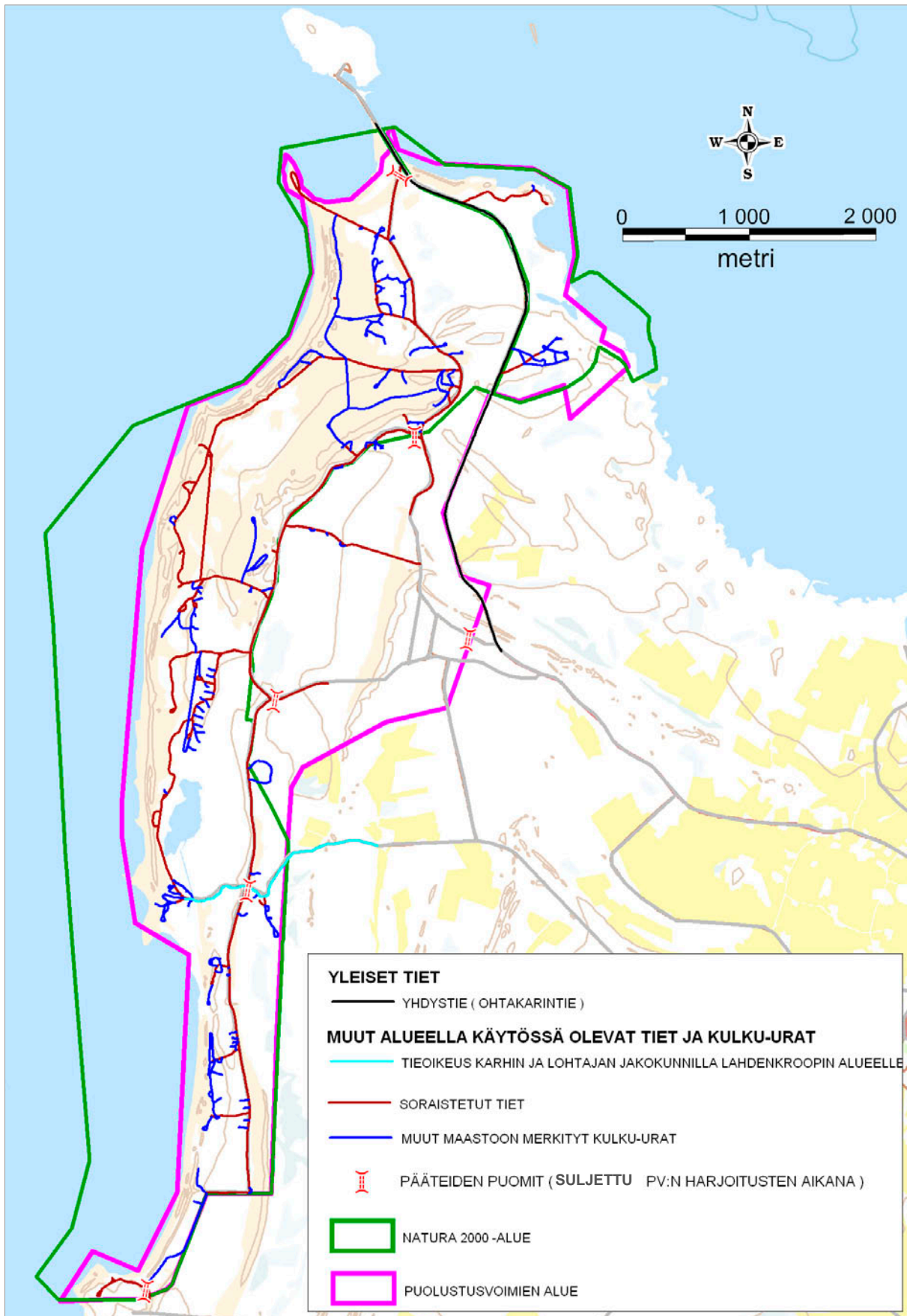
Suunnittelualueen pohjoisosan kautta kulkee Ohtakarintie, joka on julkisen kunnossapidon piirissä oleva yleinen tie (kuva 7). Ohtakarintie on mainittu puolustusvoimien maankäyttösuunnitelmassa alueellisena pääväylänä. Tie toimii pääasiallisena saapumisreitinä Natura-alueelle ja ampuma-alueelle.

Suunnittelualueella on lisäksi yksityisiä teitä, jotka ovat puolustusvoimien hoidossa ja käytössä. Karhin ja Lohtajan jakokunnilla on tieoikeus Lahdenkroopin alueelle. Puolustusvoimien käyttämät tärkeimmät yksityiset tiet ovat ns. kokoojateitä, joille painottuu suuri osa alueen sisäisestä liikenteestä. Kokoojateitä ovat majoitusalueelta ampuma-alueen halki etelään kulkeva Tunnelitie–Hakunnintie sekä pohjoiseen vievä Vanha Ohtakarintie. Yhdystienä keskeisiä ovat Kommelintie sekä suunnittelualueen pohjoisosassa Kalsonnokalle vievä Kalsontie.

Suunnittelualueella on lisäksi suuri määrä maastoon merkittyjä ajoneuvouria, jotka eivät ole tietä vaan maastoa. Näillä urilla liikkuminen vaatii Metsähallituksen maastoliikenneluvan, ellei kyseessä ole puolustusvoimien toiminnan vaatima liikenne.

Alueella on useita puomeja, joilla estetään turvallisuussyistä kaikenlainen liikkuminen puolustusvoimien ammuntojen aikana (ks. kuva 7).

Suunnittelualueella esiintyy runsaasti luvatonta kesä- ja talviaikaista maastoliikennettä sekä hallitsematonta asuntovaunu- ja asuntoautoleiriytymistä.

Kuva 7. Vattajanniemen suunnittelualueen tiestö vuonna 2009. Teiden pituudet suunnittelualueella: päällystetty yhdystie 2,7 km, soraistetut tiet 24,6 km sekä maastoon merkityt kulku-urat 23 km. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

2.7.2 Virkistyskäyttö

Jokamiehenoikeudella tapahtuva liikkuminen on sallittu liikkumisrajoitusten puitteissa. Vattajan laajat hiekkarannat ovat vetovoimaisia virkistyskäyttö- ja matkailukohteita. Suunnittelualueella on yksi uimaranta Vattajanniemen pohjoiskärjessä sekä kaksi epävirallista uimapaikkaa, jotka sijaitsevat Lahdenkroopissa ja Hakunnissa. Suunnittelualueeseen kohdistuu voimakas virkistyskäyttöpaine, jota lisää Lohtajan kunnan liittyminen osaksi Kokkolan kaupunkia. Vattajan kävijämääriä ei ole tarkasti laskettu, mutta kokonaismäärän arvioidaan olevan 5 000–10 000 henkilöä vuodessa.

Vattajanniemeä voidaan pitää maakunnallisesti merkittävänä virkistyskäyttökohteena. Tehdyn kävijäselvityksen (Halsti 2007) mukaan uimarantojen kävijöistä alle 20 % oli lohtajalaisia, ja 40 % oli tullut Keski-Pohjanmaan ulkopuolelta. Selkeästi suosituimmat harrastukset olivat uinti ja auringonotto. Näiden ohella alueella harrastettiin etenkin kävelyä, luonnon tarkkailua ja eväretkeilyä. Matkailukohteena alue on tunnettu laajemmaltikin. Vattajanniemi mainitaan mm. luontomatkailuoppaissa luonnonkauniina paikkana. Vattajanniemen rannat ovat myös tunnettuja joidenkin vesiurheilumuotojen harrastajien – kuten leijasurffareiden – keskuudessa.

Vattajanniemen virkistyspalvelurakenteiden sijainti on esitetty kuvassa 8. Ennen Life-projektia virkistyskäyttöä on ohjattu yhden polun, uimarantavarustuksen sekä kahden tulipaikan avulla. Projektin aikana vuosina 2005–2008 virkistyskäyttäjää ohjaavia rakenteita ja opasteita on rakennettu seuraavasti:

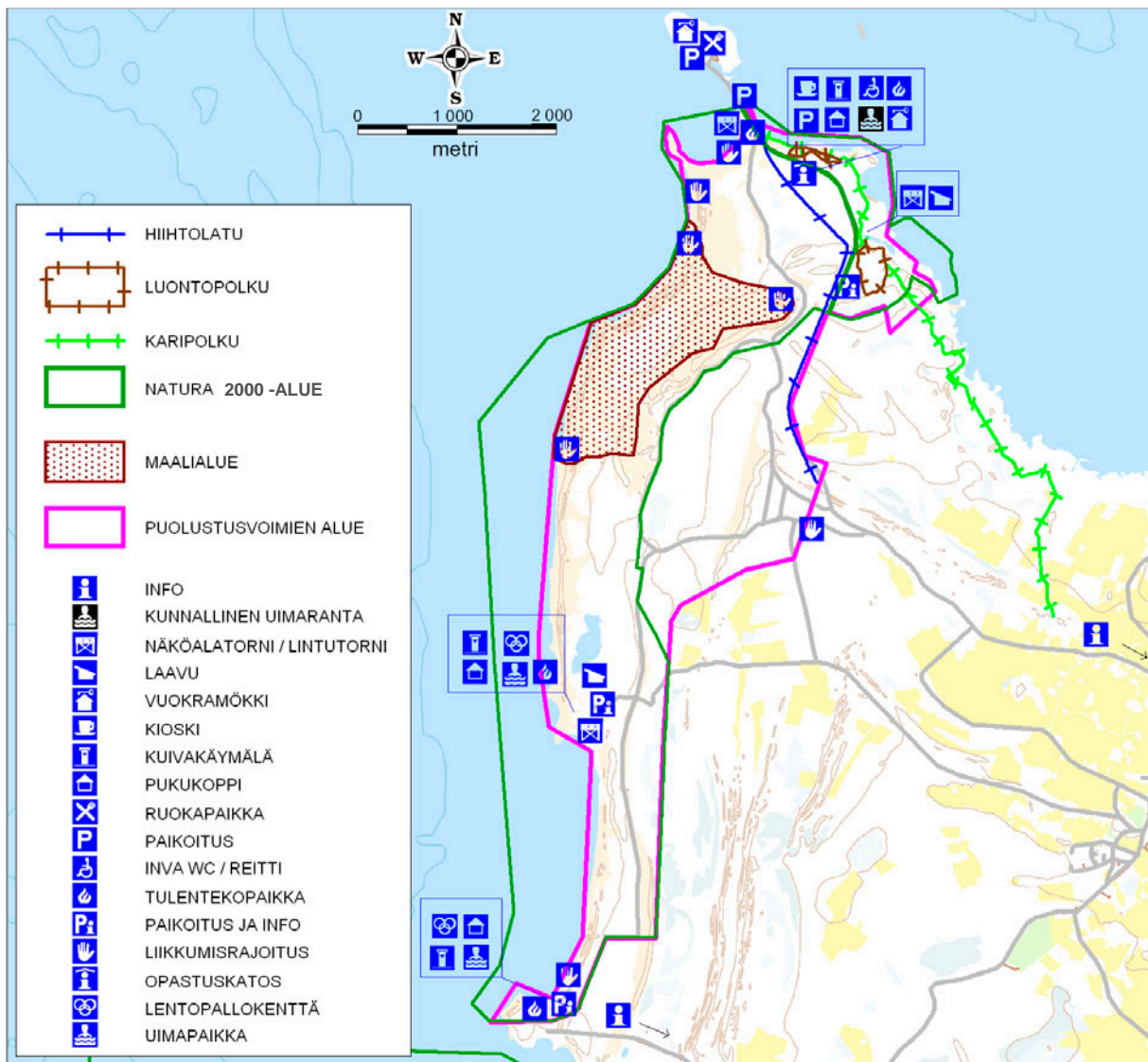
- uimarantojen pukukopit (4 kpl)
- nuotiopaikat puusuojineen (3 kpl)
- käymälät (2 kpl)
- pysäköintialueet (3 kpl)
- pitkospuut (750 m)
- 14 metriä korkea havainnointitorni Vattajanniemen pohjoiskärkeen
- lukuisia opastetauluja.

Runsaimmin palveluvarustusta on niemen pohjoisosassa. Uimarannalle sekä Vatunginjärven läheisyyteen on rakennettu luontopolut. Jo 1990-luvulla toteutettu patikointipolku, Karipolku, yhdistää em. luontopolut. Ohtakarintien vieressä kulkee kaupungin ylläpitämä hiihtoreitti.

Life-projektin aikana toteutettujen rakenteiden suunnittelussa huomioitiin vuonna 2006 tehdyn kävijäselvityksen tuloksia. Metsähallituksen vertailukelpoinen kävijätyytyväisyysindeksi oli melko hyvä. Eniten puutteita nähtiin alueen palvelurakenteissa – kuten uimarantojen varustuksessa, jätehuollon toteutuksessa ja ohjauksessa sekä yleisökäymälöissä. Myös pysäköintipaikkoja, opastettuja luontoreittejä ja nuotiopaikkoja toivottiin alueelle lisää. (Halsti 2007) Vuonna 2008 toistetun selvityksen (Kukkala 2008) mukaan kävijöiden mielipide alueen ympäristöstä ja palveluista verrattuna vuoteen 2006 oli selvästi parantunut, mikä tuli esiin erityisesti kysyttäessä yksittäisistä rakenteista ja palveluista. Puutteita koettiin edelleen olevan eniten erityisesti jätehuollossa, ja tietyt palvelut ja rakenteet – kuten polttopuut, havaintotornit sekä latuviitoitukset – olivat jääneet kävijöille vieraammiksi. Kävijöitä häirinneitä tekijöitä oli hyvin vähän.

Opasteiden ja palveluvarustuksen lisäksi liikkumista ohjataan ajonestorakenteiden, pylväiden ja puomien avulla. Kalsonnokan tie pidetään puomilla suljettuna koko ajan (ks. kuva.13, s. 70). Linustollisesti herkimmän Kalsonnokan ja Ohtakarintien välisen rannan virkistyskäyttöä pyritään vähentämään myös jalankulkua rajoittavin opastauluin.

Kokkolan kaupunki omistaa niemen kärjen uimarannalla kaksi vuokrattavaa mökkiä. Lisäksi uimarannalla on pieni grilli-kioskirakennus. Kunnan käytössä oleva rakennuskanta perustuu erillisiin vuokrasopimuksiin.

Kuva 8. Vattajan virkistyspalvelurakenteet sekä liikumista ohjaavat rakenteet. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

2.7.3 Metsästys ja kalastus

Metsästys ja kalastus on sallittu liikumisrajoitusten puitteissa. Suunnittelualue on kokonaisuudessaan metsästyskäytössä. Metsästysoikeus on vuokrattu Kokkolan ja Vaasan seutujen sotilasmetsästäjille. Alueella säännöllisesti metsästävästä seuran 60 jäsenestä noin 15 osallistuu hirven ja 30 pienriistan pyyntiin. Saalislajeina ovat hirvi, teeri, jänis ja vesilinnut. Seuran johtokunta päättää vuosittain riistanhoitoyhdistyksen suositusten mukaisesti rauhoitettavista lajeista sekä riistakiintiöistä. Rauhoitettuja ovat olleet pitkään mm. naarasmetsot.

Riistanhoitotoimena Kokkolan- ja Vaasanseudun Sotilasmetsästäjät ry viljelee kolmea riistapeltoa suunnittelualueen tuntumassa. Muita riistanhoitotoimia ovat ruokintapaikat riistapeltojen yhteydessä kauriille ja jäniksille sekä vesilintujen ruokintalautat Lahdenkroopin ojan suulla ja Jussin-pauhan kluuvissa.

Vattajan edustan hiekkapohjat ovat merkittäviä siian ja silakan kutualueita, ja koko Vattajan-niemen länsipuolinen merialue on siianpyyntialuetta. Aikaisemmin kalastollisesti merkittävän Lahdenkroopin alueen kalakanta on vähentynyt lähinnä vedenpinnan laskun ja rehevöitymisen seurauksena. Edelleen kuitenkin Lahdenkrooppiin nousee keväisin haukia kudulle.

Merkittävimmät kalastusalueet ovat Ohtakarimatalan länsirinne, mistä pyydetään rysillä ja verkoilla vaellussiikaa, sekä karisiian kutumatalikot. Kotitarvepyynnin kannalta tärkeitä ovat myös muikun kutualueet ampuma-alueen eteläosassa.

Valtaosa pyynnistä tapahtuu suunnittelualueen ulkopuolella. Rannan läheisillä kareilla on kalastuksellista merkitystä lähinnä keväällä ja myöhäissyksyllä, jolloin alueelta pyydetään kutusiikaa ja meritaimenta. Ammuntojen vaara-alueet rajoittavat Ohtakarintien länsipuoleisen merialueen käyttöä kalastukseen.

2.7.4 Jokamieskäyttö

Luonnon käyttäminen jokamiehen oikeuksien sallimissa rajoissa ei edellytä maanomistajan lupaa eikä siitä tarvitse maksaa mitään. Jokamiehen oikeutta ei saa käyttää haittaa tai häiriötä aiheuttavalla tavalla. Jos haitan, häiriön tai vahingon vaara on ilmeinen, tarvitaan maanomistajan tai maanhaltijan lupa. Jokamiehen oikeuteen kuuluvaa liikkumista voidaan rajoittaa viranomaisen päätöksiin perustuvilla kielloilla. Useimmiten päätöksen tekevä viranomainen on lääninhallitus, alueellinen ympäristökeskus, puolustusvoimat tai Metsähallitus (perustetun suojelualueen järjestyssääntö).

Jokamiehen oikeudella tapahtuva liikkuminen on suunnittelualueella sallittu liikkumisrajoitusten puitteissa. Jokamiehen oikeuteen kuuluvaa liikkumista on mm. liikkuminen jalan, polkupyörällä, ratsain ja koiravaljakolla.

Onkiminen ja pilkkiminen sekä marjastus ja sienestys on suunnittelualueella sallittu liikkumisrajoitusten puitteissa. Vattajan hietikkokankaat ovat kohtalaisen suosittuja marjastus- ja sienestysalueita. Kävijätutkimuksen (Halsti 2007) mukaan kesäaikaisista kävijöistä hieman alle 10 % harrasti alueella marjastusta tai sienestystä. Runsaimmin alueella kasvaa puolukkaa sekä mustikkaa. Jonkin verran poimitaan myös variksenmarjaa. Kauppasienistä Natura-alueella esiintyy yleisesti mm. kangasrouskua, kangastattia ja keltavalmuskaa sekä jonkin verran myös männynherkkutattia ja korvasientä.

Lyhytaikainen leiriytyminen on suunnittelualueella mahdollista liikkumisrajoitusten puitteissa. Leiriytymisestä ei saa aiheutua vahinkoa tai haittaa maanomistajalle tai -haltijalle. Alueella on esiintynyt hallitsematonta ja luvatonta leiriytymistä asuntovaunuilla ja -autoilla.

Avotulen teko ei ole jokamiehen oikeutta, vaan vaatii maanomistajan tai -haltijan luvan. Retkeittimen käyttöön ei tarvita lupaa.

2.7.5 Maa-ainesten ja pohjaveden ottaminen

Suunnittelualueesta lähes puolet (650 ha) on luokiteltu tärkeäksi pohjavesialueeksi (Karhinkangas 10 492 01). Vattajanniemi toimii vedenoton reservialueena, eikä alueella tällä hetkellä ole pohjavedenottamoita. Lähin sellainen on noin 11 km:n päässä sijaitseva Pahakorven vedenottamo. Alueella ei ole maa-ainesten ottamiseen liittyvää toimintaa.

2.7.6 Tutkimus- ja opetuskäyttö

Helsingin yliopiston maantieteen laitos on tehnyt monipuolisia alueen käyttöön, dyynien toimintaan, kuluneisuuteen ja siihen vaikuttaviin tekijöihin sekä kasvillisuuteen liittyviä tutkimuksia ja opetuksellisia retkiä. Tähän mennessä alueelta on tehty kolme pro gradu -tutkielmaa, jotka on mainittu tämän suunnitelman johdannossa.

2.8 Aikaisempien suunnitelmien toteutuminen

Puolustusvoimat on noudattanut Vattajan ampuma- ja harjoitusalueelle laadittua maankäyttösuunnitelmaa sekä alueen toiminnan ja rakenteiden kehittämissuunnitelmaa vuodesta 2004 alkaen. Vuoden 2008 lopussa on laadittu vuosia 2009–2013 koskeva kehittämissuunnitelma, joka vahvistetaan vuoden 2009 aikana. Maankäyttösuunnitelma päivitetään seuraavan kerran vuonna 2014.

Vattajan Dyyni Life -projektin aikana 1.4.2005–31.3.2009 laaditut luonnonhoitoa ja käytön ohjausta koskevat yksityiskohtaiset suunnitelmat on toteutettu kokonaisuudessaan Life-hankkeen kokonaistavoitteiden mukaisesti. Tulevaisuudessa Vattajanniemen ennallistamissuunnitelmassa esitetyt ruoppaustoimet tullaan mahdollisuuksien mukaan täydentämään ja Lahdenkroopin ennallistaminen toteutetaan, mikäli toimille saadaan erillisiä rahoituksia. Perinnemaisemien laidunnusta sekä dyyni- ja nummialueiden raivaustoimia tullaan jatkamaan ja laajentamaan tulevaisuudessa em. suunnitelmien mukaisesti.

2.9 Maankäyttöanalyysi

2.9.1 Puolustusvoimien toimintojen sijoittuminen luontotyypeille

Puolustusvoimien toiminta alueella on erittäin intensiivistä, ja sen ominaispiirre on voimakas kuluttava vaikutus. Suunnittelualueen luontoarvojen kannalta keskeisimmät dyynien ja nummien luontotyypit ovat erittäin herkästi kulumia. Puolustusvoimien toiminta on siten selkeästi merkittävien uhkatekijä alueen luontoarvoille. Uhan merkittävyyttä lisää Vattajanniemen erityisasema dyyniluontotyyppien suojelualueena: Lähes kolmannes kaikista Suomen avoimista, edustavista dyyniluontotyypeistä sijaitsee Vattajanniemellä. Siten Vattajanniemellä luontotyyppille kohdistunut merkittävä haitta vaikuttaa voimakkaasti kyseisen luontotyyppin tilaan myös valtakunnallisessa mittakaavassa. Kulutus vaikuttaa haitallisimmin kiinteisiin, heikosti palautuviin dyynityyppeihin: harmaisiin dyyneihin (2130), variksenmarjadyyneihin (2140), kanerva- ja variksenmarjanummiin (2320) sekä puustoihin dyyneihin (2180). Erittäin voimakasta kulutusta kohdistuu myös valkoihin dyyneihin (2120), alkiovaiheen dyyneihin (2110) sekä Itämeren boreaalisiin hiekkarantoihin (1640). Nämä luontotyypit ovat kuitenkin rantavoimien vaikutuspiirissä sijaitsevana luontaisestikin epästabiliita.

Keskeisimmät vaikutukset puolustusvoimien vuosikymmeniä jatkuneesta toiminnasta sekä vähäisemmässä määrin virkistyskäytöstä ilmenevät mm. seuraavalla tavalla:

- edustavat, jäkäläpeitteiset harmaat dyynit sekä kanerva- ja variksenmarjanummet puuttuvat lähes kokonaan
- variksenmarjadyynit ovat pienialaisia ja esiintyvät laikuittaisesti
- Tarkastajanpakan laaja ja korkea valkea dyyni on kehittynyt sekundäärisen sukkession seurauksena ja sen kasvillisuus on kulunut
- rakenteiden, kaivamisen ja kulutuksen aiheuttamia pistemäisiä häiriöitä esiintyy eri puolilla aluetta.

Life-hankkeen aikana toimeenpantu puolustusvoimien toiminnan sopeuttaminen luontoarvoihin -suunnitelma ohjaa – tarkasti noudatettuna – harjoitustoimintaa dyyniluontotyyppien kulumista merkittävästi vähentävään suuntaan. Sopeuttamistoimintojen jälkeen kulutusta kohdistuu edelleenkin luontotyypeille, mutta huomattavasti pienemmälle alalle kuin aiemmin. Luontotyyppeihin kohdistuvan kulutuksen määrä ennen ja jälkeen sopeuttamistoimien on kuvattu taulukossa 4.

Taulukko 4. Keskeisimpiin luontotyyppeihin kohdistuva kulutus Vattajanniemellä ennen ja jälkeen puolustusvoimien toiminnan sopeuttamistoimien. Kanerva- ja variksenmarjanummet (2320) on Life-hankkeen ennallistamis- ja kulunohjaustoimien myötä alueelle palautunut luontotyyppi, joka oli hävinnyt voimakkaan kulutuksen ja metsittymisen seurauksena. Deflaatioalue ei ole luokiteltu luontotyyppi – mutta dyynien toiminnan kannalta olennainen, maankäytön suunnittelussa huomioitava biotooppi. A = pinta-ala ha, B = tulasema- yms. toiminnot ha, C = ajourat ha. Osuus = puolustusvoimien toiminnan kuluttaman alan osuus kokonaisalasta (B+C)/A x 100. Ennen = osuus ennen sopeuttamistoimia. * = priorisoitu luontotyyppi.

Koodi	Luontotyyppi	A	B	C	B+C yht.	Osuus	Ennen
2130	Harmaat dyynit*	67,7	1,46	0,7	2,2	3,2 %	46 %
2140	Variksenmarjadyynit*	67,6	2,8	2,5	5,4	7,9 %	65 %
2180	Metsäiset dyynit	81,4	2,5	1,1	3,6	4,4 %	40 %
2120	Valkeat dyynit	21,8	0,2	0,5	0,7	3 %	30 %
2110	Liikkuvat alkiovaiheen dyynit	9,9	0,1	1,4	1,5	15,4 %	32 %
2320	Kanerva- ja variksenmarjanummet	n. 20	-	-	-	0 %	50 %
9030	Primäärisukkessiometsät*	27,4	0,4	0,3	0,7	2,5 %	9 %
	Deflaatioalue	214	39,4	2,6	42	19,6 %	

Vattajan harjoitusalue on merkitty puolustusvoimien harjoitusalueiden joukossa kehitettäväksi kohteeksi, joten on mahdollista, että sen käytössä tapahtuu muutoksia. Käytön muutoksiin saattavat vaikuttaa mm. varomääräyksien muuttuminen, uusi asejärjestelmä tai muut sellaiset muutokset, joista ei tällä hetkellä ole tietoa. Puolustusvoimien alueen käyttöpaine lähitulevaisuudessa tulee todennäköisesti melko pitkään pysymään nykyisellään. Ilmatorjunnan asejärjestelmistä ohjusjärjestelmät tulevat lisääntymään ja ammusaseet vähenemään. Tämä vähentää ilmatorjunta-ammuntojen osalta hieman sekä joukkojen että ammuttavien laukausten määrää. Muiden aselajien osalta käyttö pysyy lähitulevaisuudessa samankaltaisena kuin tällä hetkellä. Uusilla yksittäisillä joukko-osastoilla saattaa jatkossa olla tarpeita käyttää kehitettävää ampumaluetta, mutta ottaen huomioon myös joidenkin käyttäjien osalta todennäköinen käytön vähentyminen käyttövuorokaudet eivät tule nykyisestä kovinkaan paljon kasvamaan.

Pääosin toimintaa pystytään melko pitkään jatkamaan nyt vakioiduilla, sopeuttamissuunnitelman mukaisilla paikoilla. Laajempia muutoksia ei ole tällä hetkellä ennustettavissa, vaan ne liittyvät sitten tuleviin mahdollisesti hankittaviin järjestelmiin. Alueiden sisällä saattaa tulla pieniä muutostarpeita koulutuksen ja ohjeistuksen kehittyessä, mutta muutokset ovat yksittäisiä ja ohjattavissa tapauskohtaisesti, eivätkä todennäköisesti koon puolesta heikennä merkittävästi luontoarvoja.

Mikäli sopeuttamistoimia kyetään noudattamaan pikkutarkasti ja todennäköiset uudet toimet voidaan sisällyttää sopeuttamissuunnitelmassa osoitetuille alueille, puolustusvoimien toiminnot eivät todennäköisesti heikennä luontotyyppien tilaa. Haitalliset vaikutukset tulevat kuitenkin lisääntymään, mikäli puolustusvoimien toiminnan kokonaisvolyymi alueella kasvaa tai uudet toiminnot eivät ole sisällytettävissä sopeuttamissuunnitelmaan.

Puolustusvoimien toiminnan ohjaamisen tavoitteena on, että taulukossa esitetty kuluneisuuden osuus ei kasva tulevaisuudessa. Lisäksi tavoitteena tulee olla, että luontotyyppien keskimääräinen kuviokohtainen edustavuus ei heikkene. Life-hankkeen myötä alueelle palautetun luontotyypin, kanerva- ja variksenmarjanummen, pinta-alallinen ja laadullinen edustavuus tulee todennäköisesti kasvamaan aloitettujen hoitotoimien vaikutusten toteutuessa, mikä asetetaan myös lähi-tulevaisuuden tavoitteeksi. Sama koskee alueen muita perinnemaisemallisia biotooppeja – hakamaita, rantaniittyjä ja metsälaitumia, joita Vattajan alueelle on palautettu Life-hankkeen aikana.

Vuosien 2009–2010 aikana kaikki suunnitelma-alueen luontotyypit kartoitetaan ja kuviodaan tarkasti vastaamaan hoito- ja sopeuttamistoimien jälkeistä tilannetta. Jokaisen luontotyypin kuviokohtainen edustavuus ja kuluneisuustilanne arvioidaan. Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen käynnistämä laaja-alainen kasvillisuus- ja kuluneisuusseurantamenetelmä muokataan vuosittain toistettavissa olevaan muotoon siten, että riittävän tarkat seurantatoimet kohdistuvat alueen hoidon ja käytön ohjauksen kannalta kaikille arvokkaille alueille.

2.9.2 Poikkeamat olemassa olevista suunnitelmista

Puolustusvoimien uudet toiminnot saattavat tulevaisuudessa edellyttää hakkuita tai muuta toimintaa, joka vaikuttaa haitallisesti luontotyypeihin.

Kaikki sellainen toiminta, joka kohdistuu haitallisesti luontodirektiivin mukaisiin luontotyypeihin ja jota ei ole sisällytetty puolustusvoimien toiminnan sopeuttamissuunnitelmaan tai tähän hoito- ja käyttösuunnitelmaan, edellyttää luvussa 12.3 kuvattua vaikutusten arviointimenettelyä. Mikäli puolustusvoimien toiminta todetaan luontotyypeille haitalliseksi, pyritään haittavaikutusten kompensoimiseksi mahdollisuuksien ja harkinnan mukaan toteuttamaan vähintään vastaava määrä ennallistamistoimia.

2.9.3 Mahdolliset ongelmat esitettyjen vakiointitoimenpiteiden ja muun ohjauksen käytännön toteutuksessa

Vattaja poikkeaa luontoarvojensa johdosta monin tavoin puolustusvoimien muista harjoitusalueista. Luontoarvojen huomioiminen osana harjoittelutoimintaa on ohjauksen ja ohjeiden sisäistämisen kannalta haastavaa. Resurssien puute tai aikataululliset seikat saattavat johtaa ongelmiin ohjeiden välittymisessä. Lisäksi ongelmia saattavat tuottaa lukuisten muiden eri alojen ohjeet ja määräykset, joita yksittäisellä henkilöllä on omaksuttavanaan huomattava määrä luonto-ohjeistuksen lisäksi. Ohjeista löytyy esimerkiksi useita palvelusturvallisuuteen liittyviä seikkoja, jotka luonnollisesti ovat tärkeimpiä toimittaessa kovapanosammunnoissa. Miesluvun ollessa suuri tai operoitaessa raskaalla kalustolla harjoitustoiminnan kannalta vähäinkin poikkeama ohjeistuksista saattaa aiheuttaa nopeasti merkittävää haittaa luontotyypeille.

Ohjeistuksen toimivuudesta ja mahdollisista ilmenneistä ongelmista keskustellaan puolustusvoimien ja Metsähallituksen kesken niiden ilmenemisen jälkeen. Ohjeistuksen muutostarpeet kirjataan ylös, ja Metsähallituksen ja puolustusvoimien yhteistyöryhmä lisää tarvittavat muutokset ohjeistuksiin vuosittain.

2.9.4 Tietojen häviäminen Life-hankkeen jälkeen

Alueen hoidon ja käytön ohjaus perustuu jatkuvasti ylläpidettävään, poikkeuksellisen yksityiskohtaiseen ja monimutkaiseen kartta-aineistoon, josta vastaa Panssariprikaati. Aineisto sisältää kaikkien aselajien ja joukko-osastojen toiminnot sekä virkistyskäytön ohjaukseen liittyvät rakenteet ja reitit teemoitettuna, luontoarvoihin liittyvän teemoituksen sekä luonnonhoitotoimenpiteet.

Jotta Metsähallitus pystyisi osaltaan valvomaan alueella tapahtuvaa toimintaa asianmukaisesti, on päivitettävissä olevan aineiston oltava myös Metsähallituksen hallinnassa. Alueesta vastaavalle henkilölle on hankittava asianmukainen laitteisto ja perehdytettävä hänet sen käyttöön. Laitteiston hankintakuluista vastaa Metsähallitus. Perehdyttämisen järjestää Ramboll Oy osana Vattajan Dyyni Life -hankkeen jälkihoitoa, ns. After Life -toimintaa.

Kaikki alueen toimintaan liittyvät päivitykset ja muutokset on tehtävä samanaikaisesti puolustusvoimien ja Metsähallituksen kartta-aineistoon. Käytännöstä sovitaan tarkemmin puolustusvoimien ja Metsähallituksen yhteistyöryhmässä.

2.9.5 Yllättävien tilanteiden ja onnettomuuksien aiheuttamat poikkeukselliset toimenpiteet

Harjoitustoiminnan yhteydessä saattaa tapahtua onnettomuuksia, joiden hoitaminen on priorisoitava luontotyyppien säilyttämisen edelle. Tällaisia voivat olla esim. henkilöonnettomuudet, jotka vaativat kiireellisiä kuljetustoimia nopeimpia mahdollisia reittejä ja välineitä käyttäen. Muita mahdollisia tapauksia ovat esim. öljyonnettomuudet ja harjoitusalueen turvallisuutta uhkaavat maastopalot.

Puolustusvoimien toimenpiteiden ja asutuksen läheisyyden vuoksi metsäpalot sammutetaan tavanomaiseen tapaan – maalialuetta lukuun ottamatta. Pelastustoimiin osallistuvia tahoja informoidaan alueen luontoarvoista siten, että ne voidaan huomioida parhaalla mahdollisella tavalla vaikeuttamatta itse toimintaa.

2.9.6 Ohjaamaton virkistyskäyttö

Suunnittelualueeseen kohdistuu voimakas virkistyskäyttöpaine, joka todennäköisesti lisääntyy Lohtajan ja Kokkolan kuntaliitoksen myötä. Alueen luontotyyppit sietävät ja jossain määrin jopa hyötyvät lievästä kulutuksesta, mutta vaarana on suosituimpien rantakohteiden luontotyyppien liiallinen kuluminen – erityisesti moottoriajoneuvoilla ajon seurauksena – sekä uhanalaisen lintulajin pesintöjen häiriintyminen. Kulumisen seurauksena etenkin merenrantaa lähimpänä sijaitsevien luontotyyppien – Itämeren hiekkarantojen (1640), alkiovaiheen dyynien (2110), valkeiden dyynien (2120) sekä harmaiden dyynien (2130) – edustavuudet laskevat, vaikka luontotyyppit eivät tavallisen virkistyskäyttöön liittyvän kulutuksen seurauksena häviäkään.

Life-hankkeen myötä virkistyskäyttöä on kanavoitu tehokkaimmin rakenteiden ja opasteiden avulla Vattajan kärjen uimarannalla. Siellä harmaiden ja variksenmarjadyynien liiallinen kuluminen on todennäköisesti estetty. Liiallinen kuluminen on edelleen mahdollista epävirallisilla Lahdenkroopin ja Hakunnin uimapaikoilla. Osa pohjoisosan virallisen uimarannan käytöstä ohjautuu edelleen Ohtakarintien eteläpuolella sijaitsevalle ranta-alueelle, joka rajoittuu Kalsonnokan tärkeään linnustoalueeseen. Virkistyskäyttö häiritsee linnuston pesintää todennäköisesti merkittävästi. Kalsonnokan linnustoalueelle kohdistuvaa uhkaa vähentävät osaltaan teiden sulkeminen puomilla ja ajoesteillä, opasteet sekä havainnointitorni Vattajan kärjessä. Toimenpiteet eivät vähennä Ohtakarintien eteläpuoleisen rannan käyttöä uimarantana, mikä heikentää alueen soveltuvuutta linnustolle.

Lahdenkroopin mökkien poistuminen vähentää huvila-asutuksen aiheuttamaa kulutusta dyyneillä sekä mahdollistaa dyynien luontaisen palautumisen ja ennallistamistoimet. Uimarantojen palveluvarusteet ja alueopasteet lisäävät alueen houkuttelevuutta ja tunnettuutta, mikä lisää virkistyskäytön määrää. Pitkäpauhaan mahdollisesti syntyvä vapaa-ajan asutus voimistaa kulutusta alueella, jossa se aiemmin on ollut suhteellisen vähäistä. Vaikka toimenpiteen vaikutukset on Life-hankkeen aikana arvioitu merkitykseltään vähäisiksi, pysyvän vapaa-ajan asutuksen vaikutukset ovat pitkällä aikavälillä vaikeasti arvioitavissa.

Luvatonta maastoajoa esiintyy runsaasti kielto kylteistä ja ajoesteistä huolimatta. Mönkijöillä ja muilla moottoriajoneuvoilla ajo sekä leirytyminen mm. asuntovaunuilla kuluttavat kaikkia dyynityyppejä sekä lisäävät rantalintujen pesien tuhoutumisriskiä. Moottorikelkka- ja mönkijäajo on lisääntynyt erityisen voimakkaasti alueen eteläosassa R8-tuliaseman läheisyydessä Hakunnintien itäpuolella. Valtaosa luvattomasta maastoliikenteestä tulee alueelle täältä.

Helsingin yliopiston seurannoissa (Hellemaa ym. 2009) on havaittu maastoajoneuvojen aiheuttaman kulutuksen lisääntymistä sellaisten kulku-urien välittömässä läheisyydessä, jotka on soraistettu puolustusvoimien toiminnan vakioimiseksi. Tämä johtuu mahdollisesti siitä, että alueella liikkujat uskaltavat poikkeamaan urilta helpommin silloin, kun ura itsessään on tukeva.

Alueen luontoarvot eivät mahdollista virkistyskäytön voimakasta lisääntymistä. Kulunohjauksen ja tiedotuksen merkitys tulee kasvamaan olennaisesti, mikäli Kokkolan kaupunki lisää alueen tunnettuutta. Virkistyskäytön lisääminen luontoarvojen kärsimättä on mahdollista vain, mikäli samanaikaisesti panostetaan kulunohjaustoimenpiteisiin lisääntyvän käytön aikaansaamien tarpeiden mukaisesti. Metsähallitus tulee lisäämään valvontaa; mahdollisuuksien mukaan käytetään poliisin ja puolustusvoimien virka-apua. Hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteena on vähentää virkistyskäytön aiheuttamaa kulutusta sekä häirintää merkittävästi selkiyttämällä kulunohjausta ja tehostamalla tiedotusta.

2.9.7 Avointen rannikko- ja perinnebiotooppien umpeenkasvu

Kuten muillakin aiemmin perinteisessä maatalouskäytössä olleilla alueilla, myös Vattajalla laidunkäytön päätyminen on johtanut osaltaan avointen luontotyyppien – rantaniittyjen (1630), hakamaiden (9070) sekä kanerva- ja variksenmarjanummien (2320) – umpeenkasvuun ja häviämiseen. Perinteinen laidunkäyttö on edesauttanut myös avointen dyynityyppien – etenkin harmaiden dyynien (2130) ja variksenmarjadyynien (2140) – muodostumista alueelle. Umpeutumiskehitys on havaittavissa laajalti myös näillä tyypeillä. Umpeutumiskehitystä voimistavat Itämeren rehevöityminen sekä ilmasta ja vesistöjen mukana tuleva ravinnelisäys.

Life-projektin aikaiset luonnonhoitotoimenpiteet ovat korjanneet viime vuosikymmenien negatiivista kehitystä noin 200 ha:n alalla. Jotta luontotyyppejen metsittyminen ja muu umpeenkasvu ei alkaisi alueella uudestaan, hoidetut alat tarvitsevat säännöllisiä hoitotoimia: laidunnusta ja/tai raivausta. Laiduntaminen ylläpitää osaltaan myös hiekan liikkumista dyneillä sekä paljaaksi kuluneiden deflaatioiden esiintymistä dyneillä. Hiekan liikkuminen on etenkin variksenmarjadyynien synnyn ja kehittymien kannalta välttämätöntä. Käytön liian tehokas kanavoiminen saattaa johtaa deflaatioalueiden pienenemiseen etenkin laidunalueiden ulkopuolella.

Suunnitelma-alueella on 143 ha avoimiksi raivattuja kanerva- ja variksenmarjanummiä sekä variksenmarjadyynejä, jotka oletettavasti taimettuvat erittäin nopeasti mäntytaimikoksi. Osalle alueista on järjestetty lammaslaidunnus, mikä hidastaa taimettumiskehitystä. Lammaslaidunnus ei todennäköisesti pysty estämään taimettumista, koska lampaat eivät suosi mäntyä ravintonaan. Tällaisille alueille olisi pystyttävä järjestämään laidunnuksen sijasta tai ohella säännöllinen männyntaimien poisto. Tämä vaatisi kuitenkin huomattavia resursseja.

Suunnitelmakaudella laaditaan Vattajan alueen luonnonhoitosuunnitelma, jossa määritellään mm. Metsähallituksen ja puolustusvoimien työnjako toistuvien raivaustoimien osalta. Metsähallituksen alustavan ehdotuksen mukaan puolustusvoimat vastaisi raivauksista niillä alueilla, jotka vaativat avoimuutta esim. ampumasektorien näkyvyyden turvaamiseksi tai maalilennokkiharjoittelun mahdollistamiseksi, kun taas Metsähallitus vastaisi luonnonhoitotoimista ensisijaisesti luonnonhoidollisista syistä avoimiksi raivatuilla alueilla.

Lammaslaidunnusta tullaan mahdollisuuksien mukaan laajentamaan ennallistetuille nummi-alueille. Alueella toimii tällä hetkellä yksi lampuri, joka saa maatalouden erityisympäristötukea. Tulevaisuudessa lampaita tarvitaan kaksi kertaa nykyistä enemmän. On epävarmaa, riittääkö lampaiden saatavuus alueella tulevaisuudessa. Mitä vakaammat olot ja pidemmät sopimukset yksityisille lampureille pystytään tarjoamaan, sitä varmemmalla pohjalla luonnonhoito tulevaisuudessa on.

Todennäköisesti perinnemaisemien ja avointen rannikkobiotooppien tilanne tulee kokonaisuutena parantumaan tulevaisuudessa Life-projektin aikana aloitettujen hoitotoimien positiivisten vaikutusten realisoituessa. Mikäli tässä suunnitelmassa kuvatut haasteet pystytään ratkaisemaan, tulee perinnebiotooppien tilanne alueella parantumaan erittäin merkittävästi.

2.9.8 Itämeren rehevöitymisen voimistama ruovikoituminen dyynialueella

Itämeren rehevöitymisen seurauksena järviruoko on levittäytymässä lajin luontaisia elinympäristöjä huomattavasti karummille, hiekkaisille alueille myös Vattajanniemellä. Järviruoko sitoo tehokkaasti hiekkaa ja estää sen liikkumista häiriten näin dyynien luontaista sukkessiodynamiikkaa. Lahoava kasvimassa rehevöittää aluetta entisestään ja muuttaa avoimia, hietikkoisia alueita niittymäisiksi nopeuttaen dyynien umpeenkasvua ja vähentäen niiden pinta-alaa. Mitä kauemmin yksittäisen järviruokokasvuston juurakko on saanut kehittyä, sitä vaikeampi lajia on hävittää alueelta. Järviruoko on voimakas levittäytyminen muodostaa erittäin merkittävän uhan koko alueen dyynien säilymiselle ja siten niille perusteille, joilla alue on liitetty Natura 2000-verkoston.

Lammaslaidunnus olisi ulotettava kaikille järviruokoa sisältäville alueille. Laidunnus olisi voitava aloittaa riittävän aikaisin, jotta lampaat pääsevät syömään järviruoko nuoria, vasta maasta nousevia varsia. Myöhemmin aloitettuna laidunnus ei tehoa järviruokoon, koska lampaat välttävät varttuneempien ruokovarsien syömistä. Puolustusvoimien toiminnat ajoittuvat tällä hetkellä kesä-

kuun toiselle viikolle, minkä johdosta rantaniittyjen laidunnusta ei ole mahdollista aloittaa kaikkialla riittävän ajoissa. Tilanne estää asianmukaisen luonnonhoidon toteuttamisen ja uhkaa johtaa ruovikoiden voimakkaaseen laajenemiseen tulevaisuudessa.

Mikäli harjoitusajankohtia ei voida muuttaa, olisi järviruokokasvustot niitettävä koneellisesti säännöllisesti loppukesällä tai välittömästi puolustusvoimien harjoituskauden loputtua. Niiton järjestämisestä sovitaan erikseen laadittavassa luonnonhoitosuunnitelmassa.

2.9.9 Valvonnan ja tiedotuksen tason väheneminen Life-projektin jälkeen

Puolustusvoimien joukko-osastojen tietämys alueen luonnosta ja etenkin alueella toimimisesta on lisääntynyt merkittävästi Life-projektin ansiosta. Tähän ovat vaikuttaneet keskeisesti seuraavat toimet:

- harjoitusjoukkojen kanssa yhteisesti laadittu sopeuttamissuunnitelma
- koulutusmateriaalin tuottaminen
- sopeuttamistoimien sisällyttäminen joukkojen koulutusohjelmaan
- vastuuhenkilöiden nimeäminen harjoituksiin
- harjoitustoimintojen merkitseminen sekä kartoille että maastoon.

Tiedon taso harjoitusjoukoille on todennäköisesti riittävä tällä hetkellä. Tulevaisuudessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota tämän tason säilyttämiseen erityisesti uuden henkilöstön ja mahdollisten uusien joukko-osastojen kouluttamisessa. Puolustusvoimat ja Metsähallitus sopivat koulutustarpeista ja -käytännöistä osapuolten muodostamassa yhteistyöryhmässä.

Metsähallituksen ja puolustusvoimien yhteistyö alueen luontoarvojen suunnitelmallisessa huomiomisessa on vielä uutta. Kokemuksen karttumisen ja toimintamallien vakiintumisen myötä luontoarvot huomioonottavan valvonnan ja ohjauksen laatu paranee tulevaisuudessa.

2.9.10 Metsätaloustoimet ja soiden kuivatus valtionmailla

Projektialue on ollut ennen kansallisia suojelutoimia normaalissa metsätalouskäytössä. Alueen metsiä on käsitelty laadittujen metsätaloussuunnitelmien mukaisesti, minkä johdosta alueella tavaataan vain vähäisiä määriä primäärisuknessimetsiä (9030), eikä ennen Life-projektia lainkaan boreaalisia luonnonmetsiä (9010). Metsän kasvun parantamiseksi kosteikkoja on ojitettu laajalti. Ojitusten vuoksi vaihettumis- ja rantasoiden (7140), kluuvijärvien (1150) sekä puustoisten soiden (91D0) pinta-alat ovat pienentyneet ja edustavuudet vähentyneet.

Natura-alueeseen liittäminen jälkeen metsänhoitotoimet eivät ole olleet suora uhka alueen luonnolle, mutta aiemmin tehdyt toimet ovat estäneet luontotyyppien luonnollisen kehittymisen. Life-projektin aikana luonnonmetsäksi palautumista on nopeutettu pienaukotuksin ja kuolleen puuaineksen lisäyksin noin 100 ha:n alalla. Maalialueen kangasmetsän palon myötä noin 37 ha on muuttunut luonnonmetsäksi. Metsäojien tukkiminen on ennallistanut kosteusolosuhteita noin 50 ha:n alalla. METSO II -ohjelman rahoituksella Natura-alueeseen rajoittuvat Metsähallituksen metsätalouden omistamat alueet siirtyvät luontopalveluiden hallintaan. Tämä lisää soiden ja metsien ennallistamistoimien mahdollisuuksia myös Natura-alueen välittömässä läheisyydessä, mikä parantaa alueen ekologista kokonaistilannetta merkittävästi.

2.9.11 Metsätalous ja soiden kuivatus Natura-alueeseen rajoituvilla yksityismailla

Vattajan alueen metsien kehitykseen liittyvät vähäisessä määrin myös Natura-alueen viereisten yksityismetsien käsittelyt, jotka vaikuttavat mm. luontaisten reunavyöhykkeiden muodostumiseen, pohjavesipintaan sekä eläinlajiston liikkumiseen ja levittäytymiseen.

Suurempi merkitys on Natura-alueiden läheisten yksityismetsien ja peltojen kuivatusojituksilla. Samalle valuma-alueelle sijoittuvat ojitukset vaikuttavat myös suojelualan hydrologiaan. Läheisten peltojen kuivatus sekä ojien säännöllinen ruoppaus rajoittavat mm. Lahdenkroopin järven kunnostusmahdollisuuksia ja saattavat useiden toistojen sekä maankohoamisen yhteisvaikutuksena lopulta johtaa järven kuivumiseen.

Alueellinen ympäristökeskus antaa tarvittaessa viranomaislausunnon Natura-alueiden läheisyyteen kohdistuvista kunnostusojitushankkeista. Natura-alueiden heikentämiskielto on varsin ehdoton: Natura-alueiden tila ei saa heiketä verrattuna siihen, mikä sen tila oli, kun alueet liitettiin Natura 2000 -verkostoon. Natura-arvioinnin tarvetta harkittaessa on otettava huomioon eri hankkeiden yhteisvaikutukset – esimerkiksi kaikkien alueeseen vaikuttavien kunnostusojitusten yhteisvaikutus.

METSO II -toimintaohjelma tarjoaa mahdollisuuksia yksityismaiden vapaaehtoiseen suojeluun kompensaaorahoituksen ja kiinteistöjen myynnin kautta. Ohjelman käytäntöjen selkiytyttyä tärkeimpien maanomistajien halukkuutta tähän pyritään selvittämään.

2.9.12 Seurantatietojen sekä hietikkoluonnon yleisen tuntemuksen puute

Maankohoamisrannikon lentohiekka-alueilta puuttuvat eri hoitomenetelmien ja niiden vaikutusten seurantatulokset. Seurantatietojen puute rajoittaa toistaiseksi luontotyyppien kehitymisprosessien ymmärtämistä ja myös sopivien hoitomenetelmien käyttöä. Sopivien seuranta- ja hoitomenetelmien puute saattaa osaltaan vaikuttaa etenkin luontaisten ja perinteisen käytön synnyttämien dyynityyppien suksiosarjan katkeamiseen ja sitä kautta edustavuuden alenemiseen.

Life-projektiin sisältyneet monipuoliset dyynien hoitotoimenpiteet sekä laajojen biologisten seurantojen käynnistäminen lisäävät merkittävästi hietikoiden luonnon ja hoitotoimenpiteiden vaikutusten tuntemusta. Monien vaikutusten ilmeneminen on karussa ympäristössä hidasta, joten seurantojen jatkuvuuden turvaaminen on tärkeää. Jotkin osa-alueet – kuten sopivan kulutuksen järjestäminen variksenmarjadyyneille ja raivatuille dyneille – edellyttävät lisäselvityksiä ja hoidon suuntaamista tai muuttamista seurantatulosten edellyttämällä tavalla.

2.9.13 Luonnonhoidon häirintä

Vuoden 2008 aikana koira tappoi yhdeksän alueella laiduntavaa yksityisen maanviljelijän omistamaa lammasta aidattujen laidunten sisäpuolelta. Mikäli alueella toimivien yksityisten elinkeinonharjoittajien omaisuutta ja toimintaa ei pystytä turvaamaan, perinnemaisemien kannalta merkittävin luonnonhoito, lammaslaidunnus, loppuu alueelta. Vaihtoehtoiset toimintatavat (koneellinen niitto ja raivaus) ovat liian kalliita riittävän säännöllisesti toteutettaviksi, joten uhka saattaa pahimmillaan johtaa alueen perinnebiotooppien häviämiseen.

Metsähallitus tehostaa suunnittelualan valvontaa, ja viranomaisyhteistyötä Metsähallituksen, puolustusvoimien ja poliisin kesken lisätään.

2.9.14 Epäonnistunut hallinnointi

Alueen historia on riitaisa. Yksityisten tahojen keskuudessa esiintyy tyytymättömyyttä siihen, miten aluetta on aiemmin hallinnoitu. Paikalliset ihmiset kokevat, että heidän tarpeitaan ei ole otettu tasapuolisesti tai oikeudenmukaisesti huomioon alueen käyttöä suunniteltaessa. Yleinen tyytymättömyys puolustusvoimien ja Metsähallituksen toimintaa kohtaan muodostaa uhkatekijän alueen luontoarvojen pitkäaikaiselle suojelutoiminnalle.

Tavoitteena on, että alueen hallinnointi toteutetaan yhteistyössä alueen käyttäjäryhmien kanssa. Toiminnan yksityiskohdista sovitaan erikseen suunnitelmakaudella.

2.9.15 Vatunginjärven ennallistamisen epäonnistuminen ja ristiriidat järven käytön suhteen

Vatunginjärven ennallistaminen toteutettiin osana Life-projektia rannikon laguunit -luontotyyppin (1150) luontoarvojen palauttamiseksi. Järven tärkein luonnonsuojelullinen arvo on sen soveltuvuus vesi- ja rantalinnuston pesimäalueeksi. Tämä edellyttää avointa vesitilaa, avoimia ranta-alueita sekä häiriöttömyyttä pesimäkaudella.

Ennallistamistoimien ennakoitua korkeammista kustannuksista ja niiden edellyttämien maanhankintaneuvottelujen pitkittymisestä sekä Life-hankkeen aikataulullisesta tiukkuudesta johtuen ainoastaan järven ennallistamisen kannalta välttämättömimmät toimet – pohjapadon rakentaminen, puuston ja pensaikon poisto sekä Ohtakarintien korottaminen – saatiin tehdyksi hankkeen aikana.

Järven pohjassa on runsaasti turvetta ja irtonaista kiintoainesta, joka lahotessaan voimistaa vesi-alan umpeenkasvua ja saattaa estää veden poisvirtausta. Osa järveen rajoittuvista ranta-alueista tulee vettymisen seurauksena pensoittumaan, mikä vaikeuttaa lintujen pesintää. Järven kokoon nähden pienialaisella valuma-alueella on saattanut järven kuivattamisen ja ennallistamisen välisenä aikana tapahtua ihmistoiminnan ja maankohoamisen seurauksena muutoksia, jotka vähentävät järveen virtaavan veden määrää. Järven ennakoitu pinta-ala, syvyys ja virtaama voivat jäädä huomattavasti ennakoitua pienemmiksi, mikä saattaa heikentää järven vedenlaatua ja aiheuttaa esim. sinilevien liiallisen runsastumisen kesän lämpimimpinä aikoina. Toisaalta virtaama saattaa olla myös ennakoitua suurempi, mikä saattaa aiheuttaa ennakoitua laaja-alaisempia vettymishaittoja ympäristössä. Lisäksi alueen paikallisilla käyttäjillä saattaa olla epärealistisia odotuksia matalan, ensisijaisesti linnustonsuojeluun tarkoitetun järven soveltuvuudesta virkistyskäyttöön.

Laaditun hoitosuunnitelman (Airiola 2008) mukaan Metsähallitus vastaa järven hoitotoimista Life-hankkeen jälkeen. Tähän ei kuitenkaan ole olemassa erillisiä rahoitusta. Järven ranta-alueiden hoidon tarvetta tai järven soveltuvuutta virkistyskäyttöön ei ole arvioitu. Järven jatkohoidon tarve sekä virkistyskäyttömahdollisuudet arvioidaan, ja hoitotoimille laaditaan toteuttamissuunnitelma suunnitelmakauden loppupuolella, jolloin järven tilan kehittymistä voidaan arvioida. Tulevassa suunnittelussa käytetään hyväksi vedenlaadun arvioimiseksi laadittua suunnitelmaa (Airiola 2008). Vedenlaadun arviointiin liittyvien näytteiden otosta vastaa Metsähallitus ja niiden arvioinnista Länsi-Suomen ympäristökeskus.

Vatunginjärven yli kulkee sähkölinja, joka on huomattava törmäysriski järvelle laskeutuville ja sieltä nouseville linnuille. Sähkökaapelin näkyvyyttä linnuille on lisättävä asianmukaisin menetelmin mahdollisimman pikaisella aikataululla.

2.9.16 Virkistyskäytöstä ja puolustusvoimien toiminnasta aiheutuvat häiriöt Kalsonnokan linnustolle

Kalsonnokalla sijaitsee ohjusten laukaisualusta, jota käytetään maksimissaan viitenä päivänä toukokuussa. Samaan aikaan muuttolinnut ilmaantuvat alueelle. Toiminta saattaa aiheuttaa häiriötä ja jopa estää uhanalaisten lajien pesinnän Kalsonnokkaan rajoittuvalla linnustollisesti arvokkaalla alueella.

Ohtakarintien eteläpuoleisille rannoille kohdistuu voimakasta virkistyskäyttöpainetta. Liikkumisesta aiheutuu merkittävää häiriötä Kalsonnokan linnustolle pesimäaikana.

Puolustusvoimien nykyinen käyttö dokumentoidaan, virkistyskäytön voimakkuutta arvioidaan ja linnuston pesimäkäyttäytymistä seurataan. Tarvittaessa puolustusvoimien toimintaa sekä virkistyskäyttöä pyritään ohjaamaan.

2.10 Yhteenveto tärkeimmistä arvoista suojelun ja käytön kannalta

Luontoarvot

Vattajanniemi on Suomen laajin ja monipuolisin dyyniluontotyyppien esiintymisalue. Vattajanniemeen sisältyy lähes kolmannes Suomen avointen dyyniluontotyyppien kokonaispinta-alasta, minkä vuoksi alueen valtakunnallinen merkittävyys yksittäisen luontotyyppiryhmän suotuisan suojelutason kannalta on äärimmäisen suuri. Vattajanniemen suojelullista arvoa nostaa monipuolinen hyönteislajisto, joka on erikoistunut erityisesti hiekkaisiin elinympäristöihin. Vattajanniemi on sijainniltaan olennainen etelä-pohjoissuunnassa tapahtuvan hiekkaisen elinympäristöjen eliölajien leviämisen kannalta. Lisäksi Vattajanniemi on maakunnallisesti erittäin merkittävä kohde puustoisten perinnebiotooppien suojelualueena.

Virkistyskäyttöarvot

Vattajanniemi on maakunnallisesti merkittävä retkeily- ja matkailukohde laajojen hiekkarantojensa ansiosta. Melkein puolet alueen kävijöistä tulee Keski-Pohjanmaan ulkopuolelta. Alueelle kohdistuvaa retkeily- ja matkailupainetta lisää äskettäin tapahtunut Lohtajan kunnan liittäminen Kokkolan kaupunkiin. Vattajanniemen vuotuisen kävijämäärän on arvioitu olevan 5 000–10 000. Suosituimmat aktiviteetit ovat uinti ja auringonotto, patikointi, luonnon tarkkailu sekä eväretkeily. Lisäksi Vattajanniemi on leijasurffareiden suosimaa aluetta.

Puolustusvoimien käyttöarvot

Vattajanniemi on valtakunnallisesti tärkeä ampuma- ja harjoitusalue. Sillä on erityistä merkitystä aseteknologian ja sotatekniikan – erityisesti ilmatorjunta-aselajin – kehittämisen kannalta.

HOITO JA KÄYTTÖ

3 Hoidon ja käytön tavoitteet

Yleiset tavoitteet

Suunnitelman yleisenä tavoitteena on ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä kehityksen turvaaminen sekä alueen hoitoon ja käyttöön liittyvien ristiriitojen vähentäminen yhteensovittamalla eri käyttömuotoja Natura 2000 -ohjelman suojelutavoitteisiin.

Lakisääteiset tavoitteet

Pohjavesiä suojelevat tärkeimmät lait ovat pohjaveden muuttamiskielto (Vesilaki 264/1961, 1:18), pohjaveden pilaamiskielto (Ympäristönsuojelulaki 86/2000, 8 §) sekä vedenottamon vesioikeudelliset suoja-alueet (Vesilaki, 9:20). Suojelun tavoitteena on parantaa ihmisen toiminnan vuoksi huonontuneita pohjavesiesiintymiä.

Natura 2000 -verkoston tavoitteet

Natura 2000 -verkostoon kuuluvan alueen ylläpidon yleisenä tavoitteena on, että eri käyttömuotojen yhteisvaikutukset eivät merkittävästi heikennä niitä luontoarvoja, joiden vuoksi alue kuuluu Natura 2000 -verkostoon. Suojeluarvoja heikentävä toiminta on kielletty sekä alueella että sen rajojen ulkopuolella. Verkostoon kuuluminen edellyttää luonto- ja lintudirektiivin luontotyyppien sekä eliölaajien suotuisan suojelutason säilyttämistä ja palauttamista luonnonsuojelulain (1096/1996) 5. §:n mukaisesti. Luontotyypin suojelutaso on suotuisa, kun sen luontainen levinneisyys ja kokonaisala riittävät turvaamaan luontotyypin säilymisen sekä sen ekosysteemin rakenteen ja toimivuuden pitkällä aikavälillä, ja luontotyypille luonteenomaisten eliölaajien suojelutaso on suotuisa. Eliölaajien suojelutaso on suotuisa, kun laji pystyy pitkällä aikavälillä säilymään elinvoimaisena luontaisessa elinympäristössään. Kaikkien sellaisten hankkeiden ja suunnitelmien vaikutukset tulee arvioida, jotka saattavat yhdessä tai erikseen vaikuttaa Natura-alueeksi valinnan perusteena oleviin luontoarvoihin (Luonnonsuojelulaki, 65 §). Koska dyyniluontotyyppinä esiintyy Suomessa hyvin vähäisiä pinta-aloja, pienetkin toimet Vattajalla vaikuttavat luontotyyppien esiintymiseen huomattavasti. Vaikuttavuutta lisää Vattajan poikkeuksellinen merkittävyys Suomen dyyniluontotyyppien suojelun kannalta.

Kansallisten suojeluohjelmien tavoitteet

Suunnittelualueeseen kuuluu harjijensuojelun ja rantojensuojelun ohjelma-alueita. Harjijensuojeluohjelman tavoitteena on se, että harjualueen luonteenomaiset geologiset, geomorfologiset ja maisemalliset piirteet voidaan säilyttää. Harjien luonnontilaa ja maisemakuvaa ei saa heikentää esimerkiksi maa-ainesten ottamisella. Rantojensuojeluohjelman tavoitteena on puolestaan säilyttää rannat rakentamattomina ja luonnontilaisina sekä turvata siten meri- ja järviluontoomme sopeutuneiden eliölaajien elinympäristöt.

Puolustusvoimien toimintaedellytysten turvaaminen

Maakuntakaavan suunnittelumääräysten mukaan aluetta kehitetään puolustusvoimien erityisalueena. Puolustusvoimien tarpeet ja toimintaedellytykset turvataan – myös luonnonsuojelullisesti arvokkaiden alueiden osalta (Valtioneuvoston päätös 1998, Vattajanniemen Natura 2000 -tietokantalomake). Virkistystoimintaa kehitetään puolustusvoimien käyttämällä alueilla ja niiden läheisyydessä siten, että siitä ei aiheudu rajoituksia tai kustannuksia puolustusvoimien toiminnalle.

Virkistyskäytön tavoitteet

Alueen virkistyskäyttöä ja luontomatkoja kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että luontoarvoihin kohdistuvat haitalliset vaikutukset eivät lisäänty.

4 Vyöhykealuejako

Suunnittelualue jaetaan maankäytön vyöhykkeisiin (kuva 9). Tämä jako perustuu kunkin vyöhykkeen pääasialliseen käyttömuotoon. Vyöhykejako on hoidon ja käytön keskeinen strateginen linjaus, jolla ohjataan suunniteltavan alueen käyttöä pitkälle tulevaisuuteen. Vyöhykejako tulee tehdä kunkin vyöhykkeen tavoitetilan – ei tämänhetkisen käytön – mukaisesti. Vyöhykejako selkeyttää luonnonsuojelun, puolustusvoimien käytön ja luonnon virkistyskäytön sekä muun käytön alueellisia periaatteita.

Syrjävyöhyke

Syrjävyöhykkeelle ei aktiivisesti ohjata kävijöitä eikä rakenneta uutta virkistyskäytön lisäämiseen tähtäävää palveluvarustusta. Natura-luontotyypeille ja muille arvokkaille luontokohteille kohdistuvaa virkistyskäyttöä voidaan ohjata rakentein ja opastein luontoarvojen turvaamiseksi. Vyöhyke on luonteeltaan rajoitetun jokamieskäytön alue, sillä jokamieskäyttöä rajoittaa puolustusvoimien toiminta. Vyöhykkeeseen lukeutuu valtaosa suunnittelualueesta. Varomääräysten vuoksi alue on suljettu kovapanosammuntojen aikana noin 120 päivänä vuodessa. Muina aikoina alueella pätevät jokamiehenoikeudet.

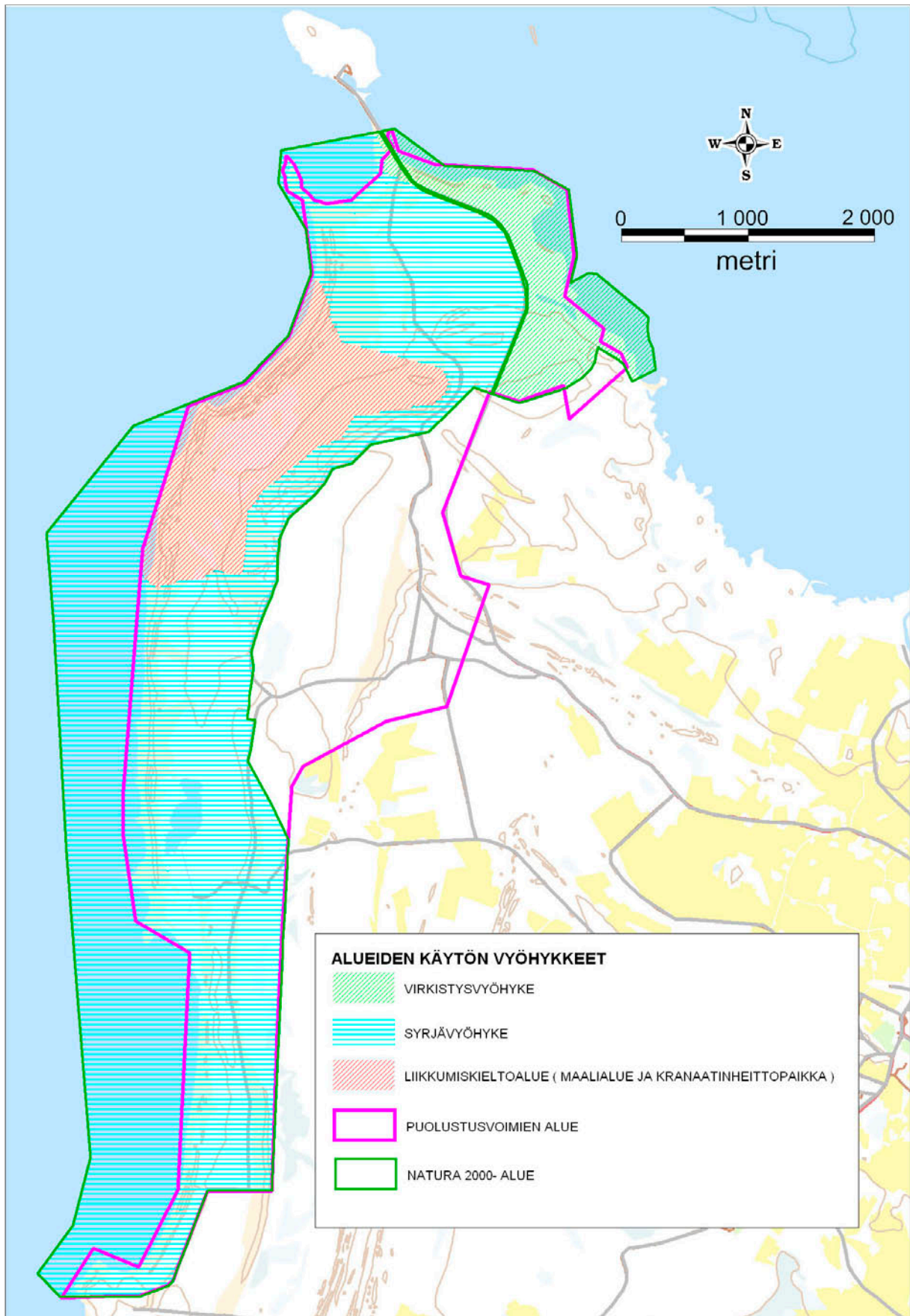
Virkistysvyöhyke

Virkistysvyöhykkeeseen kuuluvat suunnittelualueen osat, jonne ohjataan kävijöitä aktiivisesti rakenteilla ja opastuksella. Alueelle voidaan rakentaa uutta virkistyskäytön palveluvarustusta retkeilyn ja matkailun kehittämiseksi. Vyöhykkeellä pätevät jokamiehenoikeudet muulloin paitsi määrättyjen puolustusvoimien ampumarjoitusten aikana. Nämä varomääräykset toteutuvat harvoin. Leiriytyminen pyritään turvallisuussyistä ohjaamaan virkistysvyöhykkeelle.

Rajoitusvyöhyke (liikkumiskieltoalue)

Rajoitusvyöhykkeeseen lukeutuu puolustusvoimien tarvitsema maalialue, jossa jokamiehenoikeudella tapahtuva tai muu liikkuminen on kielletty turvallisuustekijöiden vuoksi. Maalialueen liikkumisrajoituksesta on määrätty 22.11.1979 Vaasan lääninhallituksen päätöksellä no A-246 (4136 53 82 KHO/MAA). Käsikranaatinheittopaikat sisältyvät maalialueeseen.

Alue on vaihtelevin rajauksin suljettu turvallisuussyistä ampumarjoitusten aikana, jolloin puolustusvoimat valvoo liikkumista alueella.

Kuva 9. Alueiden käytön vyöhykkeet Vattajanniemen suunnittelualueella. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

5 Luonto- ja kulttuuriarvot

5.1 Luonnonsuojelu ja -hoito

5.1.1 Nykytila

Luontotyyppien esiintyminen alueella näkyy kuvassa 10.

Dyyniluontotyypit ja hiekkarannat

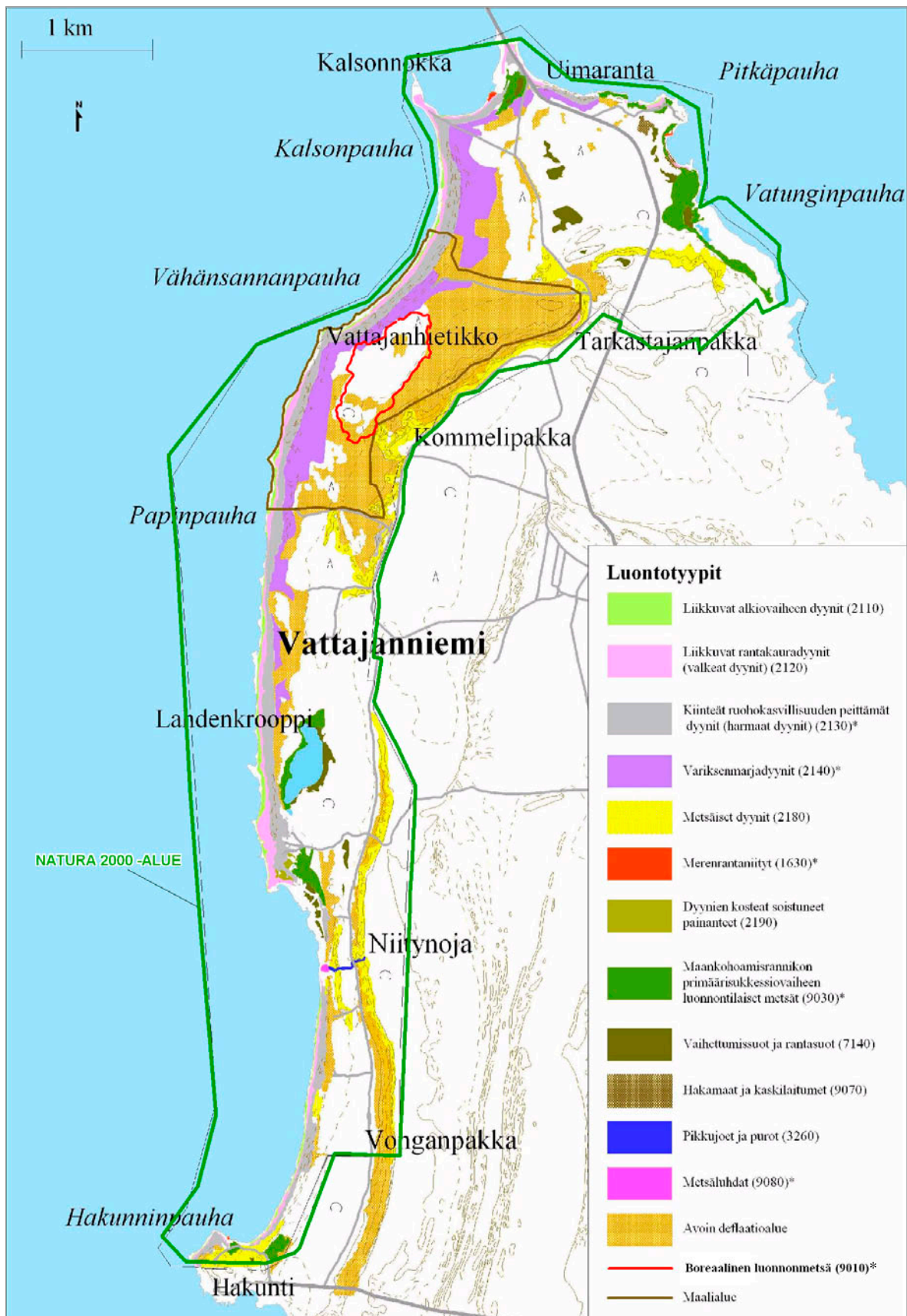
Dyyniluontotyyppien tämänhetkinen tilanne on pääsääntöisesti hyvä. Puolustusvoimien aiheuttama dyynialueeseen kohdistuva voimakas kulutus on sopeuttamistoimien avulla ohjattu valtaosin pois jäljellä olevilta luontotyypeiltä. Puolustusvoimien harjoituskäyttöä ohjaavista toimista osa on vielä uusia; niiden positiiviset vaikutukset luontotyyppeihin realisoituvat lähivuosien aikana. Luontotyyppeihin suoraan kohdistuvat paikalliset, pienialaiset tuhot korjautuvat luontaisesti ilman aktiivisia hoitotoimia. Kokonaisuutena tilanne dyyniluontotyyppien osalta on lievästi parantumassa. Alueella levittäytyvä järviruoko on toistaiseksi dyynien osalta vain vähäisessä määrin haitallinen, mutta levittäytyessään se voi muodostua nopeasti merkittäväksi uhaksi koko dyynialueen olemassaololle. Puolustusvoimien toimintaan ja virkistyskäyttöön liittyvät uhkatekijät voivat myös nopeasti aikaansaada merkittävää tuhoa dyyniluontotyypeille.

Nummet

Nummien luontainen vyöhyke harmaiden dyynien ja metsäisten dyynien välissä on aluetta, johon on kohdistunut paitsi suurin kulutus, myös menneisyydessä tapahtuneet metsittämistoimet. 1950-luvun jälkeen Vattajan nummet ovat kasvaneet umpeen laidunnuksen päättymisen seurauksena, ja toisaalta hävinneet erittäin voimakkaan kulutuksen johdosta. Tuliasemien siirrot entiselle talousmetsäalueelle yhdessä puolustusvoimien muun toiminnan sopeuttamisen kanssa ovat luoneet uutta, ennallistumisvaiheessa olevaa nummea noin 20–40 ha. Nummet, joille on järjestetty laidunnus, tulevat paranemaan edustavuudeltaan merkittävästi seuraavien 10 vuoden aikana. Toisaalta alueet, joille laidunnusta ei ole saatu järjestettyä, ovat vaarassa metsittyä nopeasti.

Hakamaat, metsälaitumet ja rantaniityt

Puolustusvoimien toiminta tai virkistyskäyttö eivät vaikuta haitallisesti Vattajan hakamaihin, metsälaitumiin tai rantaniittyihin. Life-hankkeen aikana toteutetut hoitotoimet ja laidunnuksen aloittaminen tulevat parantamaan luontotyyppien tilaa merkittävästi tulevaisuudessa. Rantaniityt ovat paikoin voimakkaasti ruovikoituneet ja pensoittuneet. Ruovikoitumista hidastaa aloitettu lammaslaidunnus. Laidunnus ei kuitenkaan ulotu kaikille ruovikoituneille alueille. Laidunnuksen aloitusajankohta on osalla rantaniittyalueita liian myöhäinen, koska lampaat syövät vain nuorta järviruokoa. Mikäli laidunnusajankohtaa ei saada aikaistettua tai tilalle ei voida järjestää säännöllistä niittoa, rantaniityt tulevat osittain häviämään ruovikoitumisen seurauksena.

Kuva 10. Vattajan Natura 2000 -luontotyypit ennen Life-projektin ennallistamistoimia. Alueella esiintyviä luontotyyppiä 2320 Kanerva- ja variksenmarjanummet, 1640 Itämeren borealiset hiekkarannat, 91D0 Puustoiset suot ei ole sisällytetty teemakarttaan, koska niiden tarkkaa sijaintia ei ole julkaisun laatimiseen mennessä ehditty rajata hoitotoimien keskeneräisyyden vuoksi. Luontotyypit rajataan ja kuvioidaan tarkasti kaikkien hoitotoimien valmistuttua vuosina 2009–2010. © Metsähallitus 2009. Pohjakartta: © Topografikunta 2009.

Metsät

Vattajan metsäisiin luontotyyppeihin – primäärisuknessiometsiin ja boreaalisiin luonnonmetsiin – ei pääsääntöisesti kohdistu haitallista toimintaa tai muita luonnontilaa heikentäviä tekijöitä. Ennallistamistoimien ja luontaisen kehityksen ansiosta metsien edustavuus tulee hitaasti paranemaan. Metsiin kohdistuu kuitenkin uhkatekijöitä, joista merkittävin on puolustusvoimien toiminnan ennakoimattomat muutokset. Primäärisuknessiometsien ja luonnonmetsien pinta-ala on Vattajalla hyvin vähäinen, joten muutokset puolustusvoimien toiminnassa voivat olla alueellisesti hyvin merkittäviä.

Suot ja pienvedet

Vattajan kluuvijärviin ja soiden luontotyyppeihin ei kohdistu toistaiseksi merkittäviä haitallisia vaikutuksia. Life-hankkeen aikana tehdyt ennallistamistoimet tulevat parantamaan puustoisten soiden, metsäluhtien ja rannikon laguunien tilaa merkittävästi lähivuosien aikana. Natura-alueeseen rajoittuvien metsätalousmaiden hankinta luontopalveluiden hallintaan mahdollistaa ennallistamistoimet, jotka vahvistavat aluekokonaisuuden ekologista kestävyyttä. Peltojen kuivatus Lahdenkroopin järveen laskevan ojan kautta saattaa tulevaisuudessa – todennäköisesti seuraavalla suunnitelmakaudella – kuitenkin muodostaa järven olemassaololle merkittävän uhan.

Lajisto

Rantalinnustoon kohdistuu edelleen merkittävää pesimäaikaista häiriötä erityisesti alueen pohjoisosassa Kalsonnokan ranta-alueilla (puolustusvoimien osalta toukokuussa ja kesäkuun ensimmäisellä viikolla sekä virkistyskäyttäjien taholta kesä- ja heinäkuussa). Vatunginjärven ennallistaminen tarjoaa linnustolle potentiaalisen uuden pesimäalueen. Alueen merkittävä hyönteislajisto tarvitsee liikkuvaa ja avointa hiekkapintaa suojaisempien ja stabiloituneiden alueiden ohella. Olettua taimikoitumista lukuun ottamatta lajistoon ei kohdistu merkittävää haitallista vaikutusta. Hiekkaisen alueiden lajiston tilanne tulee pysymään ennallaan, mikäli raivattujen alueiden metsittyminen saadaan ehkäistyä laidunnuksen ja raivausten avulla. Hakamaiden, rantaniittyjen ja lahoppuilla elävän lajiston tilanne tulee paranemaan tehtyjen ennallistamistoimien ja aloitetun laidunnuksen seurauksena.

5.1.2 Tavoitteet ja toimenpiteet

Luontotyytit

Tavoitteet vaihtelevat luontotyypeittäin. Life-projektissa aloitettuja luonnonhoitotöitä jatketaan sekä perustetaan myös joitakin uusia luonnonhoitokohteita alueeseen kohdistuvien potentiaalisten uhkatekijöiden vaikutusten minimoimiseksi. Tavoitteet ja keskeiset toimenpiteet luontotyypeittäin on esitetty taulukossa 5.

Taulukko 5. Luontotyyppikohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet Vattajanniemellä. Tavoitteet koskevat luontotyyppien tilaa koko alueella kaikki siellä tapahtuva toiminta huomioiden. PV = puolustusvoimat. MH = Metsähallitus.
* = priorisoitu luontotyyppi.

Natura-luontotyyppi	Tavoite 2009–2018	Toimenpiteet 2009–2018
1110 Vedenalaiset hiekkasärkät	<ul style="list-style-type: none"> luontotyypin tila selvitetään 	<ul style="list-style-type: none"> näytteiden otto merenpohjasta; sukellusinventointi mikäli turvallisuusnäkökohdat mahdollistavat (sisältää myös lajistoinventoinnin)
3260 Pikkujoet ja -purot	<ul style="list-style-type: none"> edustavuus ja pinta-ala säilyvät nykyisellään 	<ul style="list-style-type: none"> Lahdenkroopin kautta tapahtuvaa suunnittelualueen ulkopuolisten peltojen kuivatusojan ruoppaus toteutetaan mahdollisimman kevyesti.
1150 Rannikon laguunit = kluuvijärvet*	<ul style="list-style-type: none"> edustavuus paranee ja pinta-ala lisääntyy Vatunginjärven ennallistamistoimien myötä 	<ul style="list-style-type: none"> Vatunginjärven tilaa seurataan erillisen suunnitelman mukaisesti; lähtökohtaisesti järven annetaan ennallistua ilman lisätoimenpiteitä, mutta mikäli odottamattomia ongelmia ilmenee, on niihin resurssien sallimissa rajoissa puututtava
1640 Hiekkarannat	<ul style="list-style-type: none"> edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> seuranta virikistyskäytön ohjauksen ja PV:n toiminnan muutokset tarvittaessa seurantatulosten mukaan
2110 Alkiovaiheen dyynit	<ul style="list-style-type: none"> edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> seuranta virikistyskäytön ohjauksen ja PV:n toiminnan muutokset tarvittaessa seurantatulosten mukaan
2120 Valkeat dyynit	<ul style="list-style-type: none"> edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> virikistyskäytön ohjauksen ja PV:n toiminnan muutokset tarvittaessa seurantatulosten mukaan
2130 Harmaat dyynit*	<ul style="list-style-type: none"> edustavuus kokonaisuutena paranee ja pinta-ala lisääntyy luontotyyppiin kohdistuva haitallinen virikistyskäyttö vähenee luontotyyppiin kohdistuva haitallinen PV:n toiminta ei lisääntynyt 	<ul style="list-style-type: none"> seuranta dyyneille mahdoll. syntyvät taimet raivataan pyritään laajentamaan laidunnus vesoittuvien dyynien alueelle laidunpaineen, virikistyskäytön ohjauksen ja PV:n toiminnan muutokset tarvittaessa
2140 Variksenmarjadyynit*	<ul style="list-style-type: none"> luontotyypin edustavuus paranee aloitettujen kulunohjaus- ja ennallistamistoimien seurauksena variksenmarjakumpareiden synnylle olennaisen paljaan hiekkapinnan esiintyminen luontotyypin sisällä varmistetaan luontotyyppiin kohdistuva haitallinen toiminta ei lisääntynyt dyynisukkulakoin populaatiokoko säilyy ennallaan 	<ul style="list-style-type: none"> seuranta aloitetun laidunnustoiminnan jatkuvuuden turvaaminen varmistetaan sopiva kulutus luontotyypillä joko laidunnuksen avulla tai kehitettävällä mekaanisella menetelmällä raivataan syntyvät puuntaimet tarvittaessa laidunpaineen, virikistyskäytön ohjauksen ja PV:n toiminnan muutokset tarvittaessa seurantatulosten mukaan
2190 Dyynien väliset kosteat painanteet	<ul style="list-style-type: none"> luontotyyppiin ei kohdistu haitallista toimintaa 	<ul style="list-style-type: none"> seuranta PV:n ja virikistyskäyttäjien informointi
2320 Kanerva- ja variksenmarjanummet	<ul style="list-style-type: none"> luontotyypin edustavuus paranee ja pinta-ala lisääntyy merkittävästi kulutuksen vähentymisen ja hoitotoimien seurauksena pinta-ala lisääntyy merkittävästi alueilla, joilla kulunohjaus ja laidunnus mahdollistavat avoimien deflaatio-alueiden muuttumisen nummeksi 	<ul style="list-style-type: none"> aloitetun laidunnustoiminnan jatkuvuuden turvaaminen raivataan taimet tarvittaessa järjestetään laidunnus ennallistetuille alueille aloitetun laidunnustoiminnan jatkuvuuden turvaaminen laidunpaineen, virikistyskäytön ohjauksen ja PV:n toiminnan muutokset tarvittaessa
2180 Puustoiset dyynit	<ul style="list-style-type: none"> pinta-ala säilyy nykyisellään edustavuus paranee kulutuksen vähentymisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> aloitetun laidunnustoiminnan jatkuvuuden turvaaminen laidunpaineen, virikistyskäytön ohjauksen ja PV:n toiminnan muutokset tarvittaessa
9030 Primäärisukessiometsät*	<ul style="list-style-type: none"> edustavuus ja pinta-ala pysyvät ennallaan 	<ul style="list-style-type: none"> kulunohjaustoimet sekä tiedotus erityisesti Pitkäpauhan alueella

taulukko jatkuu seuraavalla sivulla

Taulukko 5, jatkoa edelliseltä sivulta. Luontotyyppikohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet Vattajanniemellä.

Natura-luontotyyppi	Tavoite 2009–2018	Toimenpiteet 2009–2018
9010 Luonnon- metsät*	<ul style="list-style-type: none"> pinta-ala lisääntyy ja edustavuus paranee ennallistettujen metsien muuttuessa luontotyypeiksi 	<ul style="list-style-type: none"> ennallistamistoimia laajennetaan hoidetuissa talousmetsissä tutkitaan kulotuksen laajentamismahdollisuuksia maali alueen ulkopuolelle
9070 Hakamaat ja kaskilaitumet	<ul style="list-style-type: none"> pinta-ala ja edustavuus lisääntyvät aloitettujen ja uusien hoitotoimien seurauksena 	<ul style="list-style-type: none"> aloitetun laidunnustoiminnan jatkuvuuden turvaaminen uusien ennallistamistoimien toteuttaminen laidunnuksen aloittaminen uusilla alueilla
1630 Rantaniityt*	<ul style="list-style-type: none"> pinta-ala lisääntyy, edustavuus paranee matalakasvuisten rantaniittyjen lintulajit runsastuvat 	<ul style="list-style-type: none"> raivauksia ja laidunnusta laajennetaan vesijätölle Jussinpauhassa ruovikon pinta-alaa vähennetään oikein ajoitetulla laidunnuksella tai niitolla Lahdenkroopissa ja Jussinpauhassa
7140 Vaihtumis- ja rantasuot	<ul style="list-style-type: none"> pinta-ala ja edustavuus lisääntyvät Life-projektissa tehtyjen sekä tulevien ennallistamistöiden seurauksena 	<ul style="list-style-type: none"> ei edellytä uusia toimia Natura-alueelle; MH:n luontopalveluille siirtyville alueille laaditaan ja toteutetaan ennallistamissuunnitelma soiden ja metsien osalta
91D0 Puustoiset suot*	<ul style="list-style-type: none"> pinta-ala ja edustavuus lisääntyvät Life-projektissa tehtyjen sekä tulevien ennallistamistöiden seurauksena 	<ul style="list-style-type: none"> ei edellytä uusia toimia Natura-alueelle; MH:n luontopalveluille siirtyville alueille laaditaan ja toteutetaan ennallistamissuunnitelma soiden ja metsien osalta
9080 Metsäluhdat*	<ul style="list-style-type: none"> pinta-ala ja edustavuus lisääntyvät Life-projektissa tehtyjen sekä tulevien ennallistamistöiden seurauksena 	<ul style="list-style-type: none"> ei edellytä uusia toimia Natura-alueelle; MH:n luontopalveluille siirtyville alueille laaditaan ja toteutetaan ennallistamissuunnitelma soiden ja metsien osalta

Lajisto

Alueen rantalinnustoon kohdistuvia häiriöitä pyritään vähentämään kulunohjaustoimenpitein erityisesti Kalsonnokan ranta-alueella. Vatunginjärven ennallistaminen tarjoaa linnustolle potentiaalisen uuden pesimäalueen, jonka pesimäkautenaikaisen rauhan turvaamiseksi laaditaan kulunohjaussuunnitelma. Laidunnus parantaa osaltaan rantaniittyjen pesimäkelpoisuutta rantalinnustolle. Raivattujen alueiden metsittymistä ja umpeenkasvua ehkäistään laidunnuksen ja raivausten avulla. Tämä mahdollistaa suunnittelualueen liikkuvaa hiekkaa tarvitsevan hyönteislajiston elinolosuhteiden säilymisen nykyisellään. Hakamaiden, rantaniittyjen ja lahoppuulla elävän lajiston tilanne tulee parantumaan uusien ennallistamistoimien ja aloitetun laidunnuksen seurauksena.

Vuosien 2009–2010 aikana alue kartoitetaan tässä suunnitelmassa esitettyjen uhkatekijöiden osalta, ja luontotyyppien kuviokohtainen edustavuus sekä hoito- ja seurantarve arvioidaan kaikille luontotyypeille. Vuosien 2010–2011 aikana laaditaan tarvittavat lisäsuunnitelmat uusien ennallistamis-, hoito- ja kulunohjaustoimien osalta.

Puolustusvoimat ja Metsähallitus laativat erikseen sopimuksen luonnonhoidollisten toimien vastuunjaosta sekä keskinäisestä tiedotus-, maastokatselmus- ja lausuntokäytännöstä vuosille 2010–2019 puolustusvoimien ja Metsähallituksen yhteistoiminnan puitesopimuksen periaatteiden mukaisesti. Sopimuksessa mainitaan vastuuhenkilöt luonnonsuojelullisten asioiden osalta. Puolustusvoimat ja Metsähallitus kokoontuvat vuosittain marraskuussa sopimaan seuraavan vuoden toiminnan sisällöstä ja käytännöistä.

Metsähallitus vastaa kaikkien hoitotoimenpiteiden suunnittelusta ja ohjauksesta. Toteutusvastuu jakautuu laadittavassa luonnonhoitosuunnitelmassa sovittavan käytännön mukaisesti Metsähallitukselle ja puolustusvoimille. Puolustusvoimat vastaa lisäksi aiheuttamiensa vaurioiden korjaamisesta. Puolustusvoimat ja Metsähallitus voivat erikseen sovittaessa antaa keskinäistä virka-apua hoitotöiden toteuttamiseksi resurssien sallimissa rajoissa. Avointen rannikko- ja perinnebiotooppien sekä puustoisten perinnebiotooppien hoidossa pyritään käyttämään mahdollisimman paljon maatalouden erityisympäristötukeen perustuvaa, yksityisyrittäjien harjoittamaa laidunnusta. Metsähallitus tilaa vastuullaan olevien hoitotoimien toteutuksen mahdollisuuksien mukaan paikallisilta urakoitsijoilta tai Metsähallituksen metsätalous-tulosalueelta.

Laitumien aitausjärjestelyissä on huomioitava, ettei sama aidattu laidunalue saa sisältää sekä karuja että reheviä kohteita, jotta reheviltä kohteilta peräisin olevat ravinteet eivät aikaansaisi ulosteiden kautta karujen alueiden rehevöitymistä. Tätä ei ole huomioitu nykyisissä suunnitelmissa. Tilanne on korjattava seuraavaan erityistukisopimuskauteen mennessä.

5.1.3 Seuranta

Vattaja on yksi ensimmäisistä karujen dyynialueiden aktiivisen hoidon kohteista Suomessa. Samassa mittakaavassa hoitotoimia ei ole toteutettu missään muualla boreaalisella vyöhykkeellä. Tämän johdosta Vattajan olosuhteisiin sovellettavissa olevaa tietoa dyynien hoitotoimista ja niiden vaikutuksista ei ole juurikaan saatavilla. Esimerkiksi oikeantasaisen laidunpaineen löytäminen vaatii kokeiluja ja erityisen huolellista seuranta.

Life-hankkeen aikana seurannoista on vastannut Helsingin yliopiston maantieteen laitos laatimansa suunnitelman mukaisesti. Seurantoja on mahdollista toistaa kokonaisuudessaan tai osittain myös tulevaisuudessa. Metsähallitus laatii vuosien 2009–2010 aikana yksinomaan tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainittujen luonnonsuojellisten tavoitteiden toteutumiseen kohdistuvan, määrävuosittain toistettavan suunnitelman.

Metsähallitus seuraa ennallistetun Vatunginjärven tilaa ympäristökeskuksen laatiman erillisen seurantasuunnitelman mukaisesti.

Alueen pesimälinnusto inventoidaan säännöllisesti osana Metsähallituksen valtakunnallista linnuston tilan seuranta.

5.2 Kulttuuriperinnön suojelu ja hoito

Nykytila

Suunnittelualueelta on löydetty viisi arkeologista kohdetta, jotka on valokuvattu ja luokiteltu erillisessä selvityksessä (Laurila & Okkonen 2009). Kaksi kohteista on merkitty Museoviraston ylläpitämään muinaisjäännösrekisteriin: venevalkamien jäännöksiä (Pitkäpauha E, Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä kohde 1000007341) ja karjamajan jäännös (Lahdenkrooppi, 1000007337).

Keski-Pohjanmaan maakuntakaavan mukaan Vattajanniemen maisema-arvot tulee huomioida alueen jatkosuunnittelussa. Alueen vanha maankäyttö, kalastus ja intensiivinen laiduntaminen luovat osaltaan alueen maisemakuva.

Tavoitteet ja toimenpiteet

Tavoitteena pidetään sitä, että kulttuurihistoriallisesti merkittävät sekä muinaismuistolain (295/63) mukaiset kohteet ovat tiedossa ja asianmukaisessa hoidossa.

Arkeologisten kohteiden hoidosta laaditaan toimenpidesuunnitelma, josta käy ilmi mm. kohteiden maastoon merkintä ja opastus. Toimenpidesuunnitelma voi sisältää myös muiden kulttuuriperintökohteiden kuin arkeologisten kohteiden hoitolinjauksia. Toimenpidesuunnitelmasta pyydetään Museoviraston lausunto.

Seuranta

Arkeologisten kohteiden hoitoseuranta järjestetään kiinteiden muinaisjäännösten hoito-oppaan (Metsähallitus 2002) ohjeiden mukaisesti.

6 Luonnon virkistyskäyttö ja luontomatkailu

6.1 Retkeily ja muu luonnon virkistyskäyttö

Nykytila

Alueen virkistyskäyttörakenteet vuonna 2009 on esitetty kuvassa 8 (s. 33). Vattajanniemen virkistyskäyttö rajoittuu pääosin kolmelle uimapaikalle: Ohtakarintien pohjoispuolelle (yleinen uimaranta), Lahdenkrooppiin sekä Hakuntiin. Kulkua linnustollisesti arvokkaan Kalsonnokan alueelle on pyritty ehkäisemään pesimäaikaisesta liikkumisrauhoituksesta kertovien kylttien avulla.

Lahdenkroopin loma-asumisen järjestelyiden johdosta Pitkäpauhan alueelle tulee suunnitelmakaudella kohdistumaan aiempaa huomattavasti voimakkaampi käyttöpaine. Nykyisen kaltainen uimarantakäyttö väistämättä ohjaa kulkua myös Kalsonnokalle.

Tavoitteet

Yleisenä tavoitteena on turvallisen virkistyskäytön kehittäminen alueella siten, että luontotyypeihin ja linnustoon kohdistuvat haitalliset vaikutukset eivät lisäänty. Suunnitelmakauden aikana kulunohjausta ja -opastusta pyritään selkeyttämään, mikä auttaa retkeilijöitä liikkumaan alueella, lisää käyttäjien turvallisuutta sekä helpottaa retkeilyneuvontaa.

Virkistyskäytön määrää voidaan lisätä käytännössä vain virkistysvyöhykkeellä (kuva 9, s. 48) ilman merkittäviä haittoja luonnolle. Tämä vaatii kuitenkin kulkua ohjaavien rakenteiden lisäämistä voimakkaimmin käytetyillä alueilla sekä liikkumisen ohjauksen ja luvattoman maasto-liikenteen valvonnan lisäämistä syrjävyöhykkeellä.

Virkistyskäytön jatkuminen nykyisellä tasollaan Hakuntin ja Lahdenkroopin uimapaikoilla ei aiheuttane haittaa luontoarvoille, joten ne voivat jatkossakin säilyä nykyisenkaltaisina uimapaikkoina. Samoin Ohtakarintien eteläpuolisella reuna-alueen uimapaikalla virkistyskäyttö voi jatkua nykyisen kaltaisena. Kehitettävä ja alueen ainoa yleinen uimaranta sijaitsee Ohtakarintien pohjoispuolella virkistysvyöhykkeellä.

Luonnonsuojelulliset tavoitteet niiden luontotyyppien osalta, joihin kohdistuu virkistyskäyttöpainetta, on esitetty taulukossa 6. Virkistyskäyttö ei muodosta edustavuutta vaarantavaa uhkaa taulukossa mainitsemattomille luontotyypeille.

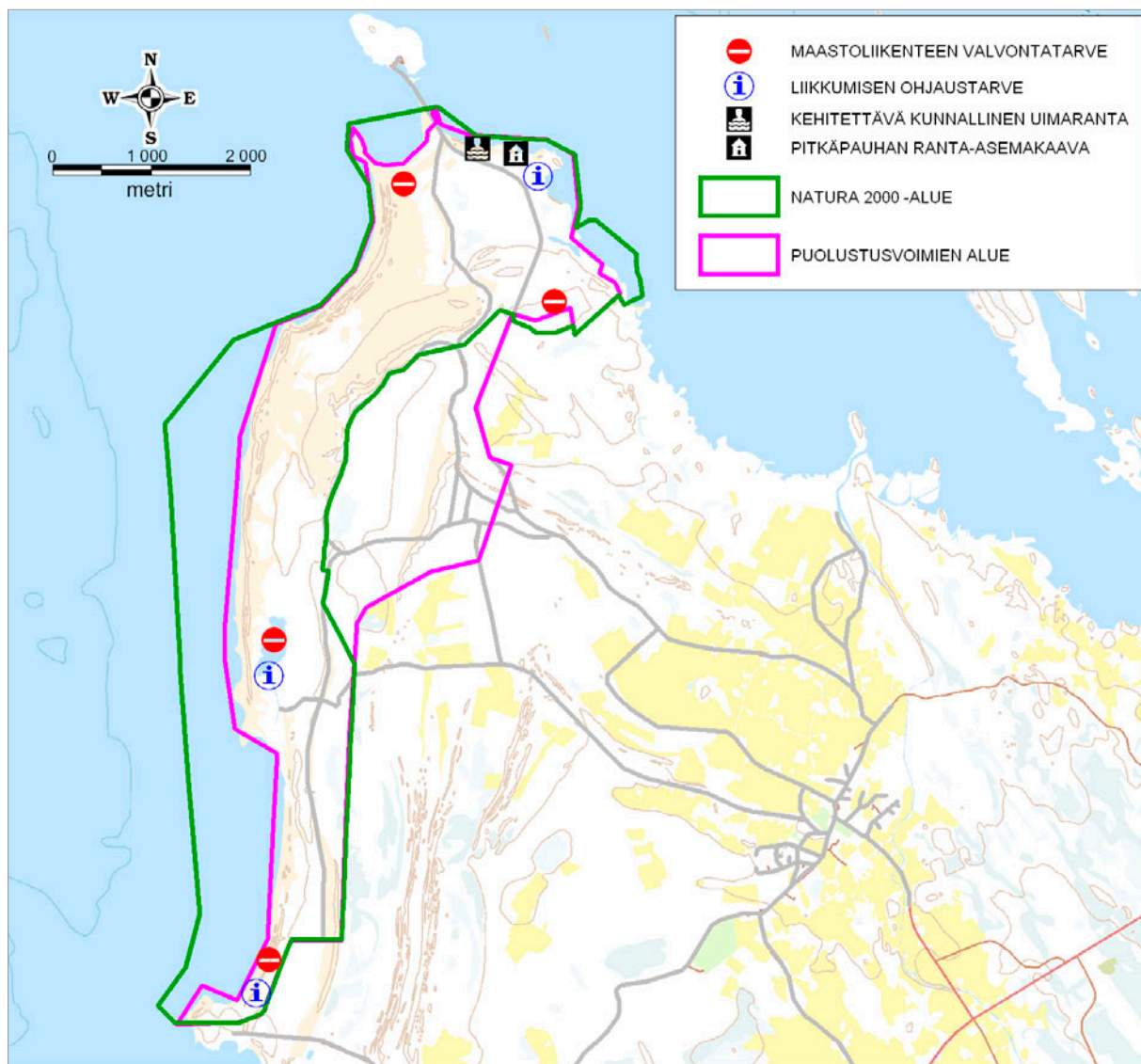
Toimenpiteet

Alueen nykyiset virkistyskäyttörakenteet on esitetty kuvassa 8. Life-projektin aikana toteutetut rakenteet ja opasteet riittävät kulunohjaustoimiksi Lahdenkroopin ja Pitkäpauhan alueita lukuun ottamatta. Näiden alueiden käyttö on sidoksissa mökkiasutuksen siirtymiseen Lahdenkroopista Pitkäpauhaan. Tarvittaessa rakennetaan lisää kulkua ohjaavia polkuja ja muita rakenteita. Metsähallitus neuvottelee virkistyskäytön kehittämisestä erikseen Kokkolan kaupungin ja puolustusvoimien kanssa.

Virkistyskäytön ja kulunohjauksen kehittämisen painopistealueet on esitetty kuvassa 11.

Taulukko 6. Vattajanniemen virkistyskäyttöä sekä maastoliikennettä koskevat luontotyyppikohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet. * = priorisoitu luontotyyppi.

Natura-luontotyyppi	Tavoite 2009–2018	Toimenpiteet 2009–2018
1150 Kluuvijärvet*	järvien lajistolliset arvot eivät vaarannu virkistyskäytön seurauksena	huolehditaan virkistyskäytön asianmukaisesta ohjauksesta Vatunginjärvellä sekä Lahdenkroopissa siten, että erityisesti alueiden linnuston pesimärauha turvataan
1640 Hiekkarannat	edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen seurauksena	tehostetaan kulunohjausta ja valvontaa rannan tuntumassa; kiinnitetään erityistä huomiota moottoriajoneuvoilla ajoon
2110 Alkiov. dyynit	edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen seurauksena	tehostetaan valvontaa ja kulunohjausta rannan tuntumassa; kiinnitetään erityistä huomiota moottoriajoneuvoilla ajoon
2120 Valkeat dyynit	edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen seurauksena	kulunohjausta ja valvontaa tehostetaan Lahdenkroopissa ja Pitkäpauhassa
2130 Harmaat dyynit*	pinta-ala lisääntyy ja edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen myötä	kulunohjausta ja valvontaa tehostetaan etenkin Lahdenkroopissa ja Pitkäpauhassa
2140 Variksen-marjadyynit*	pinta-ala ja edustavuus pysyvät nykyisen kaltaisina	luontotyyppiin kohdistuvia vaikutuksia seurataan virkistyskäytön osalta erityisesti niemen kärjen uimarannalla; valvontaa ja kulunohjausta tehostetaan

Kuva 11. Vattajanniemen virkistyskäytön ja kulunohjauksen kehittämisen painopistealueet. © Metsähallitus 2009. Pohjakartta: © Topografikunta 2009.

Seuranta

Vattajalla on tarve jatkuvaan, keskimääräistä laajamittaisempaan käytön seurantaan. Erittäin intensiivinen kuluttava käyttö kohdistuu pääosin herkästi kuluvista, valtakunnallisesti erittäin uhanalaisista luontotyypeistä koostuvalle alueelle, joka on näiden luontotyyppien merkittävin suojeltu ympäristö. Seurannan tarvetta lisää pyrkimys saada olemassa oleva kulutus sopivaksi – eli sitä ei ole syytä poistaa kokonaan, vaan löytää tasapainotila. Kulutusmuotojen moninaisuus lisää osaltaan seurannan vaativuutta: puolustusvoimien erilaiset kulkuneuvot, luvaton maasto-liikenne, virkistyskäytön ja puolustusvoimien jalkaväen aiheuttama kulutus sekä lammas-laidunnuksen kulutus olisi pyrittävä erottelemaan toisistaan.

Virkistyskäytön luontovaikutusten seuranta toteutetaan osana Vattajanniemen kasvillisuuden ja kuluneisuuden seurantaa. Lisäksi on laadittava suunnitelma virkistyskäytön intensiteetin ja kohdistumisen selvittämiseksi. Kävijäseurantaa tehdään muutaman vuoden välein Lahdenkroopin, Pitkäpauhan, Ohtakarintien pohjoispuolella sijaitsevat yleisen uimarannan sekä Hakunnin alueilla. Mekaanista kävijälaskentaa ei tehdä.

6.2 Opastusviestintä

Nykytila

Opastusviestinnän tehtävänä on tarjota perustietoa retkeilymahdollisuuksista, kertoa luonto- ja kulttuuriarvoista sekä ohjata alueen käyttöä kestävästi. Vattajanniemestä ja sen käytöstä on tuotettu opetuspaketti, joka sisältää opetusfilmin alueen käytöstä ja luontoarvoista sekä tietokilpailun. Materiaali on postitettu kaikille Lohtajan kouluille vuonna 2008. Opetusfilmiä voi katsella myös Kalajoen meriluontokeskuksessa. Dyyni Life -hankkeesta on laadittu kattava kotisivusto Metsähallituksen verkkosivuille (www.metsa.fi). Puolustusvoimien sivuilla (www.mil.fi) on tietoa Vattajanniemen harjoitusalueesta. Opetusfilmit ovat katseltavissa myös Panssariprikaatin verkkosivuilta (www.panssariprikaati.fi). Vattajanniemestä on tehty esite, jossa kerrotaan alueen monipuolisesta käytöstä, luontoarvoista sekä palveluvarustuksesta. Esitettä jaetaan lähialueen matkailu-infossa ja Kalajoen meriluontokeskuksessa. Yleisen uimarannan kioskin läheisyydessä on luontokatos, jossa on seitsemän luontotaulua. Alueelle on Life-hankkeen aikana rakennettu kaksi Vattajanniemen luonnon erityispiirteitä esittelevää luontopolkua: yksi Vatunginjärvelle ja toinen Pitkäpauhaan.

Vattajanniemen luonto-opastuksen lähin palvelupiste on Kalajoen meriluontokeskus, jossa annetaan perusopastusta ja retkeilyneuvontaa Perämeren alueen luontokohteista. Sen lisäksi ryhmille tarjotaan herättelevää ja syventävää opastusta mm. Itämerestä ja maankohoamisrannikoista. Kalajoen meriluontokeskus avattiin kesäkuussa 2007. Sen vuotuinen kävijämäärä on 25 000–30 000.

Puolustusvoimien leiri- ja harjoitustoiminnasta Vattajalla tiedotetaan Panssariprikaatin verkkosivuille (www.panssariprikaati.fi) sekä teksti-TV:ssä. Harjoituksista ja ohjusammunnoista tiedotetaan myös alueelle johtavien teiden varsille sijoitetuissa varoituskylteissä. Ampumaharjoitusten aikana myös alueelle johtavat tiet suljetaan porteilla. Lisätietoja virkistyskäyttömahdollisuuksista harjoitustoiminnan aikana saa Kalajoen meriluontokeskuksesta.

Tavoitteet

Suunnitelmakaudella parannetaan tiedotusta virkistyskäyttö- ja opetusmahdollisuuksista eri sidosryhmille. Luonto-opastusmateriaalia lisätään, mikäli siihen esiintyy selkeää tarvetta ja resurssit mahdollistavat sen. Tiedottamista eri vuodenaikaisista käyttömahdollisuuksista pyritään kehittämään.

Toimenpiteet

Suunnittelukaudella tärkeimmät sidosryhmät (esim. koulut ja päiväkodit) kartoitetaan, ja alueen virkistyskäyttömahdollisuuksista tiedotetaan heille aktiivisesti. Tarvittaessa tehdään Vattajasta omat sivustot luontopalveluiden verkkosivuille suomeksi (www.luontoon.fi), ruotsiksi (www.utinaturen.fi) sekä mahdollisesti englanniksi (www.outdoors.fi). Tarvittaessa Vattajasta tehdään myös luontoon.fi -sivustolle koululaissivut, jotka auttavat opettajia suunnittelemaan retkiä. Alueesta kerrotaan aktiivisesti Kalajoen meriluontokeskuksessa. Tiedotuksessa otetaan huomioon myös yhteistyö Kokkolan kaupungin kanssa.

Tuotetun materiaalin ansiosta alueen potentiaali ohjattuun ympäristökasvatuskäyttöön on parantunut. Ympäristökasvatuksellisen käytön mahdollisuuksien konkretisointi otetaan mukaan perustettavan yhteistyöelimen (ks. luku 12.2.) tavoitteisiin.

Seuranta

Opasteiden laatu- ja määrätiedot tallennetaan Metsähallituksen Reiska-paikkatietojärjestelmään, jonka tietoja päivitetään muutosten myötä. 3–5 vuoden välein toteutetaan kävijäseuranta, joka antaa tietoa opastusviestinnän tasosta ja mahdollisista kehittämistarpeista tulevaisuudessa.

6.3 Matkailun yritystoiminta

Nykytila

Vattajanniemen matkailullinen hyödyntäminen on vähäistä. Alueella toimii kioski kesäaikana, mutta muuta liiketoimintaa ei vielä ole.

Tavoitteet

Vattajanniemen luontomatkausta kehitetään puolustusvoimien toiminnan ja alueen ekologisen kestävyuden asettamissa rajoissa. Metsähallitus tekee yhteistyötä hallinnoimillaan alueilla matkailuyritysten kanssa. Metsähallituksen ja yritysten välisissä yhteistyösopimuksissa noudatetaan kestävä luontomatkausta periaatteita.

Toimenpiteet

Luontomatkausta keskitetään virkistysvyöhykkeelle Ohtakarintien pohjoispuoleiselle alueelle, jossa on jo rakennettua palveluvarustusta. Mahdollisia kehitettäviä luontomatkausta osa-alueita voisivat olla opastetut retket luontopoluille ja toiminnalliset luontoseikkailut.

Seuranta

Luontomatkailun vaikutuksia kartoitetaan kävijätutkimuksissa, jotka toteutetaan viiden vuoden välein. Alueen yrittäjille voidaan tehdä myös yritystutkimuksia.

6.4 Palvelurakenteiden huolto

Nykytila

Puolustusvoimat on vastannut ennen Vattajan Dyyni Life -hanketta alueella olleiden rakenteiden ylläpidosta. Life-hankkeen aikana toteutettujen uusien palvelurakenteiden osalta ei ole olemassa erillisiä sopimuksia.

Tavoitteet

Suunnittelukaudella järjestetään tarkoituksenmukainen palvelurakenteiden huolto- ja ylläpito-malli, joka koostuu sopimuksista alueen toimijoiden kanssa.

Toimenpiteet

Rakenteiden ylläpitoon liittyen järjestetään maastokatselmus Metsähallituksen, Kokkolan kaupungin sekä puolustusvoimien kesken. Rakenteiden ylläpidosta tehdään kohdekohtaiset sopimukset. Alustavan linjauksen mukaan Metsähallitus vastaa alueen pohjoisosassa sijaitsevan Karipolun retkeilyreitit, luontopolun ja sen varrella sijaitsevan kodan sekä alueen suurten infotaulujen ylläpidosta. Yleisen uimarannan alueella olevista rakenteista vastaa Kokkolan kaupunki. Puolustusvoimat vastaa edellä mainittuja lukuun ottamatta alueen muiden rakenteiden ylläpidosta.

Seuranta

Palveluvarustuksen kuntoa seurataan Metsähallituksen ympäristö- ja laatukäsikirjan mukaisesti.

7 Puolustusvoimien harjoituskäyttö ja luontoarvot

7.1 Nykytila

Puolustusvoimien toiminta ja siihen liittyvät tärkeimmät rakenteet on esitetty kuvassa 12. Noudattaessaan laadittua toiminnan sopeuttamissuunnitelmaa puolustusvoimien harjoituskäyttö ei vahingoita alueen luontotyyppettä. Toiminta on ohjattu siten, että se mahdollistaa luontotyyppien palautumisen osalla eniten kuluneita alueita.

Puolustusvoimien harjoituskäyttö touko–kesäkuussa aiheuttaa häiriötä Kalsonnokan pesimälinnustolle. Lisäksi kesäkuun alussa pidettävät harjoitukset saattavat estää lammaslaidunnuksen aloittamisen ruovikoituneilla rantaniityillä riittävän ajoissa, jotta laidunnus estäisi ruovikon kasvun.

7.2 Tavoitteet

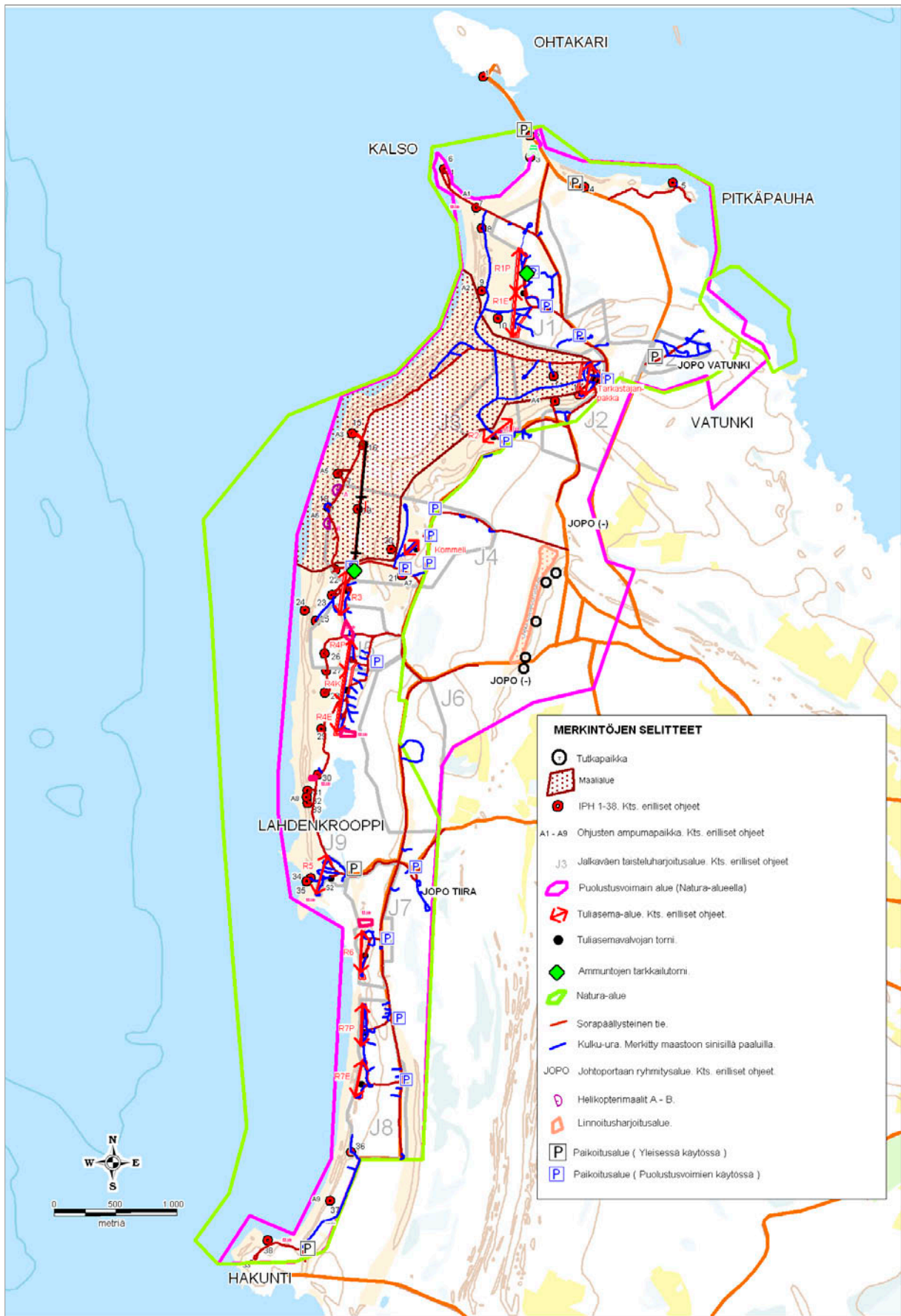
Kaiken toiminnan lähtökohtana on, että nykyinen käyttö tulee sijoittumaan alueelle sopeuttamissuunnitelman mukaisesti. Mahdolliset uudet käyttömuodot tai muutokset nykyisessä käytössä sovitetaan alueelle siten, etteivät vaikutukset luontodirektiivin luontotyyppisiin tai lajeihin liisäännä nykyisestä. Luontotyyppikohtaiset tavoitteet ja toimenpiteet niiltä osin, kuin ne vaikuttavat puolustusvoimien toimintaan, on esitetty taulukossa 7.

7.3 Toimenpiteet

Vuosien 2009–2010 aikana Metsähallitus kartoittaa alueen tässä suunnitelmassa esitettyjen uhkatekijöiden osalta (lukuun ottamatta vedenalaisia luontotyyppettä), ja luontotyyppien kuvio-kohtainen edustavuus sekä hoito- ja seurantarve arvioidaan kaikille luontotyypeille. Vuosien 2010–2011 aikana laaditaan tarvittavat lisäsuunnitelmat uusien ennallistamis-, hoito- ja kulunohjaustoimien osalta.

Puolustusvoimat ja Metsähallitus laativat erikseen sopimuksen luonnonhoidollisten toimien vastuunjaosta sekä keskinäisestä tiedotus-, maastokatselmus- ja lausuntokäytännöstä vuosille 2010–2019 puolustusvoimien ja Metsähallituksen yhteistoiminnan puitesopimuksen periaatteita noudattaen. Laadittavassa sopimuksessa osoitetaan vastuuhenkilöt luonnonsuojelullisten asioiden osalta. Puolustusvoimat ja Metsähallitus kokoontuvat vuosittain marraskuussa sopimaan seuraavan vuoden toiminnan sisällöstä ja käytännöistä.

Harjoitustoiminnot ja joukkojen koulutus toteutetaan laaditun sopeuttamissuunnitelman mukaisesti. Johtosääntö päivitetään kahden vuoden välein ja tarvittaessa useammin. Seuraava päivitys tehdään vuonna 2009 hoito- ja käyttösuunnitelman hyväksymisen jälkeen.

Kuva 12. Puolustusvoimien toiminta ja tärkeimmät siihen liittyvät rakenteet Vattajanniemen suunnittelualueella vuonna 2009. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

Taulukko 7. Puolustusvoimien toimintaa koskevat tavoitteet ja toimenpiteet luontotyyppikohtaisesti Vattajanniemen suunnittelualueella. Esitetyt tavoitteet koskevat luontotyyppien tilaa koko alueella kaikki siellä tapahtuva toiminta huomioiden. * = priorisoitu luontotyyppi.

Luontotyyppi	Kokonaistavoitteet 2009–2018	Puolustusvoimien toimintaa koskevat toimenpiteet 2009–2018
1640 Hiekkarannat	<ul style="list-style-type: none"> • edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitaan sopeuttamissuunnitelman mukaisesti; erityishuomiota kiinnitetään maastoajoon rantaviivassa
2110 Alkio- vaiheen dyynit	<ul style="list-style-type: none"> • edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitaan sopeuttamissuunnitelman mukaisesti; erityishuomiota kiinnitetään maastoajoon rantaviivassa
2120 Valkeat dyynit	<ul style="list-style-type: none"> • laajuus lisääntyy ja edustavuus paranee kulutuksen vähenemisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitaan sopeuttamissuunnitelman mukaisesti; erityistä huomiota kiinnitetään maastoajoon valkeiden dyynien vyöhykkeellä
2130 Harmaat dyynit*	<ul style="list-style-type: none"> • luontotyyppin edustavuus kokonaisuutena paranee • pinta-ala lisääntyy R2-tuliaseman ja Tarkastajanpakan deflaation muuntuessa harmaaksi dyyniksi • luontotyyppiin kohdistuva haitallinen toiminta ei lisääny 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitaan sopeuttamissuunnitelman mukaisesti; erityistä huomiota kiinnitetään Lahdenkroopin tulevaan käyttöön
2140 Variksen- marjadyynt*	<ul style="list-style-type: none"> • luontotyyppin edustavuus paranee aloitettujen kulunohjaus- ja ennallistamistoimien seurauksena • varmistetaan variksenmarjakumpareiden synnylle olennaisen paljaan hiekkapinnan olemassaolo luontotyyppin sisällä • luontotyyppiin kohdistuva haitallinen toiminta ei lisääny • uhanalaisen dyynisukkulakoin populaatiokoko säilyy ennallaan tai kasvaa 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitaan sopeuttamissuunnitelman mukaisesti; kiinnitetään huomiota maastoajoon maalialueella
2320 Kanerva- ja variksen- marjanummet	<ul style="list-style-type: none"> • luontotyyppin edustavuus paranee merkittävästi kulutuksen vähentymisen ja hoitotoimien seurauksena • luontotyyppin pinta-ala lisääntyy merkittävästi alueilla, joilla kulunohjaus mahdollistaa avointen deflaatioalueiden muuttumisen nummeksi 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitaan sopeuttamissuunnitelman mukaisesti; kiinnitetään huomiota maastoajoon maalialueella
2180 Puustoiset dyynit	<ul style="list-style-type: none"> • pinta-ala säilyy nykyisellään • edustavuus paranee kulutuksen vähentymisen myötä 	<ul style="list-style-type: none"> • toimitaan sopeuttamissuunnitelman mukaisesti; kiinnitetään huomiota etenkin Kommelipakan, Tarkastajanpakan, Tiiran ja Vatungin toimintoihin • puolustusvoimat pitää tehdyt toimintaa ohjaavat rakenteet kunnossa
9010 Luonnon- metsät*	<ul style="list-style-type: none"> • pinta-ala ja edustavuus lisääntyvät tai pysyvät ennallaan 	<ul style="list-style-type: none"> • toimintojen edellyttämiä raivauksia ei kohdisteta luonnonmetsiin • mikäli raivauksia välttämättömistä syistä johtuen kohdistuu luonnonmetsiin tai muihin metsäisiin luontotyypeihin, puolustusvoimat kompensoi luontoarvojen menetykset luomalla ennallistamisen keinoin vähintään vastaavan alan uutta luontotyyppiä
1630 Rantaniitty*	<ul style="list-style-type: none"> • pinta-ala ja edustavuus lisääntyvät • matalakasvuisten rantaniittyjen lintulajit runsastuvat 	<ul style="list-style-type: none"> • mikäli kesäkuun alun harjoitustoimintaa ei ole mahdollista aikaistaa lammaslaidunnuksen aloitusajankohdan muuttamiseksi suotuisammaksi, järjestetään vuosittain mekaaninen niitto pahimmin ruovikoituneille rantaniittyjen osille • tutkitaan mahdollisuuksia vähentää Kalsonnokan rantaniittyjen linnustoon kohdistuvia häiriöitä

Harjoitusjoukkojen runsaasta määrästä ja vaihtuvuudesta sekä kaluston ja menetelmien kehittämisestä johtuen alueen käyttötärpeisiin tulee muutoksia vuosittain. Muutokset huomioidaan käytön suunnittelussa. Toimintajärjestys muutostapauksissa on seuraava:

- 1) Puolustusvoimat toimittaa Metsähallitukselle kirjallisen kuvauksen käyttötärpeen muutoksesta.
- 2) Metsähallitus ottaa kantaa alueen maanhaltijana luonnonsuojelulain (1096/1996) 65. §:n tarkoittamaan Natura-vaikutusten tarveharkintaan – eli edellyttääkö kyseinen käyttötärpeen muutos Natura-vaikutusten arviointia, ja pyytää tarvittaessa lausuntoa alueelliselta ympäristökeskukselta. Ympäristökeskus ratkaisee Natura-vaikutusten arvioinnin tarpeen. Jos arviointia edellytetään, sen toteuttaa puolustusvoimat omalla kustannuksellaan sekä toimittaa arvioinnin tulokset Metsähallitukselle ja alueelliselle ympäristökeskukselle.
- 3) Aiottu käyttötärpeen muutos voidaan toteuttaa, mikäli Natura-vaikutusten arvioinnin kynnyksi ei ylity tai mikäli Natura-vaikutusten arvioinnissa todetaan, ettei aiottu käyttötärpeen muutos heikennä merkittävästi niitä luontoarvoja, joiden vuoksi alue on otettu Natura-verkoston. Mikäli alueellinen ympäristökeskus toteaa toiminnan muutosten aiheuttavan merkittävää haittaa alueen luontoarvoille, toimintamuutos jätetään valtioneuvoston ratkaistavaksi.
- 4) Sopeuttamissuunnitelma ja koulutusaineisto päivitetään vuosittain vastaamaan muuttunutta tilannetta.

Vaurion aiheuttaneet joukko-osastot korjaavat ennakoimattomat, tilanteista syntyneet vauriot luontotyypeille.

Toimintoja pyritään mahdollisuuksien mukaan siirtämään pois Natura-alueelta metsätaloudelta hankituille kohteille. Toimintojen mahdollisista siirroista ja Natura-alueen ulkopuolelta hankittavien alueiden luonnonhoitotoimista tehdään tarvittaessa erilliset suunnitelmat.

Vattajanniemen Natura-alueen pohjoisosan merialue kuuluu puolustusvoimien harjoitusalueeseen, jonne kohdistuu ammunnoista pisteittäistä, satunnaista vaikutusta. Merenpohjaa ei ole inventoitu eikä sieltä ole otettu pohjanäytteitä. Ammuntojen vaikutukset merenpohjan luontotyyppeihin sekä vedenlaatuun ovat tuntemattomat. Puolustusvoimien toimintojen vaikutukset suunnittelun alueen merenpohjan laatuun pyritään arvioimaan ja todentamaan asianmukaisesti suunnittelukaudella.

7.4 Seuranta

Seurantatoimet jakautuvat käytön ja biologisten vaikutusten seurantaan. Tärkeitä seurattavia aiheita ovat mm.

- joukkojen harjoitustoimintojen toteutuminen sopeuttamissuunnitelmassa esitetyillä tavoilla
- käyttömäärien ja -laadun jakautuminen eri alueille
- Lahdenkroopin ja Kalsonnokan tulevan käytön vaikutukset luontotyypeihin ja linnustoon
- Kommelipakan lisääntyvän käytön vaikutukset metsäiseen dyyniin
- luonnon ennallistuminen käytöstä poistetuilla tuliasema-alueilla ja korjatuilla vauriokohteilla
- kulutuksen vähenemisen ja hoitotoimien vaikutukset avoimiin luontotyypeihin
- Vatunginjärven sekä järven lähiympäristön tilan muutokset
- taimikoituminen alueilla, jotka on raivattu ja joilta puolustusvoimien toiminta on siirretty pois.

Metsähallitus kartoittaa alueen vuosina 2009–2010, ja seurantarave arvioidaan yksityiskohtaisesti.

Puolustusvoimat ja Metsähallitus laativat vuoden 2010 aikana yksinomaan tässä hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainittujen luonnonsuojelullisten tavoitteiden toteutumiseen kohdistuvan, määrävuosittain toistettavan seurantakäytännön.

Puolustusvoimat toimittaa vuosittaiset käyttöseurantaraportit tärkeimpien kohteiden osalta. Raportit sisältävät henkilökäyttövuorokaudet sekä moottoriajoneuvojen käyttövuorokaudet.

Puolustusvoimat vastaa sopeuttamistoimista, toiminnan aiheuttamien vaurioiden korjaamisesta sekä omaa toimintaansa koskevista seurannoista tai seurantojen vaatimista kuluista. Seurannat toteutetaan puolustusvoimien, Metsähallituksen ja alueellisen ympäristökeskuksen hyväksymällä tavalla.

8 Tutkimus

Life-hankkeen aikana Vattajalla on toteutettu laajamittaisia hyönteis- ja linnustoselvityksiä sekä kuluneisuuden, dyynien toiminnallisuuden ja luontotyyppien tilan seuranta. Toteutetut tutkimukset ja seurannat on lueteltu johdanto-osassa.

Luontotyyppien tilan ja kuluneisuuden sekä alueen käytön intensiivinen seuranta on välttämätön osa Vattajan luonnonhoidollista toimintaa tulevaisuudessakin. Samoin linnustoselvitykset sekä uhanalaisten hyönteislajien esiintymisen selvitykset on toistettava määräajoin. Suunnitelmakaudella pyritään toteuttamaan Vattajanniemen sienilajiston perusselvitys yhteistyössä Kokkolan luonnonsuojeluyhdistyksen ja Oulun sieniseuran kanssa.

Suunnitelmakaudella erikseen laadittava kuluneisuuden ja luontotyyppien tilan seuranta-suunnitelma tulee pohjautumaan Helsingin yliopiston maantieteen laitoksen laatimaan seuranta-suunnitelmaan siten, että se täyttää tieteellisen tutkimuksen kriteerit ja jatkossa saatavat tulokset ovat suoraan vertailukelpoisia aiempien kanssa.

Dyyni- ja nummiluontotyyppien hoidosta on valtakunnallisesti hyvin niukalti kokemusta. Vattajan luonnonsuojelun ja muun toiminnan kehittämisen kannalta ko. luontotyyppien kohdistuva tutkimustoiminta on erittäin hyödyllistä. Vattajan käyttöä tutkimuskohteena pyritään edistämään tukemalla tutkimusyhteistyötä yliopistojen ja muiden mahdollisten tahojen kanssa. Vattajan säilyminen Helsingin yliopiston pitkäaikaisena tutkimuskohteena olisi Vattajan luonnonsuojelutoimintaa merkittävästi edistävä tekijä.

9 Muu käyttö

9.1 Jokamieskäyttö

Jokamiehenoikeudella tapahtuva liikkuminen ja muu toiminta on suunnittelualueella sallittu liikkumisrajoitusten puitteissa. Liikkumisrajoitukset on kuvattu luvussa 4 Vyöhykealuejako. Jokamiehenoikeuden piiriin luetaan mm. liikkuminen jalan ja pyörällä, marjastus, sienestys, onkiminen, pilkkiminen ja lyhytaikainen leiriytyminen. Jokamiehenoikeutta ei saa käyttää haittaa tai häiriötä aiheuttavalla tavalla. Jos haitan, häiriön tai vahingon vaara on ilmeinen, tarvitaan maanomistajan tai -haltijan lupa.

Suunnittelualan merkittävien luontoarvojen takia jokamiehenoikeudella tapahtuvaa liikkumista ohjataan opasteilla ja muilla palvelurakenteilla. Asuntovaunuilla ja -autoilla tapahtuva leiriytyminen ohjataan paikoitusalueille (kuva 8, s. 33). Ensisijainen leiriytymispaikka sijaitsee Ohtakarissa suunnittelualan ulkopuolella.

9.2 Kalastus

Onkiminen ja pilkkiminen jokamiehenoikeudella sekä viehekalastus (yksi vapa, kela ja viehe) läänikohtaisella luvalla kuuluvat yleiskalastusoikeuksiin. Ne on suunnittelualueella sallittu kalastuslain (286/1982) mukaisesti ja liikkumisrajoitusten puitteissa. Muutoin kuin yleiskalastusoikeudella tapahtuva kalastus on luvanvaraista, mutta mahdollista.

9.3 Metsästys

Metsästys on sallittu metsästyslain (615/1993) mukaisesti ja liikkumisrajoitusten puitteissa. Suunnittelualan metsästysoikeus on vuokrattu Kokkolan- ja Vaasanseudun Sotilasmetsästäjät ry:lle. Suunnittelualan ulkopuolella kolmen erillispalstan osalta Metsähallitus irtisanoo metsästysvuokrasopimuksen Kokkolan- ja Vaasanseudun Sotilasmetsästäjät ry:ltä ja metsästysoikeudet vuokrataan Lohtajan Metsästysseura ry:lle. Valtiolle tulevat mahdolliset uudet alueet liitetään pääsääntöisesti Lohtajan Metsästysseura ry:n metsästysvuokrasopimukseen, ellei puolustusvoimilta tule estettä metsästyksen jatkamiseen ko. uusilla alueilla.

Riistanhoitotoimena Kokkolan- ja Vaasanseudun Sotilasmetsästäjät ry viljelee kolmea riistapeltoa suunnittelualan tuntumassa sekä ylläpitää niiden yhteydessä ruokintapaikkoja kauriille ja jäniksille. Lisäksi seura ylläpitää suunnittelualan vesilintujen ruokintalauttoja Lahdenkroopin ojan suulla ja Jussinpuhan kluuvissa. Ruokintalauttoiminnan jatkamiseksi edellytetään myönteistä lausuntoa alueelliselta ympäristökeskukselta. Lausunnon pyytäjänä on Kokkolan- ja Vaasanseudun Sotilasmetsästäjät ry.

Kokkolan- ja Vaasanseudun Sotilasmetsästäjät ry:n henkilöresursseihin sopivien alueiden niittäminen on sovittu alustavasti Metsähallituksen ohjauksella toteutettavaksi vuosittain; aluksi Jussinpuhan alueella ja myöhemmin tarvittaessa muuallakin sovittavilla alueilla. Riistanhoidon lisäksi seuran jäsenet suorittavat metsästyksen yhteydessä alueen valvontaa ja tuottavat sen henkilöstölle tietoa virka-ajan ulkopuolella tapahtuvista Natura-alueen väärinkäytöksistä – mm. maastoajeluista dyneillä.

9.4 Pohjaveden ja maa-ainesten otto

Laajamittainen pohjaveden otto Natura-alueella tai sen läheisyydessä saattaa vaikuttaa merkittävästi alueen kosteikkojen tilaan. Tämän vuoksi pohjaveden otto suunnittelualueella ei ole suotavaa, mutta päätös pohjaveden otosta tapahtuu ympäristölupaviraston suorittaman harkinnan pohjalta. Alueella olisi syytä toteuttaa pohjavesitutkimus, jolla selvitetään maastoon kerääntyneen metallijätteen vaikutuksia.

Suunnittelualue on kokonaan harjajensuojelun ohjelma-alueita, missä maa-ainesten otto on maa-aineslain (555/1981) 3.1. §:n nojalla kielletty.

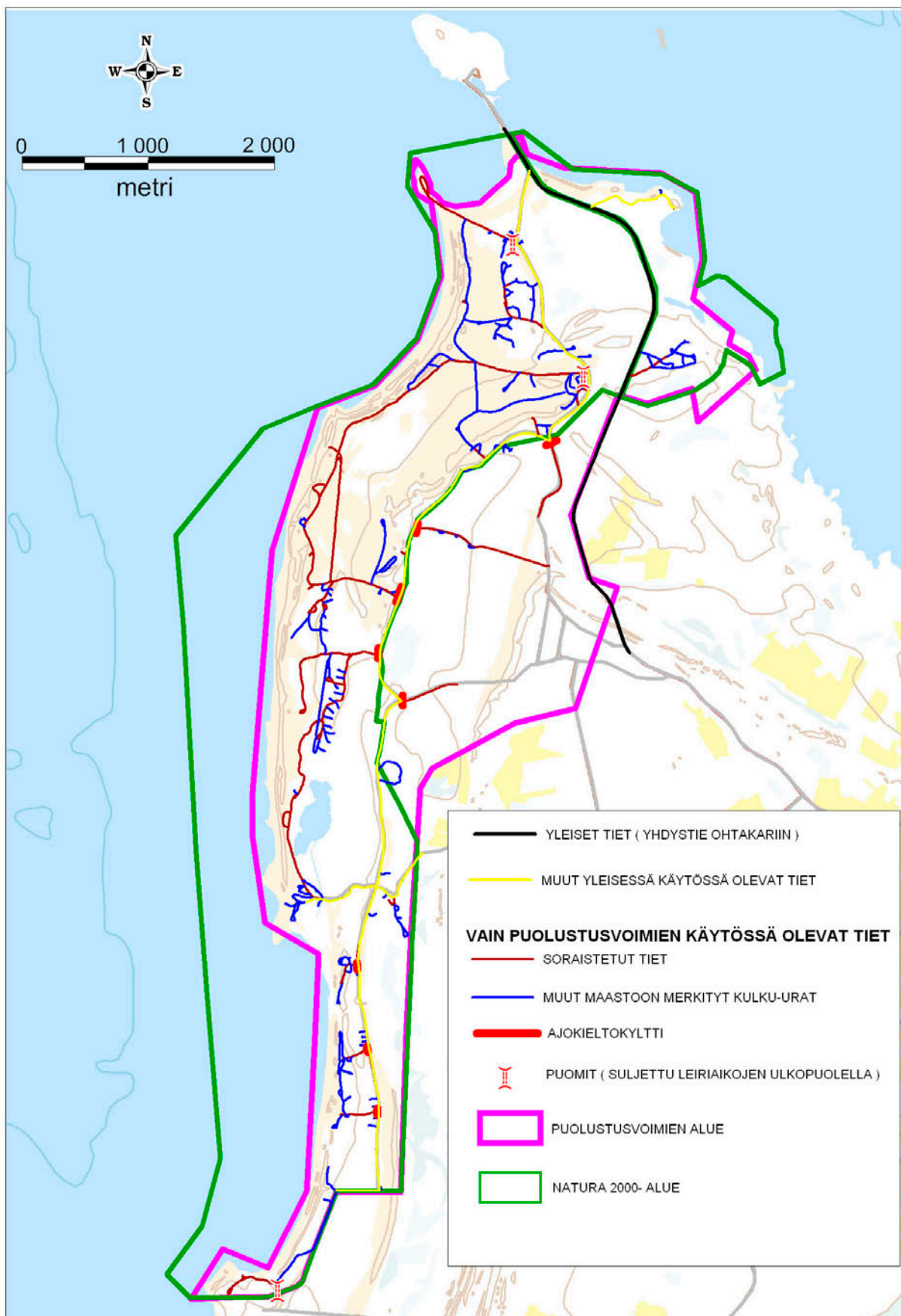
9.5 Maastoliikenne ja muu moottoriajoneuvolla tapahtuva liikkuminen

Suunnittelualan pohjoisosan kautta kulkee Ohtakarintie, joka on julkisen kunnossapidon piirissä oleva yleinen tie ja siten kaikkien käytössä (kuva 13). Suunnittelualueella on lisäksi yksityisiä teitä, jotka ovat puolustusvoimien hoidossa ja käytössä. Puolustusvoimien käyttämät tärkeimmät yksityiset tieosuudet ovat ns. kokoojateitä, joille painottuu suuri osa alueen sisäisestä liikenteestä. Kokoojateitä ovat majoitusalueelta ampuma-alueen halki etelään kulkeva Tunnelitie–Hakunnintie sekä pohjoiseen vievä Vanha Ohtakarintie. Liikkumisrajoitusten puitteissa Vanhaa Ohtakarintietä ja Hakunnin–Lahdenkroopin tietä on mahdollista käyttää myös muiden kuin puolustusvoimien (kuva 13). Muut tieosuudet on tarkoitettu vain puolustusvoimien käyttöön. Karhin ja Lohtajan jakokunnilla on tieoikeus Lahdenkroopin alueelle, mikä oikeus on tarkoitus lunastaa pois käynnissä olevassa lunastusprosessissa.

Suunnittelualueella on suuri määrä maastoon merkittäviä ajoneuvouria, jotka eivät ole tietä vaan maastoa. Näillä urilla tapahtuva moottoriliikenne vaatii Metsähallituksen luvan, ellei kyseessä ole puolustusvoimien toiminnan vaatima liikenne. Vattajalla esiintyy runsaasti luvattonta maastoliikenneajoa moottoripyörillä, mönkijöillä ja muilla kulkuneuvoilla. Vähäinkin liikkuminen luvattomaan aikaan moottoriajoneuvoilla aiheuttaa vaurioita dyyni- ja nummiluontotyypeille.

Luvatonta maastoliikennettä pyritään vähentämään ohjauksen avulla. Osa luvattomaan maastoliikenteeseen houkuttelevista ajoneuvourista on tarpeettomia puolustusvoimien toiminnan kannalta. Nämä urat ennallistetaan toimenpidesuunnitelman mukaisesti. Sen laativat puolustusvoimat ja Metsähallitus yhteistyössä. Suunnitelman toteutuksesta vastaa puolustusvoimat. Moottoriajoneuvolla tapahtuva liikenne puolustusvoimien hoitamille ja käyttämille teille sekä maastossa oleville ajoneuvourille estetään liikennemerkeillä ja myös puomeilla (kuva 13). Suunnittelualueella tulee olemaan kahdenlaisia puomeja. Osa suljetaan vain puolustusvoimien ammuntojen ajaksi estämään kaikenlaisen liikkumisen. Toiset puomit ovat suljettuina koko ajan, ja niillä pyritään estämään moottoriajoneuvoliikenne (mutta ei jokamiehenoikeudella tapahtuvaa liikkumista) turvallisuus- ja luonnonsuojelusyistä.

Luvatonta maastoliikennettä pyritään ehkäisemään myös tiedotuksella ja valvonnalla. Valvontaan osallistuvien viranomaistahojen (puolustusvoimat, Metsähallitus, poliisi ja Kokkolan kaupunki) yhteistyötä tehostetaan, ja valvontaan osallistuvien henkilöiden toimivaltaa selkiytetään. Alueelle luodaan selkeä valvontakäytäntö ja työnjako eri viranomaisten kesken, mikä edellyttää erillistä toimenpidesuunnitelmaa (tiestön ja maastoliikenteen kulunohjaussuunnitelma). Suunnitelmassa tarkennetaan hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainittuja kulunohjaustoimenpiteitä. Kulunohjaussuunnitelmaa voidaan päivittää tarpeen mukaan.

Kuva 13. Vattajanniemen suunnittelualan tiestö suunnitelmakauden lopulla. © Metsähallitus 2009, © Maanmittauslaitos 1/MML/09.

Ajonestorakenteiden (kuten puomien), kieltotaulujen sekä moottoriajoneuvoliikennettä estävien liikennemerkkien määrää lisätään tarvittaessa. Erityistä huomiota kiinnitetään linnustollisesti arvokkaan Kalsonnokan häiriöiden vähentämiseen mm. havainnointitornille toteutettavien opasteiden ja kylttien avulla.

Asuntovaunuilla ja -autoilla tapahtuva leirytyminen ohjataan paikoitusalueille (kuva 8, s. 33). Ensisijainen leirytymspaikka sijaitsee Ohtakarissa suunnittelualueen ulkopuolella.

10 Toimenpidesuunnitelmat

Hoito- ja käyttösuunnitelmakaudella 2009–2019 tullaan laatimaan seuraavat toimenpidesuunnitelmat:

- arkeologisten ja muiden kulttuurihistoriallisten kohteiden hoitosuunnitelma
- kuluneisuuden, luontotyyppien tilan sekä kasvillisuuden seurantasuunnitelma
- virkistyskäytön intensiteetin ja kohdistumisen seurantasuunnitelma
- tiestön ja maastoliikenteen kulunohjaussuunnitelma
- Lahdenkroopin ja Pitkämpauhan kulunohjaussuunnitelmat
- Natura-alueeseen liitettävien metsätalousalueiden luonnonhoito ja ennallistaminen
- luonnonhoitosuunnitelma dyynien, nummien, rantaniittyjen ja hakamaiden ennallistamiseksi erillisen tarveharkinnan pohjalta
- Vatunginjärven jatkohoidon suunnitelma suunnittelukauden lopulla erillisen tarkastelun perusteella.

11 Suunnittelualan ulkopuolinen maankäyttö

Suunnittelualueeseen rajautuvat valtion omistamat metsätalousalueet hankitaan Metsähallituksen luontopalveluiden hallintaan vuoden 2009 aikana ja liitetään myöhemmin Vattajanniemen Natura-alueeseen. Tämä mahdollistaa alueen metsien luontaisen kehittymisen luonnonmetsiksi sekä pienialaiset soiden ennallistamistoimet. Puolustusvoimat käyttää aluetta kevyen jalkaväen harjoitustoimintaan, mikä ei heikennä luontoarvoja. Puolustusvoimien toiminta jatkuu hallinnan-siirron jälkeen normaalisti.

Suunnittelualan läheisyydessä sijaitsee yksityismetsiä ja peltoja, joiden kuivatusojitukset vaikuttavat haitallisesti Vattajanniemen Natura-alueen luonnontilaan. METSO II -toimintaohjelma tarjoaa mahdollisuuksia yksityismaiden vapaaehtoiseen suojeluun kompensatorahoituksen ja kiinteistöjen myynnin kautta. Ohjelman käytäntöjen selkiytyttyä pyritään selvittämään maanomistajien halukkuutta tähän.

Suunnittelualueella tehtävät luonnonhoito- ja ennallistamistoimet toteutetaan siten, ettei vaikutuksia ulkopuolisille alueille muodostu ilman maanomistajien suostumusta ja asianmukaisia korvauksia.

HALLINTO JA TOTEUTUKSEN YMPÄRISTÖVAIKUTUKSET

12 Hallinnan ja hoidon järjestäminen

12.1 Metsähallituksen ja puolustusvoimien yhteistyö

Metsähallituksen ja puolustusvoimien yhteistyötä ohjaa em. tahojen välinen yhteistoiminnan puitesopimus. Sen mukaan Metsähallitus pyytää ja ottaa huomioon puolustusvoimien kannanoton, ennen kuin käyttää maanhaltijalle kuuluvaa päätösvaltaa alueen toiminnan järjestelyissä – kuten lupa-asioissa ja vuokraamiseen sekä käyttöoikeuden luovuttamiseen liittyvissä asioissa. Metsähallituksen omistajapuhevalta ei rajoita puolustusministeriön ja puolustusvoimien omaa maanpuolustuksellista ja alueiden käyttöoikeudellista edunvalvontaoikeutta.

Metsähallitus pyytää kaikkiin luonnonsuojelun toimiinsa kirjallisen lausunnon puolustusvoimilta (ja myös alueelliselta ympäristökeskukselta). Myönteiset lausunnot ovat edellytys toimien toteutukselle. Osapuolet tiedottavat toisilleen aktiivisesti edunvalvontaan liittyvistä lausunnoista, mielipiteistä ja muista vastaavista kannanotoista.

Yhteistyön edistämiseksi Metsähallituksen ja puolustusvoimien välinen yhteistyöryhmä jatkaa toimintaansa ja kokoontuu tarpeen mukaan – ja ainakin joka vuoden marraskuussa. Yhteistyöryhmä käsittelee alueen hoitoon ja käyttöön liittyviä kysymyksiä. Vuosittaisessa marraskuukokouksessa päätetään mm. seuraavan vuoden toimenpiteistä, jotka liittyvät alueella toteutettaviin luonnonhoitotoimiin, erityyppisen toiminnan vaatimiin ohjeistuksiin sekä työmaiden ohjaukseen.

12.2 Metsähallituksen ja muiden toimijoiden yhteistyö

Metsähallitus haluaa aitoa, osallistavaa ja eri näkemyksiä yhteen sovittavaa yhteistyötä alueen muiden toimijoiden kanssa. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat puolustusvoimat, alueen väestö ja ja-kokunnat sekä muut paikalliset ryhmät, Länsi-Suomen ympäristökeskus, Kokkolan kaupunki, Keski-Pohjanmaan liitto, Museovirasto, Maakuntamuseo sekä Helsingin ja Oulun yliopistot.

Yhteistyön kehittämiseksi ja ristiriitojen vähentämiseksi alueelle perustetaan yhteistyöelin, johon kutsutaan alueen hoitoon ja käyttöön liittyvät viranomais- ja muut tahot, paikallisen väestön edustus sekä puolustusvoimat. Yhteistyöelimen kokoonkutsujana toimii Metsähallitus alueen hallinnoijana. Yhteistyöelimen tehtävänä on pyrkiä sovittamaan yhteen alueen eri käyttömuotoja ristiriitojen vähentämiseksi.

12.3 Lausuntomenettely puolustusvoimien toiminnan osalta

Puolustusvoimien harjoitusjoukkojen runsaasta määrästä ja vaihtuvuudesta sekä kaluston ja menetelmien kehittymisestä johtuen alueen käyttötärpeisiin tulee muutoksia vuosittain. Tällaisia voivat olla esimerkiksi aiemmasta suunnitelmasta poikkeavat raivaukset tai puolustusvarustuksen rakentamistoimenpiteet. Muutokset huomioidaan käytön suunnittelussa. Toimintajärjestys muutostapauksissa on seuraava:

- 1) Puolustusvoimat toimittaa Metsähallitukselle kirjallisen kuvauksen käyttötärpeen muutoksesta.
- 2) Metsähallitus ottaa kantaa alueen maanhaltijana luonnonsuojelulain (1096/1996) 65. §:n tarkoittamaan Natura-vaikutusten tarveharkintaan – eli edellyttääkö kyseinen käyttötärpeen muutos Natura-vaikutusten arviointia, ja pyytää tarvittaessa lausuntoa alueelliselta ympäristökeskukselta. Ympäristökeskus ratkaisee Natura-vaikutusten arvioinnin tarpeen. Jos arviointia edellytetään, sen toteuttaa puolustusvoimat omalla kustannuksellaan sekä toimittaa arvioinnin tulokset Metsähallitukselle ja alueelliselle ympäristökeskukselle.
- 3) Aiottu käyttötärpeen muutos voidaan toteuttaa, mikäli Natura-vaikutusten arvioinnin kynnys ei ylity tai mikäli Natura-vaikutusten arvioinnissa todetaan, ettei aiottu käyttötärpeen muutos heikennä merkittävästi niitä luontoarvoja, joiden vuoksi alue on otettu Natura-verkoston. Mikäli alueellinen ympäristökeskus toteaa toiminnan muutosten aiheuttavan merkittävää haittaa alueen luontoarvoille, toimintamuutos jätetään valtioneuvoston ratkaistavaksi.

Edellä kuvattu menettelytapa mahdollistaa toiminnan muutosten kokonaisvaikutusten arvioinnin vuosittain.

Johtuen dyyni- ja nummiluontotyyppien valtakunnallisesta uhanalaisuudesta, pienialaisuudesta sekä harvinaisuudesta Vattajan lähialueilla arvioinnin peruslähtökohtana on pidettävä, että luontotyyppien edustavuuden tai pinta-alan vähentyminen pienialaisenakin on haittana merkittävä. Boreaalisen luonnonmetsän osalta merkittävän haitan raja on sama kuin dyyniluontotyypeillä johtuen luonnonmetsien äärimmäisestä harvinaisuudesta Suomen länsirannikolla. Hakamaat, primäärisuknessiometsät, rantaniityt ja soiden luontotyyppit, joiden osalta Vattajan maakunnallinen tai valtakunnallinen merkitys on vähäinen, eivät näiltä osin ole kriteereiltään yhtä tiukkoja.

Uusia toimintoja ja harjoituspaikkoja on mahdollista perustaa suunnittelualueelle, mikäli puolustusvoimien välttämättömät toimintaedellytykset vaarantuvat ilman uusia toimintoja. Uusien toimintojen perustaminen vaatii aina ympäristökeskuksen ja Metsähallituksen puoltavan lausunnon tai valtioneuvoston päätöksen.

12.4 Vuokra- ja käyttöoikeussopimukset sekä rasitteet

Lammaslaitumet

Metsähallitus vuokraa alueita maatalouden erityisympäristötuella ylläpidettäviksi lammaslaitumiksi yksityisille maanviljelijöille. Vuokrasopimukset tehdään yleensä viisivuotiskaudeksi kerrallaan. Ympäristötuen myöntämisestä päättää TE-keskus. Tuen myöntämisen edellytyksenä on alueellisen ympäristökeskuksen hyväksymä hoitosuunnitelma. Metsähallitus pyytää vuokrasopimuksesta lausunnon puolustusvoimilta ennen ympäristötukihakemuksen jättämistä. Lausun-

nossaan puolustusvoimat voi tarpeen mukaan määritellä laidunalueen sijaintiin, laidunajankohtiin ja aitausjärjestelyihin liittyviä ehtoja.

Pitkäpauhan alue

Suunnittelualueen koillisosassa sijaitsevan Pitkäpauhan ranta-asemakaava on hyväksytty Kokkolan kunnanvaltuustossa 23.3.2009. Kaavoitus liittyy käynnissä olevaan lunastusprosessiin, jossa on tarkoitus lakkauttaa Lahdenkroopissa olevat jakokuntien oikeudet sekä lunastaa siellä olevat rakennukset ja rakennelmat. Pitkäpauhan ranta-asemakaavaan on osoitettu 12 rakennuspaikkaa. Kaavan tarkoituksena on tutkia mahdollisuutta tarjota korvaavia rakennuspaikkoja Lahdenkroopin mökkiläisille lunastusprosessissa. Mikäli tämä toteutuu, Metsähallitus ja vuokralainen sopivat vuokraehdoista. Metsähallitus pyytää puolustusvoimien lausunnon vuokraehdoista ennen sopimusten allekirjoittamista.

Lahdenkroopin kuivatusoja

Suunnittelualueen kautta kulkee vanha kuivatusoja Lahdenkroopin kluuvijärveen. Metsähallitukselle on periytynyt puolustusvoimilta alueen hallinnansiirron yhteydessä kuivatusojan kunnossapitovelvollisuus, joka käsittää suurimman osan ojan pituudesta. Oja on kaivettu 1950-luvulla, ja sen kunnossapitovelvollisuus on määrätty toimituksessa ja dokumentoitu vanhaan pöytäkirjaan. Kuivatusojaa ylläpidetään ruoppaamalla muutaman vuoden välein.

Kuivatusojan kunnossapito estää pitkällä aikavälillä Lahdenkroopin kluuvijärven ennallistamisen. Toistuvan ruoppauksen myötä syvenevä kuivatusoja vaikuttaa haitallisesti myös lähialueen soiden ja metsien luonnontilaan sekä saattaa johtaa lopulta Lahdenkroopin kluuvijärven luonnontilan huomattavaan heikkenemiseen. Ojan ylläpidosta aiheutuu myös maisemahaittoja sekä merkittäviä kustannuksia Metsähallitukselle.

Metsähallitus tutkii mahdollisuutta kunnossapitovelvollisuuden purkamiseksi tai kuivatusojan kulun muuttamiseksi siten, ettei se uhkaa suunnittelualueen suojeluarvoja. Kiinteistörekisteriin merkittyä rasitetta kunnossapitovelvollisuudesta ei ole.

12.5 Suojelualueen perustaminen, kiinteistönmuodostus ja rajojen merkitseminen

Metsähallituksen metsätalouden hallinnassa olevat, Vattajanniemen Natura 2000 -alueeseen rajautuvat alueet, joiden yhteinen pinta-ala on noin 190 ha, siirtyvät Metsähallituksen luontopalvelujen hallintaan ja siten luonnonsuojeluun varatuiksi alueiksi. Tämä mahdollistaa metsätalousalueen metsien ja pienialaisten soiden ennallistamistoimet. Alueet liitetään myöhemmin osaksi Vattajanniemen Natura-aluetta. Puolustusvoimat käyttää liitettäviä alueita jalkaväen taisteluharjoitus- ja ryhmitysalueina sekä ilmatorjunnan ryhmitysalueina. Puolustusvoimien toiminta voi jatkua alueilla muuttumattomana.

Vattajanniemen Natura 2000 -alueesta ja kansallisista suojeluohjelma-alueista perustetaan lakisääteinen luonnonsuojelualue. Maa-alueella suojelu toteutetaan luonnonsuojelulailla ja merialueella vesiläillä. Alueesta muodostetaan suojelualuekiinteistö, ja suojelualueen perustamisen jälkeen sen rajat merkitään maastoon ympäristöministeriön merkintäasetuksen ja Metsähallituksen ohjeen mukaisesti.

Luonnonsuojelulain (1096/1996) mahdollistaman järjestyssäännön tarpeesta päätetään suunnitelmakaudella. Järjestyssääntö tarvitaan, mikäli suunnitelmassa mainitut ohjauskeinot eivät riitä turvaamaan alueen luontoarvoja ja alueen eläimistön tai kasvillisuuden säilyminen sellaista vaatii.

13 Turvallisuus ja pelastustoiminta

Suuren kävijämäärän, puolustusvoimien harjoitustoiminnan sekä luonnonhoitotoimenpiteiden vuoksi erilaiset onnettomuudet ovat alueella mahdollisia. Puolustusvoimien toiminnan riskit liittyvät yksittäisten varusmiesten sairaskohtauksiin, tulipaloihin ja öljyonnettomuuksiin.

Virkistyskäytön osalta riskit liittyvät erityisesti oleskeluun vaara-alueella puolustusvoimien harjoitusten aikana, luvattomaan liikkumiseen maalialueella, liikenneonnettomuuksiin sekä sairaskohtauksiin.

Metsäpalojen sammutusvastuu on ensisijaisesti yleisellä pelastustoimella. Myös liikenneonnettomuuksissa ja sairaskohtaustapauksissa pelastuspalvelusta vastaa yleinen pelastustoimi.

Metsähallitus toimii alueella ympäristö- ja laatukäsikirjan mukaisesti. Pelastuslain (486/2003) ja lain Metsähallituksesta (1378/2004) mukaan Metsähallitus on velvollinen antamaan pelastusviranomaiselle asiantuntija-apua metsäpalojen torjunnassa. Vähäistä suuremmat sekä kaikki pohjavesialueella tapahtuvat öljy-, polttoaine- ja muut kemikaaleihin liittyvät vahingot ilmoitetaan alueen pelastusviranomaisille.

Puolustusvoimat antaa yleiselle pelastustoimelle tarvittaessa virka-apua. Harjoitusten palo- ja pelastusturvallisuuden ohjeistuksesta vastaa harjoitusjoukon johtaja alueen vahvistetun johtosäännön mukaisesti. Puolustusvoimilla on johtosäännön pelastusohjeen lisäksi joukko-osasto-kohtainen pelastussuunnitelma sekä lain vaatima aluetta koskeva talonturvallisuussuunnitelma.

14 Valvonta

Metsähallitus valvoo alueen käyttöä viranomaisena ja alueen haltijana. Maanhaltijan lupaa edellyttäviä toimia sekä eri määräysten ja ohjeiden noudattamista valvotaan Metsähallituksessa voimassa olevan käytännön mukaisesti. Valvontaa toteuttavat Metsähallituksen erätarkastajat sekä muu henkilökunta. Metsähallitus pyytää tarvittaessa virka-apua poliisilta, puolustusvoimilta ja Kokkolan kaupungilta. Sotilaspoliisi/harjoitusjoukko valvoo toimintaa puolustusvoimien harjoituksissa sekä tämän lisäksi maastoliikennettä ja rakenteiden kuntoa.

Merkittävimmät valvonnalliset haasteet ovat luvaton maastoliikenne sekä lammaslaidunnukseen kohdistuva häirintä. Resursseja kohdistetaan erityisesti näiden asioiden valvontaan. Metsähallitus ja puolustusvoimat sopivat erikseen valvonnan yhteistyöstä ja järjestämisestä yhdessä poliisin kanssa.

15 Suunnitelman vaikutusten arviointi

15.1 Ekologiset vaikutukset

Natura-arviointi

Luonnonsuojelulain 65. §:n mukaan Natura 2000 -verkostoon kuuluvia alueita koskevan suunnitelman tai hankkeen vaikutukset on asianmukaisella tavalla arvioitava ”jos hanke tai suunnitelma joko yksistään tai tarkasteltuna yhdessä muiden hankkeiden kanssa todennäköisesti merkityksellisesti heikentää valtioneuvoston Natura 2000 -verkostoon ehdottaman tai verkostoon sisällytetyn alueen niitä luonnonarvoja, jotka ovat olleet perusteena sen verkostoon liittämiseksi”.

Hoito- ja käyttösuunnitelman tavoitteena on aktiivisilla hoitotoimilla sekä käytön ohjauksella, valvonnalla ja yhteistyön kehittämällä turvata alueen luontoarvoja siten, että toiminta ei uhkaa luontodirektiivin lajien ja luontotyyppien säilymistä. Näin ollen voidaan todeta, että Natura-arviointia ei ole tarpeen tehdä.

YVA-lain mukainen arviointi

Tämä hoito- ja käyttösuunnitelma ei sisällä hankkeita, joihin tarvittaisiin lain mukaista menettelyä (Laki ympäristövaikutusten arviointimenettelystä 486/1994). Suunnitelman toteuttamisella on kuitenkin sosiaalisia, taloudellisia ja ekologisia vaikutuksia.

Vaikutukset luontodirektiivin mukaisiin luontotyypeihin

Vattajanniemen hoito- ja käyttösuunnitelman mukaisilla toimilla on myönteinen vaikutus luontodirektiivin liitteen II mukaisiin luontotyypeihin. Luontotyypeihin kohdistuvat toimet on eritelty taulukoissa 5–7 (s. 52, 57 ja 63). Hoito- ja käyttösuunnitelman vaikutukset suunnittelualueella esiintyviin 18:an luontodirektiivin (92/43/ETY) liitteessä I lueteltuun luontotyyppiin on eritelty alla. (* = priorisoitu luontotyyppi).

Luontotyyppin tila selvitetään:

- vedenalaiset hiekkasärkät (1110)

Luontotyyppin edustavuus ja pinta-ala säilyvät ennallaan:

- pikkujoet ja -purot (3260)
- dyynien väliset kosteat painanteet (2190)
- primäärisukcessiometsät (9030)*

Luontotyyppin edustavuus paranee:

- hiekkarannat (1640)
- alkiovaiheen dyynit (2110)
- valkeat dyynit (2120)
- variksenmarjadyynit (2140)*
- puustoiset dyynit (2180)

Luontotyyppien edustavuus paranee ja pinta-ala lisääntyy:

- rannikon laguunit (1150)*
- harmaat dyynit (2130)*
- kanerva- ja variksenmarjanummet (2320)
- luonnonmetsät (9010)*
- hakamaat (9070)
- rantaniityt (1630)*
- vaihettumis- ja rantasuot (7140)
- puustoiset suot (91D0)*
- metsäluhdat (9080)*.

Vaikutukset lajistoon

Alueelta on tavattu 18 lintudirektiivin (79/409/ETY) mukaista lintulajia, joista vuosina 2003–2008 todennäköisesti pesiviä on 12 kpl. Lajit on lueteltu taulukossa 2 (s. 23). Kulunohjaustoimet, rantaniittyjen laidunnus sekä metsien ja soiden ennallistaminen vaikuttavat myönteisesti jokaisen mainitun lajin elinympäristöön sekä esiintymiseen suunnittelualueella.

Suunnittelualueella esiintyy viisi valtakunnallisesti uhanalaista hiekkaisen elinympäristöjen perhoslajia (taulukko 3, s. 23). Raivattujen hiekkapohjaisten luontotyyppien laidunnus sekä toistuva, metsittymistä ehkäisevä puuston taimikon raivaus mahdollistavat lajien elinolosuhteiden säilymisen nykyisellään. Hakamaiden ja rantaniittyjen laidunnus, hakamaille ja luonnonmetsiin tuotettava lahoppuusto sekä metsien poltto parantavat osaltaan hyönteislajiston elinolosuhteita.

15.2 Sosiaaliset ja taloudelliset vaikutukset

Kulunohjaus- ja luonnonhoitotoimet edesauttavat maiseman säilymistä sekä mahdollistavat suunnittelualueen virkistyskäytön pitkällä aikavälillä. Virkistyskäytön edellytykset parantuvat kulunohjauksen selkiytymisen, tiedotuksen lisääntymisen sekä uusien virkistyskäyttöraakenteiden myötä. Samalla alueen vetovoima turvallisena virkistyskäyttökohteena paranee. Toimet mahdollistavat myös maastoajoneuvoliikenteen ohjaamisen paikkakuntalaisia vähemmän häiritseväksi. Yhteistyö Kokkolan kaupungin kanssa sekä vakiintuvat kulunohjaustoimet edesauttavat matkailun kehittämisen ekologisesti kestäväällä ja puolustusvoimien käytön huomioivalla tavalla. Tiedotus sekä yhteistyö Kokkolan kanssa parantavat myös alueen soveltumista luontokasvatukseen.

Tiedotuksen ja yhteistyön lisääminen sekä kehittäminen parantavat paikallisen väestön ja muiden alueesta kiinnostuneiden mahdollisuuksia vaikuttaa ja saada tietoa alueen hoidosta ja käytöstä. Yhteistyön kehittäminen lisää avoimuutta ja läpinäkyvyyttä – vähentäen siten alueen käyttöön liittyviä pitkäaikaisia ristiriitoja. Yhteistoiminnallisuudesta yleensäkin koituvat kokemukset edesauttavat puolustusvoimien ja Metsähallituksen toiminnan integroitumista paremmin ja ymmärrettävämmiin lähialueen sosiaaliseen viitekehykseen, mikä parantaa viranomaisten ja paikallisten ihmisten yhteistyön mahdollisuuksia jatkossa.

Merkittävän osan toistuvasta luonnonhoidosta toteuttavat paikalliset maanviljelijät maatalouden erityisympäristötuella. Mekaaniset luonnonhoito- ja ennallistamistyöt sekä virkistyskäyttörakenteiden rakentaminen ja ylläpito tarjoavat työmahdollisuuksia paikkakuntalaisille. Vattajanniemen Natura 2000 -alueen luontoarvot eivät kestä matkailu- ja virkistyskäytön voimakasta lisääntymistä. Vattajanniemen tunnettuuden lisääntyminen sekä virkistyskäytön edellytysten paraneminen kuitenkin väistämättä lisäävät matkailullista vetovoimaisuutta ja kävijämääriä sekä sitä kautta edistävät paikallistalouden kehittymistä.

16 Resurssit

Suunnitelman toteuttamisen kokonaiskustannuksia erityisesti ennallistamistoimien osalta on vaikea arvioida. Kustannuksiin vaikuttavat mm. puolustusvoimien ja Metsähallituksen välille sovittava työnjako toistuvien raivaustoimien osalta sekä maatalouden erityisympäristötuen kautta hoidettavan alueen laajuus. Uusien toteutettavien soiden, metsien ja perinnebiotooppien ennallistamistoimien laajuus arvioidaan tarkasti vasta suunnitelmakauden alussa. Vatunginjärven ennallistamisen onnistuminen ja vaadittavat jatkohoitotoimenpiteet selviävät suunnittelukauden lopulla. Puolustusvoimat vastaa toiminnastaan mahdollisesti aiheutuvien vaurioiden korjaamisesta sekä vastuullaan olevien rakenteiden ylläpidosta. Näitä kustannuksia ei ole sisällytetty hoito- ja käyttösuunnitelmaan. Virkistyskäyttörakenteiden ja palveluvarustuksen huoltokustannukset voidaan arvioida suunnitelmakauden alussa sen jälkeen, kun rakenteiden ylläpidosta on laadittu sopimukset Metsähallituksen, puolustusvoimien ja Kokkolan kaupungin kesken.

Soiden ennallistamisen, lahoppun lisäyksen sekä metsän polton kustannukset on laskettu Metsähallituksen METSO-toimintaohjelmassa käyttämien yksikkökustannusten perusteella. Summat sisältävät ennallistamistoimet, suunnittelun ja työnjohdon. Muiden luonnonhoito- ja ennallistamistoimien osalta suunnittelun ja toteutuksen kustannukset on ilmoitettu erikseen.

Alustavat arviot kustannuksista ja toteutuksen aikatauluista on koottu taulukoihin 8–11.

Taulukko 8. Vattajanniemen suunnittelualueen inventoinnit ja selvitykset. Kustannukset = kustannukset suunnitelmakaudella €.

Toimenpide	Kustannukset	Toteutus-aikataulu	Huomiot
Kuvio- ja luontotyyppitietojen päivitys	8 500	2009–2010	
Luonnonhoidon kokonaistarpeen arviointi	2 000	2009	
Vatunginjärven jatkohoidon tarvearviointi	2 000	2014–2019	arviointia tehdään osana seurantaa

Taulukko 9. Vattajanniemen suunnittelualueen suunnittelu ja seuranta. Kustannukset = kustannukset suunnitelmakaudella €. suunn. = suunnitelma.

Toimenpide	Kustannukset	Toteutus-aikataulu	Huomiot
Ilmakuvaus	5 000	2013–2019	vääräväri-ilmakuvaus 2–3 kertaa suunnitelmakaudella
Vatunginjärven jatkohoidon suunnittelu	4 000	2015–2019	aikataulu määräytyy tarpeen mukaan
Olemassa olevien laidunten suunnitelmien päivittäminen	6 000	2011–2012	II erityistukikautta edeltävänä vuotena
Pitkämpauhan kulunohjaussuunnitelma	3 000	2010	
Lahdenkroopin kulunohjaussuunnitelma	3 000	2010	
Luontotyyppien, kuluneisuuden ja kasvillisuuden seurannan jatkosuunn.	6 000	2009–2010	
Vatunginjärven vedenlaadun seuranta	3 000	2010–2019	vuosittain erillisen suunn. mukaisesti
Luontotyyppien, kuluneisuuden ja kasvillisuuden seuranta	20 000	2010–2018	toistot joka toinen vuosi
Luonnonhoitotoimien erillisseurannat	4 000	2010–2019	toistot 2010, 2014, 2019 kaikilla hoitokohteilla
Linnuston seuranta	5 000	2010–2019	pesimälinnustokartoitus 2013, 2018; yksittäisten kohteiden tarkastukset vuosittain
Hyönteislajiston jatkoseuranta	10 000	2016–2019	laajamittainen toistokartoitus kerran suunnittelukauden lopulla
Kävijäseuranta	5 000	2010–2019	kolme seurantakertaa suunnittelukauden aikana, ensimmäinen v. 2010.

Taulukko 10. Vattajanniemen suunnittelualueen ennallistaminen ja luonnonhoito (sis. suunnittelun ja työnjohdon). Kust. = kustannukset suunnitelmakaudella €. PV = puolustusvoimat. sk = suunnittelukausi.

Toimenpide	Kust.	Toteutus- aikataulu	Huomiot
Soiden ennallistaminen max 10 ha	7 000	2010–2019	aikataulutus osana METSO II -toim. suunnittelua
Lahopuun lisäys max 100 ha	70 000	2010–2019	aikataulutus osana METSO II -toim. suunnittelua
Metsän poltto	11 000	2013–2019	toteutetaan mahdollisuuksien mukaan kertaluontoisesti sk:lla; PV vastaa osittain kustannuksista/toteutuksesta
Uusien dyyni- ja nummialueiden ennallistaminen ja hoito	50 000	2011–2019	kustannukset sisältävät taimikon poiston 2 x suunnitelmakaudella n. 100 ha:n alueelta
Rantaniittyjen niitto koneellisesti	15 000	2010–2018	joka toinen vuosi ruovikoituneilta alueilta n. 10 ha
Vatunginjärven ennallistamisen jatkotyöt		2015–2019	kustannukset on mahdollista arvioida sk:n lopulla

Taulukko 11. Vattajanniemen suunnittelualueen hallinto. Kust. = kustannukset suunnitelmakaudella €.

Toimenpide	Kust.	Toteutus- aikataulu	Huomiot
Maastotietokoneen hankinta	5 000	2009	
Valvonta	20 000	2009–2019	virkatyö suunnitelmakaudella
Maastokatselmukset, lausunnot	40 000	2009–2019	virkatyö suunnitelmakaudella
Yhteistyöelimet	20 000	2009–2019	virkatyö ja kokouskulut

Lähteet

- Ahola, M. & Pentinsaari, M. 2009: Vattajanniemen hyönteiset 2006–2008. – Julkaisussa Koskela, K. (toim.) 2009: Ennallistaminen, luonnonhoito ja seuranta Vattajan Dyyni Life -hankkeessa 2005–2009. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 180. s. 94–112.
- Airiola, S. 2006: Lahdenkroopin kunnostus. Esiselvitys. – Länsi-Suomen ympäristökeskus, Kokkola. 11 s.
- 2008: Vatunginjärven ennallistaminen. – Länsi-Suomen ympäristökeskus, Kokkola. 22 s. + liitteet.
- Hakanen, R., Sievänen, M. & Tikkanen, H. 2009: Vattajanniemen rantalinnusto. – Julkaisussa Koskela, K. (toim.) 2009: Ennallistaminen, luonnonhoito ja seuranta Vattajan Dyyni Life -hankkeessa 2005–2009. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 180. s. 84–93.
- Halme, J. ym. 2004: Lohtajan ampuma- ja harjoitusalueen kehittäminen vuosina 2004–2008. – 26 s. + liitteet.
- Halsti, C. 2007: Vattajanniemen kävijätutkimus 2006. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 79. 68 s.
- 2008: Kiistat Vattajan alueen käytöstä osallistumisen näkökulmasta. – Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, maantieteen laitos, Helsinki. 131 s. + liitteet.
- Hannila, J., Heikkilä, Styrman & Tikkanen 1989: Puolustusvoimien Vattajan harjoitusalueen luontoinventointi 1989. – 23 s. + liitteet.
- Heikkinen, O. & Tikkanen, M. 1987: Kalajoen rannikkodyynit. – Kalajoen kunta. 51 s.
- Hellemaa, P. 2009: Geomorfologiset seurannat Vattajalla. – Julkaisussa Koskela, K. (toim.) 2009: Ennallistaminen, luonnonhoito ja seuranta Vattajan Dyyni Life -hankkeessa 2005–2009. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 180. s. 64–71.
- , Drebs, A., Kukkala, A., Lundberg, P., Kuosmanen, N., Paavolainen, N. & Rahikainen, S. 2009: Kasvillisuus- ja kävijäseurannat Vattajanniemellä kesällä 2008. – Julkaisussa: Koskela, K. (toim.) 2009: Ennallistaminen, luonnonhoito ja seuranta Vattajan Dyyni Life -hankkeessa 2005–2009. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 180. s. 72–83.
- Hokkanen, R. 2006: Vattajanniemen Natura 2000 -alueen ennallistamisen toimenpidesuunnitelma. – Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut, Vaasa. 20 s. + 15 liitekarttaa.
- Kaila, A. 2007: Vattajanniemen dyynien kasvillisuustyypit ja kasvillisuuden sukkessio. – Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, maantieteen laitos, Helsinki. 143 s.
- Koskela, K. (toim.) 2009: Ennallistaminen, luonnonhoito ja seuranta Vattajan Dyyni Life -hankkeessa 2005–2009. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 180. 218 s.
- Kukkala, A. 2008: Vattajanniemen kävijätutkimus 2008. – http://www.helsinki.fi/geography/vattaja/kavijatutkimus_2008_kukkala.pdf.

Laki Metsähallituksesta 1378/2004.

Laurila, V. & Okkonen, J. 2009: Vattajanniemen Natura 2000 -alueen arkeologinen inventointi 2006. – Julkaisussa: Koskela, K. (toim.) 2009: Ennallistaminen, luonnonhoito ja seuranta Vattajan Dyyni Life -hankkeessa 2005–2009. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 180. s. 113–120.

Lehto, S. 2007: Vattajan dyynialueen kuluneisuus ja eolinen aktiivisuus. – Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto, maantieteen laitos, Helsinki. 105 s. + 9 liitettä.

Luhu, V. & Luukko, A. 1957: Suur-Lohtajan historia I. Esihistoriallisesta ajasta Suomen sotaan. – Suur-Lohtajan historiatoimikunta, Kokkola. 712 s.

Luonnonsuojelulaki 1096/1996.

Luukko, A. 1938: Lohtajan vanhoista kansanomaisista yhteiskuntamuodoista. – Teoksessa: Kyrönmaa 4. Vanhaa Lohtajaa. Etelä-Pohjanmaan osakunnan 30-vuotisjulkaisu.

Maa-aineslaki 555/1981.

Maanpuolustuskoulutus ry 2001: Lohtajan leirialueen luontotyyppien tilan arviointi. – Keski-Pohjanmaan maanpuolustuspiiri, ympäristöryhmä. 26 s.

Metsähallitus 2002: Kiinteiden muinaisjäännösten hoito-opas. – 3. uud. p. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 64. 42 s.

— 2007: Suojelualueiden hoidon ja käytön periaatteet. – Metsähallitus, luontopalvelut. 24.9.2007.

Muinaismuistolaki 295/1963.

Okkonen, J. 1998: Muinaiset kivirakennelmat Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla. – Lisensiaattitutkielma. Oulun yliopisto, taideaineiden ja antropologian laitos, arkeologia, Oulu. 170 s.

Panssariprikaati 2005: Vattajanniemen ampuma- ja harjoitusalueen johtosääntö.

— & Sigma Konsultit Oy 2008: Puolustusvoimien toimintojen sopeuttaminen luontoarvoihin Vattajan Natura-alueella. – Panssariprikaati, Parolannummi. 31 s. + liitteet.

Pelastuslaki 468/2003.

Puolustusvoimat 2004a: Lohtajan ampuma- ja harjoitusalueen maankäyttösuunnitelma. – Puolustushallinnon rakennuslaitos, Helsinki. 26 s. + liitteet.

— 2004b: Lohtajan ampuma- ja harjoitusalueen luontovaikutukset. – Puolustushallinnon rakennuslaitos, Helsinki. 57 s. + 5 liitekarttaa.

Sievänen, M. & Tikkanen, H. 2007: Vattajan Natura-alueen maisema- ja kulumisvaurioiden korjaussuunnitelma. – Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut, Vaasa. 19 s. + liitteet.

Tikkanen, H. 2007: Avoimien hietikoiden hoito Vattajan Natura 2000 -alueella. – Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut, Vaasa. 29 s.

Tulkki, P. 1977: The Bottom of the Bothnian Bay. Geomorphology and sediments. – Merentutkimuslaitoksen julkaisu 241: 5–89.

Valtioneuvoston päätös 1998: Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen hyväksymisestä 20.8.1998. – Helsinki. 84 s. + 2 liitettä.

— 2002: Valtioneuvoston päätös Euroopan yhteisön Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotuksen täydentämisestä 8.5.2002. – Helsinki. 41 s.

Vesilaki 264/1961.

Wargén, L. 2006: Laiduntamissuunnitelma Vattajan Natura-alueelle. – Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut, Vaasa. 18 s. + liitteet.

— 2008: Täydennyssuunnitelma Vattajan Natura 2000 -laidunalueelle. – Metsähallitus, Pohjanmaan luontopalvelut, Vaasa. 12 s.

Ympäristöministeriö 2001: Alueellisesti uhanalaiset perhoset (NT ja LC). – < <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=133962&lan=fi>>. Ympäristöministeriö, Helsinki. Julkaistu 15.10.2001.

— 2005: Uhanalaiset ja erittäin uhanalaiset lajit luonnonsuojeluasetuksessa. – <http://www.miljo.fi/default.asp?contentid=155144&lan=fi>>. Ympäristöministeriö, Helsinki. Päivitetty 30.12.2005.

Ympäristönsuojelulaki 86/2000.

Yhteenvedo suunnitelmasta saaduista lausunnoista

Lausuntoja saatiin kymmenen kappaletta. Lausunnon antoivat seuraavat tahot: Länsi-Suomen ympäristökeskus, Kokkolan kaupunki, Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo, Panssariprikaati, Helsingin yliopiston maantieteenlaitos, Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto, Museovirasto, Maavoimien Esikunta, Arto Huhtala Karhin ja Lohtajan Yhteisalueiden edustajana sekä Kyösti Karhula Lahdenkroopin mökin omistajana. Seuraavassa on kooste lausunnoista.

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Keski-Pohjanmaan liitto Yleisiä kommentteja	HKS:n laatimisprosessi on ollut osallistamisen näkökulmasta suhteellisen ohut, mutta alueen asukkaiden ja toimijoiden näkemykset on saatu kuuluville työryhmien kautta. Runsaan taustaineiston ansiosta tietopohja on asiantunteva ja kattava. Maakuntakaavan suunnittelumääräys ja alueen käyttöä ohjaavat merkinnät on otettu pääsääntöisesti hyvin huomioon. Suunnitelman suuri ansio on kattava ja yhteistoiminnallisuudeltaan laajapohjainen suuntautuminen suunnitelman toteuttamiseen ja seurantaan, jolla on tässä tapauksessa erityinen merkitys.	HKS:n laatiminen on ollut osa Vattaja Dyyini Life –hanketta, jonka yhteydessä eri tahoja on osallistettu varsin kattavasti.
9.4. Pohjaveden ja maainesten otto	Suunnitelmaan voisi lisätä maininnan, että Pohjavesien suojelun ja kiviainesten yhteensovittaminen (POSKI) –hankkeen tulosten perusteella hiekkaa on suhteellisen heikosti saatavilla maakunnassa. Lähivuosina voi esiintyä tarvetta suunnittelualueen läheisyydessä sijaitsevien merialueiden tutkimiseen merihiekan ottamiseksi. Tällöin eräs potentiaalinen alue voisi olla Vattajan edustan merialue (suojaohjelmien ja muun maankäytön ulkopuoliset alueet).	Merihiekan potentiaaliset ottoalueet sijaitsevat yleisellä vesialueella, jotka ovat suunnittelualueen ulkopuolella. Hoito- ja käyttösuunnitelman tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.
9.4. Pohjaveden ja maainesten otto	Kokkolan ja naapurikuntien alueella laaditaan vesihuollon yleissuunnitelmaa. Sen tarkoituksena on linjata mm. vedenhankinnan pitkän aikavälin toimintatavat ja –periaatteet. Parhaaksi vaihtoehdoksi on valittu pohjavesivaihtoehto, jossa lisäettä otetaan mm. Vattajanniemelle ulottuvalta Karhinkankaan pohjavesimuodostumalta. Karhinkankaalla on menossa EAKR-hanke, jossa selvitetään mm. vedenoton ympäristövaikutukset. HKS:ssa ei ole riittäviä perusteita kieltää pohjaveden mahdollista ottamista Karhinkankaasta, vaan päätös olisi tehtävä normaalin menettelyn mukaisesti ympäristölupaviraston suorittaman harkinnan pohjalta.	Hoito- ja käyttösuunnitelman tekstiä muutetaan.
12.2. Metsähallituksen ja muiden toimijoiden yhteistyö	Keski-Pohjanmaan maakuntaliitto kannattaa vahvasti suunnitelmassa esitetyn yhteistyöelimen perustamista. Yksityiskohtaisemmasta toiminnan organisoinnista ja toteuttamisesta voivat vastata Metsähallitus ja puolustusvoimat.	Ei kommenttia.

LIITE 1.2 (16)

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
<p>Pirjo Hellemaa, Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos</p> <p>Yleisiä kommentteja</p>	<p>Hoito- ja käyttösuunnitelma on kokonaisuutena hyvän ja kattavan tuntuinen. Suunnitelman tavoite on tärkeä ja yksityiskohtaiset suunnitelmat vaikuttavat hyviltä ja toimivilta.</p> <p>Alueella olisi toteutettava pohjavesitutkimus, jolla selvitetään maastoon kerääntyneen metallijätteen vaikutuksia.</p> <p>Turhaa pesinnän aikaista häirintää Kalsonnokalla tulisi rajoittaa ja valvoa myös sotilaskäytön osalta.</p> <p>On arveluttavaa, kannattaako hietikkoo pyrkiä pitämään näin avoimena. Paikoittainen metsittyminen pienentäisi tuulen voimaa myrskytilanteessa.</p> <p>Kuten suunnitelmassa todetaan, armeijan toiminnan vaikutuksista vedenalaisiin luontotyyppiin olisi saatava luotettava käsitys. Yksi mahdollisuus voisi olla särkkien tutkiminen varhain keväällä matalimman veden aikana.</p>	<p>HKS:n tekstiä muutetaan pohjavesitutkimuksen osalta.</p> <p>Häirintää Kalsonnokalla on rajoitettu hoito- ja käyttösuunnitelmassa, joten tekstikohtaan ei tule muutoksia.</p> <p>Luontaista metsittymistä tulee todennäköisesti tapahtumaan alueella joka tapauksessa. Suunniteltaessa alueen jatko- hoitoa pyritään priorisoimaan avoimina pidettävät alueet.</p>
<p>Taulukko 1. Vattajan luontotyypit ja niiden pinta-alat ennen ennallistamistoimia</p>	<p>Luontotyyppiin tulisi lisätä vielä ainakin Vattajanniemen pohjoisrannalta löytyvät kivet riutat (luontotyyppi 1170).</p>	<p>Natura 2000 – luontotyyppioppaan määritelmän mukaista luontotyyppiä 1170 ei esiinny Merenkurkun pohjoispuolella. Sen sijaan taulukosta puuttuvat muut luontotyypit, 1220 kivikkorannat ja 6270* runsaslajiset kuivat ja tuoreet niityt huomioidaan alueen suunnittelussa tarkempien kartoitusten jälkeen.</p>
<p>Taulukko 1. Vattajan luontotyypit ja niiden pinta-alat ennen ennallistamistoimia</p>	<p>Luontotyyppien 2320 Kanerva- ja variksenmarjanummet ja 1640 Itämeren hiekkarannat edustavuuksia olisi perusteltua nostaa; luontotyyppin 2190 dyynien väliset kosteat soistuneet painanteet edustavuutta puolestaan laskea.</p>	<p>Hoito- ja käyttösuunnitelman tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.</p> <p>Taulukkoon tehdään esitetyt muutokset.</p>
<p>5.1. Luonnonsuojelu ja hoito</p>	<p>Primäärisukcessiometsien (9030*) raivaus laiumiksi on pienentänyt luontotyyppin edustavuutta.</p>	<p>Vattajan metsäalueita ei luokiteltu primäärisukcessiometsiksi niiden voimakkaan laidunhistorian johdosta. Siten hoito- ja käyttösuunnitelman tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.</p>

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Pirjo Hellemaa, Helsingin yliopisto, Maantieteen laitos (jatkoa) 5.1 Luonnonsuojelu ja hoito	On epävarmaa, kannattaako laitumia jakaa aidalla karuihin ja rehevämpiin osiin, koska karuilla osilla ei välttämättä löydy lampaille riittävästi syötävää.	Ongelma on tiedostettu. Ratkaisuksi pohditaan erilaisia vaihtoehtoja, kuten karujen alueiden lyhyempi laidunaika. Hoito- ja käyttösuunnitelman tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.
6.2 Opastusviestintä	On hyvä, että tiedot ammunnoista löytyvät internetistä. Tätä toivottiin kävijöille suunnatussa kyselyssä. On tärkeää, että myös tiedotamisesta kerrotaan jossain laajalle leviävässä mediassa, jotta verkkosivut löytyisivät.	Tiedotusta kehitetään edelleen yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa. Hoito- ja käyttösuunnitelman tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.

LIITE 1.4 (16)

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Kyösti Karhula, Lahdenkroopin mökkiläinen	Kaiken kaikkiaan ammattimaisesti ja kattavasti laadittu kokonaisuus, joka toteutuessaan palvelee toivottavasti myös siviili-ihmisen mahdollisuuksia nauttia ainutlaatuisesta luontoympäristöstä.	Ei kommenttia.
Yleisiä kommentteja	Hyvällä tiellä ollaan, kun suunnitelmat ovat läpinäkyviä ja avoimia, kaikkien arvioitavissa ennen toteuttamisvaiheita. Yleisenä muistutuksena: vaikka suunnitelmat ovat hyvät ja helppo hyväksyä, niitä on noudatettava myös käytännössä.	
2.5. Historia	Suunnitelmassa mainittu ilmatorjunta-aselajin ampumakentän perustaminen toteutettiin pakolonastuksena. Tämä vaikuttaa nykyisinkin paikallisen väen suhtautumiseen, mikä tulisi huomioida enemmän tämänkin päivän suunnittelussa.	Metsähallitus tiedostaa alueen ongelmallisen historian. Tilanne pyritään huomioimaan mahdollisimman hyvin alueen tulevassa hallinnoinnissa. Ei aiheuta muutosta HKS:n tekstiin.
4. Vyöhykealuejako	Runsaat liikkumisrajoitukset tulevat olemaan jatkuva ongelma tulevaisuudessa. Pysyvä sulkupuomi Lahdenkroopin ojanvarressa on yksi esimerkki, joka kannattaa arvioida uudelleen. Koska alueelle on puolustusvoimien toimesta jo rakennettu luontoon huonosti soivia, rumia sorateitä, on niiden käyttäminen myös siviileille tehtävä mahdolliseksi ammuntojen ulkopuolisena aikana. Ehkä jonkinlainen maastoajolupa on yksi vaihtoehto.	Lahdenkroopin ojan varressa oleva puomi poistetaan suunnitelmasta. Suunnitelmassa on mainittu ne puolustusvoimien ylläpitämät tiet, joita myös muut voivat käyttää. Suunnitelmassa esitetyt teiden käyttölinjaukset noudattavat pääosin Metsähallituksen ja Karhin sekä Lohtajan jakokuntien ja Lahdenkroopin mökkiläisten edustajien yhteisesti sopimaa linjausta HKS:n osallistamiskokouksessa 31.3.2009. Teiden ulkopuolella tapahtuva moottoriajoneuvoliikenne edellyttää maastoliikennelupaa. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.
2.9 Maankäyttöanalyysi	Suunnitelmassa todetaan Lahdenkroopin mökkien poistumisen vähentävän kulutusta alueella. Kuitenkin aluetta käyttävät ihmiset eivät totu helposti uusiin käytäntöihin ja tulee edelleen virkistäytymään tutuille paikoille. Tämä täytyy huomioida suunniteltaessa liikkumista, pysäköintiä ja valvontaa. Näin on myös luvattu lukuisissa eri yhteyksissä.	Asia on huomioitu suunnitelmassa. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Kyösti Karhula, Lahdenkroopin mökkiläinen (jatkoa)	Lisäyksenä ehdotetaan harkittavaksi reaaliaikaisen internetin käyttöä. Esimerkiksi Metsähallituksen, meriluontokeskuksen tai puolustusvoimien sivustolta voisi nähdä ajankohtaiset liikkumisrajoitukset, jopa web-kameroiden avulla voitaisiin todeta, mitkä kulkuväylät ovat suljetut. On myös hyviä kokemuksia sääasemasta, mistä näkee internetin kautta reaaliaikaisen lämpötilan, tuulet ja niiden kehityksen. Sopivaa palvelua luontomatkailuun, säästää paljon turhaa ajelua.	Metsähallituksen palveluita hallinnoimillaan alueilla pyritään kehittämään juuri lausunnossa mainituilla tavoilla resurssien sallimissa puitteissa.
6.2 Opastusviestintä		HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.
12.2 Metsähallituksen ja muiden toimijoiden yhteistyö	Tämä tärkeä asia ei saisi tulla kirjatuksi ainoastaan pyrkimyksenä, vaan tahtotilana, muutetuksi muotoon esim. Metsähallitus haluaa aitoa, osallistuvaa yhteistyötä paikallisten tahojen kanssa perustamalla yhteistyöelimen, joka on myös mukana jo suunnitelmia tehtäessä sekä toimenpidevaiheessa.	HKS:n tekstiä muutetaan.
2.9 Maankäyttöanalyysi	Suunnitelmassa mainitaan lampaita tapetun tahallisesti koirien toimesta. Tämän kaltainen kirjaus totena antaa varsin ikävän kuvan paikallisten ihmisten käyttäytymisestä, varsinkin, kun asiasta ei ole kiistatonta tietoa. Henkilökohtaisesti olen nähnyt alueella varmana havaintoja suden muutaman metrin etäisyydeltä. Ehdotan, että tämä kohta muutillaan uudelleen.	Suunnitelmassa ei viitata paikallisiin ihmisiin syyppänä kyseiseen toimintaan. Eläinlääkäri on tutkinut raatelujäljet lampaissa ja todennut ne koiran aiheuttamaksi.
Luonnonsuojelualan perustaminen	Siellä täällä vilahteli, että ”kun ympäristöministeriö perustaa luonnonsuojelualan”, missä vaiheessa se on?	Ympäristöministeriö on laatinut luonnonsuojelualan säädösvalmistelun ja kiinteistönmuodostamisen työohjelman, jonka mukaan luonnonsuojelualan perustaminen tapahtuu. Vattajalla luonnonsuojeluan perustetaan muutaman seuraavan vuoden aikana, mikäli perustamistoimeen osoitetaan riittävästi resursseja.
		HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.

LIITE 1.6 (16)

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Länsi-Suomen ympäristökeskus, luonnonsuojeluryhmä	Ympäristökeskus katsoo, että suunnitelmassa on käsitelty jokseenkin kattavasti kaikki alueen hoidon ja käytön järjestämisen kannalta tärkeät kysymykset.	Ei kommenttia.
Yleisiä kommentteja	Kaiken kaikkiaan ympäristökeskus pitää suunnitelmaa hyvin laadittuna ja onnistuneena yhteenvedona tähänastisesta toiminnasta ja tehdyistä selvityksistä ja suunnitelmista. Suunnitelmaan sisältyy myös asianmukainen vaikutusten arviointi, jossa on käsitelty myös suunnitelman vaikutukset luontodirektiivin liitteen II mukaisiin luontotyypeihin ja lintudirektiivin mukaisiin lintulajeihin. Vaikutukset on todettu pääsääntöisesti positiiviksi, joten luonnonsuojelulain 65 §:n mukainen erillinen vaikutusten arviointi ei ole tarpeen.	
Pohjavesi	Pohjavesiasiaa käsitellään työssä melko kevyesti ja väärän otsikon alla (vesistöt). Suunnitelmaa laadittaessa olisi ollut syytä arvioida tarkemmin kosteikkojen ja pohjavesialueen geologista yhteyttä, koska johtopäätöksenä (s. 62) todetaan, että pohjaveden otolla (= pohjavesialueella) saattaisi olla vaikutusta kosteikkojen tilaan. Lisäksi todetaan (s. 62), että pohjaveden ottoa ei suunnittelualueella sallita. Tämä johtopäätös ei perustu riittävään tietoon tai selvityksiin. Mahdollinen vedenotto tai sen rajoittaminen perustuu aina tutkimustuloksiin ja vedenotto ratkaistaan lupaprosessissa. Pohjavesialueella käynnistyy laaja tutkimushanke, missä selvitetään alueen vedenhankintamahdollisuuksia.	HKS:n tekstiä muutetaan.
Luonnonhoidon perusteet	Hoito- ja käyttösuunnitelmassa eikä sitä edeltäneissä suunnitelmissakaan riittävän perusteellisesti pohdittu tarvetta ja oikeutusta muuttaa vähäalaisia metsäisiä luontotyypejä (primäärisuknessiometsät, boreaaliset luonnonmetsät) hoitotoimin toisiksi luontotyypeiksi (hakamaat, kanerva- ja variksenmarjanummet). Alueella on puututtu paikoin rajulla kädellä ja laaja-alaisestikin luontaiseen sukkessioon ilman, että toimenpiteiden vaikutuksista olisi kokemusperäistä tutkimustietoa ennestään. Maassamme jokseenkin ainutlaatuista ja herkkää aluetta käytetään siten ennallistamis/hoitotoimien kokeilukenttänä. Tämän vuoksi ympäristökeskus katsoo, että toimenpiteiden vaikutusten seurantaan on panostettava riittävästi niin, että niiden tulosten perusteella on mahdollista tarvittaessa tehdä uudelleenarviointeja.	Kaikista luonnonhoitotoimista on pyydetty Länsi-Suomen ympäristökeskuksen lausunnot, ja ne on otettu suunnittelussa poikkeuksetta huomioon. Toisin kuin ympäristökeskus toteaa, suunnitelma ei sisällä toimia, joilla primäärisuknessiometsiä tai boreaalisia luonnonmetsiä muutettaisiin tai olisi muutettu toisiksi luontotyypeiksi. Kaikki ympäristökeskuksen lausunnoissaan mainitsemat toimet ovat kohdistuneet talousmetsiin. Päinvastoin kuin ympäristökeskus toteaa, kyseessä on ollut luontaisen sukkessiokehityksen palauttaminen, ei sen muuttaminen.
		HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Länsi-Suomen ympäristökeskus, luonnonsuojeluryhmä (jatkoa)	Vaikutuksia vedenalaiseen luontoon ei ole pystytty riittävästi arvioimaan, koska merenpohjaa ei ole inventoitu. Tähän kysymykseen on siten jatkossa panostettava erityisesti.	Asia on todettu suunnitelmassa ja siihen tullaan panostamaan. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.
Vaikutukset vedenalaiseen luontoon		
Pesimälinnuston häirintä	Yhtenä tärkeänä erityiskysymyksenä ympäristökeskus pitää toimintojen Kalsonnokan pesimälinnustolle aiheuttamaa häirintää, joka olisi saatava nykyistä pienemmäksi.	Asia on tärkeä, ja se on huomioitu suunnitelmassa. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.
Tutkimusyhteistyö	Tulevassa tutkimus/selvitysyhteistyössä on hyvä muistaa myös paikallinen Kokkolan seudun Sieniseura Oulun sieniseuran ohella.	Kokkolan seudun Sieniseuran kanssa on sovittu ensimmäinen retkeily alueelle syyskuksi 2009. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.
Metsästysseurat	Suunnitelmassa mainitaan, että Kokkolan ja Vaasan seudun sotilasmetsästäjät ry ylläpitää vesilintujen ruokintalauttaa Lahdenkroopin ojan suulla. Tällaisen toiminnan soveliaisuutta tulevalla luonnonsuojelualueella on syytä tarkastella kriittisestikin; onko kyse tarpeettomasta luonnon manipuloinnista?	HKS:n tekstiä muutetaan.
12.3 Lausuntomenettely puolustusvoimien toiminnan osalta	Ympäristökeskus pitää esitettyä menettelyä riittävänä. Sen mukaan puolustusvoimat toimittaa Metsähallitukselle kirjallisen kuvauksen käyttötarpeiden muutoksesta ja Metsähallitus pyytää lausuntoa ympäristökeskukselta (Natura-vaikutusarvioinnin tarve). Mikäli arviointia edellytetään, se käsitellään luonnonsuojelulain 65-66 §:n mukaisessa järjestyksessä.	Ei kommenttia.
Luontopalveluille siirtyvät metsätalousalueet	Sivulla 65 puhutaan Natura-alueisiin liitettävien metsäalueiden luonnonhoidosta ja ennallistamisesta. Tässä tarkoitetaan Metso 2 –ohjelman mukaisesti luontopalveluille siirrettäviä metsätalousalueita, jotka on tarkoitus liittää aikanaan perustettavaan luonnonsuojelualueeseen. Ympäristökeskuksen tiedossa ei kuitenkaan ole suunnitelmia niiden liittämisestä myös Natura-alueeseen.	HKS:n tekstiä muutetaan.

LIITE 1. 8(16)

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
<p>Kokkolan kaupunki, tekninen palvelukeskus</p> <p>Yleisiä kommentteja</p>	<p>HKS noudattaa Metsähallituksen hoito- ja käyttösuunnitelmien laatimisohteita ja on rakenteeltaan selkeä. Life hankkeen aikana kertynyt mittava tietoaineisto alueen luonnosta on tiivistetty HKS:aan. Suunnitelma muodostaakin kattavan tietopaketin alueesta ja sen käytöstä. Suunnitelma on myös riittävän yksityiskohtainen antaakseen alueen eri käyttäjäryhmille riittävät pohjatiedot ja ymmärtämyksen alueen hoidon ja käytön tavoitteista.</p> <p>HKS:ssa on mukana myös mittava seuranta- ja toimenpideohjelma vuosille 2009–2019, joka on alueen luonne ja käyttömuodot huomioiden tärkeä osa Life hankkeen jälkeistä alueen kehityksen seuranta- ja alueen luontoarvojen ennallistamista. Seurantaohjelma tarkentunee yksityiskohtaisemmaksi seuranta-kauden aikana. Alueen seurantaan ja jatkohoittoon tarvittavat resurssit tulee varmistaa Metsähallituksen ja alueen toimijoiden budjetoinnissa.</p>	<p>Ei kommenttia.</p>
<p>Viranomaisyhteistyö</p>	<p>HKS:ssa tulee huomioida, että myös Kokkolan kaupungin ympäristönsuojeluviranomaisella ja rakennusvalvontaviranomaisella on rooli viranomaisvalvonnassa. Rakennusvalvontaviranomainen valvoo mm. rakentamista ja kaupungin rakennusjärjestyksen noudattamista. Ympäristönsuojeluviranomaiselle kuuluu omalta osaltaan mm. jätehuollon, luvattoman maastoliikenteen, ulkoilulain leirintä- aluesäädösten, jätevesi- ja pohjavesiasioiden, luonnonsuojelun, melun, ilmanlaadun ja kaupungin ympäristönsuojelumääräysten valvonta. Tämä tulisi mainita ainakin kappaleessa 14 (Valvonta). Alueen käytön käytännön valvonnassa kaupunki voi myös olla yhteistyökumppanina mukana.</p> <p>Kaupunki on huolestunut luvattoman maastoliikenteen (mönkijät, moottorikelkat, autot) lisääntymisestä. Toivomme, että Metsähallitus pystyy panostamaan alueen valvontaan tältä osin. Valvonta edellyttää myös viranomaisyhteistyötä, tiedottamista ja opastusta.</p>	<p>HKS:n tekstiä muutetaan.</p> <p>Metsähallitus pitää erittäin hyvänä Kokkolan kaupungin halukkuutta osallistua Vattajanniemen alueen viranomaisyhteistyöhön.</p>

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Kokkolan kaupunki, tekninen palvelukeskus (jatkoa)	<p>Alueen arvokkaimman ominaisuuden, dyyniluontotyyppien jatkuvan kehityssarjan säilyminen, on mahdollista vain alueen voimakkaan maankohoamisen ansiosta. Vaikka ”ongelmaa” ei tällä hetkellä ole nähtävissä, on tulevissa hoito- ja käyttösuunnitelmissa tarpeen tarkastella jo havaitun merenpinnan kohoamisen vaikutusta dyynien kehityksen alkuvaiheen luontotyyppiin. Ilmastomuutos saattaa tulevina vuosikymmeninä vaikuttaa näiden luontotyyppien esiintymiseen ja edellyttää hoitotoimien uudelleen suuntausta.</p>	<p>Ilmastomuutokseen liittyvä merenpinnan kokoaminen tulee koskettamaan koko rannikkoa. Aihe tulee vaatimaan valtakunnallista ohjausta ja suunnittelua rannikkoluontotyyppien suojelemiseksi. Tuliasemien siirrot entiseen talousmetsään ja avoimen hietikkoalueen laajentaminen sisämaahan päin ovat osaltaan toimia, joiden avulla merenpinnan kohoamiseen varaudutaan Vattajalla. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.</p>
Luonnonhoito	<p>Ennallistaminen</p> <p>Lahdenkroopin järven vedenlaadun parantaminen ja mahdollisesti vedenpinnan nosto umpeenkasvun hillitsemiseksi ja luontoarvojen säilyttämiseksi tulisi selvittää suunnittelukauden aikana.</p>	<p>Lahdenkroopin järven ennallistamisesta on tehty ympäristökeskuksen toimesta esiselvitys ja alustava toimenpidesuunnitelma. Ennallistamistoimet toteutetaan, mikäli niille saadaan tarvittava rahoitus. Vetytmishaitat huomioidaan normaalina osana Metsähallituksen ennallistamistoimintaa. Järven ennallistamisessa on myös huomioitava, että se ei saa aiheuttaa vetytmisongelmaa myöskään siihen rajoitettaville laidunalueille. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.</p>
Luonnonhoito	<p>Alueen kuivatusojastojen, erityisesti Lahdenkrooppiin johtavaan ojaston, ennallistamisessa tulee huomioida mahdollisesti yksityismaille aiheutuvat vetytmisongelmat (pelto- ja metsäalueet). Mikäli haittoja esiintyy, tulee kuivatusvesien johtamiseksi yksityismailta tutkia soveltuvaa uutta reittiä tai mahdollisesti pumppaamista.</p> <p>Umpeenkasvun estämiseksi on toivottavaa, että laidunnus alueella jää pysyväksi ja pitkäjänteiseksi käytännöksi myös Dyyni Life -hankkeen jälkeen.</p> <p>Luonnonhoidon toteutus ja seuranta edellyttävät rahallisia ja henkilöstöresursseja, mikä edellyttää Metsähallitukselta vuosittaista budjettipanostusta.</p> <p>Kokkolan kaupunki on mielellään partnerina alueen virkistyskäytön edistämiseen ja luonnon monimuotoisuuden hoitoon tähtäävissä hankkeissa. Kaupungilla on paljon kokemusta kumppanuushankkeista luonnonhoidossa ja virkistyskäytön edistämishankkeissa eri viranomaisien ja kolmannen sektorin kanssa. Kaupungin ympäristöpalvelut on järjestänyt esimerkiksi useita luonnonsuojelutalkooleirejä, jotka ovat yksi varteenotettava vaihtoehto myös Vattajan kohteiden hoidossa. Myös nuorten ja työllistettävien työpajatoiminta antaa mahdollisuuksia hankkeiden toteutukseen ja virkistyskäytön kehittämiseen.</p>	<p>Maatalouden erityisympäristötuella yksityisten maatalousyrittäjien toimesta ylläpidettävät laidunalueet on suunniteltu pysyviksi ja niitä pyritään mahdollisuuksien mukaan laajentamaan. Muun luonnonhoidon osalta resurssien vuosittainen riittävyys on suuri haaste. Metsähallitus pyrkii toimimaan aktiivisesti yhteistyössä Kokkolan kaupungin ja muiden mahdollisten tahojen kanssa luonnonhoidon jatkuvuuden turvaamiseksi ja virkistyskäytön kehittämiseksi. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.</p>

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Kokkolan kaupunki, tekninen palvelukeskus (jatkoa) Ympäristökasvatus	Alue tarjoaa paitsi tutkimukselle, myös opetukselle suuria mahdollisuuksia. Mm. koulut ovat käyttäneet Ohtakarin majoitustiloja leirikoulutoimintaan, palveluvarustus sekä alueesta tuotettu materiaali ovat avanneet uusia mahdollisuuksia alueen ohjattuun käyttöön ympäristö- ja luontokasvatuksen saralla. Ympäristökasvatuskäyttö ja sen kehittämismahdollisuudet ansaitsevat tulla mainituksi myös HKS:ssa.	HKS:n tekstiä muutetaan.
Virkistyskäyttö ja luontomatkailu	Voimakkaan ja ohjatun virkistyskäytön vyöhyke on suunnitelmassa rajattu alueen pohjoisosaan Ohtakarintien pohjois- ja itäpuolelle uimaranta-alueen tuntumaan. Tämä on perusteltua, koska liikenne alueelle tapahtuu pääasiallisesti Ohtakarin yleisen tien kautta ja virkistyskäyttö on jo aiemmin keskittynyt sekä Ohtakariin että kaupungin vuokraaman uimarannan tuntumaan. Luonnonsuojelullisesti arvokkaimmilla kohteilla tarvitaan liikumisen ja toimintojen ohjausta, mm. luvattoman leiriytymisen ja moottorikäyttöisten ajoneuvojen luvattoman maastoajon hallitsemiseksi sekä lintujen tärkeiden pesimäalueiden rauhoittamiseksi häiriöiltä pesimäaikana. Näitä keinoja on HKS:ssa myös mainittu.	Mahdollinen laidunalue rajataan siten, että pengertien läheiset hiekkarannat tulevat jäämään laitumen ulkopuolelle. Latupohjan johtamiseen Ohtakarintien vierestä Vatungin laavulle ei ole estettä, mikäli ladun tekemiseen ja ylläpitoon vaadittavat resurssit on varmistettu.
Tiedotus	Ohtakarin pengertien ja Kalsonnokan välinen matala hiekkaranta on lapsiperheiden suosiossa. Kaupunki toivoo, että tämä voidaan huomioida mahdollista laidunnusaluetta suunniteltaessa ja toteutettaessa. Pengertien läheisillä hiekkarannoilla ei ole linnuston pesimäalueena kovin suurta merkitystä. Sen sijaan lahden perukan rantaniityt ovat linnuston kannalta tärkeää pesimäaluetta. Lohtajan kirkolta Ohtakariin johtaa kaupungin ylläpitämä latupohja. Ladun kehittämisen kannalta olisi toivottavaa, että saataisiin latuyhteys tien varresta Vatungin laavulle Kariopolun varteen soveltuvia maastossa jo olemassa olevia kulku-uria pitkin. Yksi huomioitava ja varteenotettava tiedotuskanava on Kokkolan kaupungin internetsivut. Sieltä tulisi löytää tietoa Vattajasta ja linkit tärkeille Vattaja sivuille. Paikalliset asukkaat ja matkailijat ovat oppineet hakemaan tietoa kuntien sivustoilta, joten on luontevaa linkittää Vattajaa koskevat asiat myös Kokkolan kotisivuille.	HKS:n tekstiä muutetaan.

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Panssariprikaati, Esi-kunta	Suunnitelma luo perusteet Vattajan Dyyni Life –hankkeen jälkeiselle Metsähallituksen, puolustusvoimien ja muiden alueen käyttöön ja hoitoon vaikuttavien viranomaisten ja yhteisöjen yhteistoiminnalle. Suunnitelman tässä vaiheessa ei kuitenkaan laadita vielä selviä vastuurajoja, vaan esitetään perustettavaksi hoito- ja käyttösuunnitelman toteuttamista varten yhteistyöryhmä, joka käsittelee alueen asioita ja laatii niistä esityksiä päätöksiä varten. Suunnitelma on laaja, antaen alueen tulevaa hoitoa ja käyttöä suunnittelevalle työryhmälle hyvät perusteet.	Ei kommenttia.
Yleisiä kommentteja		
Kaavoitustilanne	Ampuma- ja harjoitusalueetta kehitetään koko puolustusvoimien kehityksen ja tarpeen mukaan. Ilmatorjunta-aselajilla ei ole alueella erityisasemaa.	HKS:n tekstiä muutetaan.
2.6. Puolustusvoimien käyttö	Harjoitusjoukkojen vahvuudet vaihtelevat muutamasta kymmenestä yli tuhanteen, ei yli kahtentuhanteen.	HKS:n tekstiä muutetaan.
	Tekstissä maininta ”Keski-Suomen Pioneerirykmentti” – oikea nimi on Pioneerirykmentti.	
	Ilmavoimien Viestikoulun voi poistaa käyttäjälueetelosta; se on osa Ilmasotakoulua.	
	Tekstissä maininta ”Ammunnat rajoittavat Ohtakarintien länsipuoleisen merialueen käyttöä kalastukseen”. Rajoitteita aiheuttaa ammuntojen vaara-alue, eivät itse ammunnat.	
4 Vyöhykejako, syrjävyöhyke	Tekstin kohta: ”Vyöhyke on luonteeltaan rajoitetun jokamieskäytön alue, sillä jokamieskäyttöä rajoittaa puolustusvoimien ampumarjoitukset”: Jokamieskäyttöä rajoittaa puolustusvoimien toiminta kokonaisuudessaan.	HKS:n tekstiä muutetaan.
6.2 Opastusviestintä	Tekstin kohta: ”Ampumarjoituksista ja ohjusammunnoista tiedotetaan myös alueelle johtavien teiden varsille sijoitetuissa varoituskylteissä”: Kylteissä tiedotetaan harjoituksista ja ammunnoista.	HKS:n tekstiä muutetaan.
9.3 Metsästys	Puolustusvoimat esittää, että metsästysoikeus uusilla alueilla tulisi seuraavasti: Puolustusvoimien vuokra-alueisiin kiinteästi liittyviin uusiin alueisiin metsästysoikeudet vuokrataan Kokkolan ja Vaasan seudun Sotilasmetsästäjät ry:lle. Näin voidaan taata alueiden valvonta.	Puolustusvoimien sanavalta Vattajan harjoitusalueen metsästysjärjestelyiden suhteen on ilmaistu hoito- ja käyttösuunnitelmassa. HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.

LIITE 1. 12(16)

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
K.H. Renlundin museo, Kokkola Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo	<p>Maakuntamuseo ei päässyt vierailemaan Vattajan alueella. Maakuntamuseo ei myöskään ole saanut luettavakseen Vattajan aluetta koskevia aikaisempia rakennusinventointitietoja. Edellä mainittuja tietoja ei myöskään ollut sisällytetty maakuntamuseolle lähetettyyn materiaaliin.</p> <p>Edellä kuvatuista syistä maakuntamuseo ei valitettavasti katso voivansa antaa lausuntoa Vattajan Lahdenkroopin alueen vanhemmasta huvila-asutuksesta, tai puolustusvoimien toiminnan tuloksena vuoden 1952 jälkeen syntyneestä rakennuskannasta Vattajanniemen alueella.</p>	<p>Metsähallitus järjestää Maakuntamuseon kanssa yhteisen retkeilyn Vattajan alueelle. Maakuntamuseon mahdolliset, tulevat suositukset alueen kulttuuriperinnön säilyttäämiseksi otetaan huomioon Vattajanniemen hoidossa ja käytössä puolustusvoimien toiminnan sallimissa rajoissa.</p> <p>HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.</p>

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Museovirasto Muinaisjäännökset	<p>Metsähallitus on tehnyt suunnittelualueella arkeologisen inventoinnin (Laurila ja Okkonen 2008). Inventoinnissa paikallistettiin kaksi alueen varhaisesta maankäytöstä historiallisella ajalla kertovaa ja muinaismuistolain (295/1963) rauhoittamaa kiinteää muinaisjäännöstä: venevalkamien jäännöksiä (Pitkápauha E, Museoviraston muinaisjäännösrekisterissä kohde 1000007341) ja karjamajan jäännös (Lahdenkrooppi, 1000007337). Muinaisjäännöksistä Lahdenkrooppi sijaitsee maankäyttövyöhykejaon mukaisella syrjävyöhykkeellä. Pitkápauhan venevalkamat sijaitsevat virkistyskäytön kannalta keskeisellä alueella virkistysvyöhykkeellä.</p> <p>Hoito- ja käyttösuunnitelmassa mainitaan, että muinaisjäännöksiä ei ole toistaiseksi huomioitu maankäytössä eikä niiden hoitoa ole suunniteltu. Kohteet tulisi kuitenkin jatkossa merkitä maastoon ja mainita alueen yleisopasteissa. Erityisesti virkistyskäyttövyöhykkeellä sijaitseva Pitkápauha E:n säilyminen vahingoittumattomana edellyttää maastomerkintää ja kävijöiden informointia sekä kulkemisen ohjaamista. Muinaisjäännöksiä mahdollisesti peittävää kasvillisuutta voi varovasti poistaa niiden havaitsemisen helpottamiseksi. Lisäohjeita koskien muinaisjäännösten hoitoa ja kunnostusta saa Museoviraston Vaasan toimistolta.</p>	HKS:n tekstiä muutetaan, jotta Museoviraston mainitsemat kommentit tulevat huomioon otetuiksi.

LIITE 1. 14(16)

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Maavoimien Esikunta	MAAVEHOS:lla ei ole huomautettavaa Vatajanniemen Natura 2000 –alueen hoito- ja käyttösuunnitelmaan.	Ei kommenttia.

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
Arto Huhtala, Karhin ja Lohtajan Yhteisalueet Tiestö	<p>Alueen vakioitu ja suurelta osin yleinen tiestö on tärkeää olla käytettävissä, jotta jokamiesoikeudet toteutuvat myös käytännössä. Tässä mitataan aitoa yhteistyön henkeä. Kun esim. Hakuntissa ja Lahdenkroopissa on uimapaiikat, joihin johtaa vakioidut soratiet, miksi ne suljettaisiin puomeilla (kesä)ajaksi, jolloin alueella ei ole PV:n harjoituskäyttöä. Molempiin uimapaiikkoihin on ehdottomasti oltava järkevää kulkutie erityisesti kesäkuukausina. Puomeilla suljettujen teiden toimintamalli olisi vaikea tulkita muuksi kuin haitanteoksi. Koska MH/PV ei sellaiseen pyri, ei ole syytä toimia niin.</p>	<p>HKS:n tekstiä täydennetään ja Lahdenkroopin ojan varressa oleva puomi poistetaan suunnitelmasta, mutta Hakuntin puomi jätetään. Hakuntin puomin äärellä on pysäköintipaikka, johon autot jätetään ja lyhyt loppumatka uimarannalle kuljetaan muuten. Jokamiehenoikeudet toteutuvat alueella. Jokamiehenoikeuksiin kuuluvat mm. lihasvoimin tapahtuva liikkuminen (kävely, pyöräily, jne.), joka on sallittu alueella muualla paitsi turvasyistä maalialueella ja ammuntojen aikana. Puomeilla ei haluta eikä voida estää jokamiehenoikeuksien toteutumista. Sen sijaan puomeilla pyritään estämään luvaton maastoliikenne dyynialueella luontoarvojen suojelemiseksi. Kyseessä on moottoriajoneuvoliikenteen ohjaustoimenpide.</p>
Vesien suojele	<p>Suunnittelualueeseenkin sisältyy vesialueita ja paikalliset ihmiset ovat monessa tilanteessa tuoneet esille huolensa rantavesialueiden ammusromusta ja kalojen kutualueiden tuhoutumisesta erityisesti ammuttaessa räjähtävillä ammuksilla mereen. Koska jakokunnat sekä nyt että jatkossa omistavat nämä Vattajan edustan tuhansien hehtaarien rantavesialueet, on tämä myös omistusoikeudellinen kysymys. PohSL komentaja Aherto ilmoitti 12.05.09 YTR-kokouksessa, että jatkossa jakokuntien rantavesialueille ammutaan "tuotekehitystoimintatarkoituksessa" räjähtävillä ammuksilla enintään 5 vrk/v. Tällaiset toiminnan määrittelyt olisi ainakin suuruusluokana erittäin tärkeä sisällyttää myös HKS:aan.</p> <p>Suojeltavissa luontotyypeissä mainitaan vedenalaiset dyynit, mutta toimenpiteet niiden suojelemiseksi puuttuvat. Todetaan ainoastaan, että asiaa tutkitaan. Tämä on syytä kirjata konkreettisemmin, koska pääesikunnan ympäristöinsinööri Lantto ilmoitti YTR 12.05.09 selvästi, että PV:n toiminnan ympäristövaikutukset vesialueella selvitetään ulkopuolisen asiantuntijaorganisaation toimesta ja että työ aloitetaan v. 2010. Aikaisempi PV:n todennettu toiminta ts. ampuminen räjähtävillä ammuksilla matalissa rantavesissä oleviin maaleihin ei varmastikaan ammusromuineen edistä vedenalaisten dyynien ja niiden eliöstön suojeleua.</p>	<p>HKS:n tekstiä täydennetään vedenalaisen eliölaajiston inventoinnin osalta.</p> <p>Selvitystarve ammuntojen vaikutuksista vedenalaiseen luontoon on mainittu suunnitelmassa, samoin vedenalaisinventointien tarve.</p> <p>Vedenalaisten luontotyyppien ja eliölaajiston tila täytyy ensin tunnistaa ja sitten arvioida toiminnan vaikutukset niihin, jotta voidaan määrittää tarvittavia suojelutoimenpiteitä.</p>

Lausuja ja suunnitelman luku	Kommentti tai ehdotus	Metsähallituksen vastine
<p>Arto Huhtala, Karhin ja Lohtajan Yhteisalueet</p> <p>(jatkoa)</p> <p>Virkistyskäyttö</p>	<p>Ohtakarintien eteläpuolisen reuna-alueen hiekkarannan (ei siis Kalsonlahden pohjan ”linturannan” tai Kalsonnokan rannan) selkeä ja kiistaton HKS -kirjaus uinti- ja virkistyskäyttöalueeksi sekä asian toteutus myös käytännössä edistää merkittävästi HKS:ssa mainittua aitoa yhteistyötä. Nyt 03–04/2009 rakentaessa Ohtakarintien sektorivartio/lintutornin väärään paikkaan jakokunnan maalle, jakokunta äärimmäisen sopuisasti hyväksyi tämänkin, vaikka kyseessä oli täysin selkeä lainvastainen PV -toiminta. Yhteistyö on aina kaksipuoleista, joten edistetään sitä aina mahdollisuuksien mukaan.</p>	<p>HKS:n tekstiä täydennetään.</p> <p>Lausujan mainitsemää uimapaikkaa ei ole merkitty virkistysvyöhykkeeseen, koska ao. vyöhykkeelle on tarkoitus aktiivisesti ohjata kävijöitä, kehittää virkistyskäyttöä ja panostaa palveluvarustukseen. Ohtakarintien eteläpuolisen reuna-alueen hiekkarannan käyttömäärien lisääminen näillä keinoin muodostaisi merkittävän uhan Kalsonnokan linnustolle. Metsähallitus tiedostaa kuitenkin paikallisten käyttäjien tarpeet mainitulle eteläiselle rantaosuudelle, minä johdosta sen käyttöä ei pyritä rajoittamaan. Kehitettäväksi virkistyskäyttövyöhykkeeksi, josta tiedotetaan myös Lohtajan ulkopuolelta tuleville käyttäjäryhmille, rajataan Ohtakarintien pohjoispuolella sijaitseva alueen ainoa yleinen uimaranta.</p>
<p>Luonnonsuojelun alueen perustaminen</p>	<p>HKS:ssä on mainittu useaan otteeseen luonnonsuojelun alueen perustamisesta. Koska siitä ei paikallisia tahoja ole informoitu millään tavalla, olisi informointi avoimesti ajankohtaista viimeistään nyt.</p>	<p>Ympäristöministeriö on laatinut ja julkaissut Luonnonsuojelun alueiden säädosvalmistelun ja kiinteistönmuodostamisen työohjelman (2009), jonka mainitsemassa aikataulussa vielä perustamattomat alueet on tarkoitus perustaa lakisääteisiksi suojelun alueiksi. Aikataulun mukaan suojelun alueiden perustaminen tapahtuu muutaman seuraavan vuoden kuluessa, mikä edellyttää kuitenkin lisäresursseja Metsähallitukselle ja ympäristöministeriölle. Pohjanmaan luontopalvelun alueella on tarkoitus perustaa yli 250 uutta suojelun aluetta. Vattajanniemen alue kuuluu tähän joukkoon. Suojelun alueen perustamiseen tähtäävän säädosvalmistelun alkamisesta tiedotetaan, kun asia tulee ajankohtaiseksi.</p> <p>HKS:n tekstiä ei ole tarpeen muuttaa.</p>

Metsähallituksen vahvistuskirje

Pohjanmaan luontopalvelut

5.6.2009
2811/6232006

kirjeenne 2.6.2009

VATTAJANNIEMEN NATURA 2000-ALUEEN HOITO- JA KÄYTTÖSUUNNITELMAN HYVÄKSYMINE

Pohjanmaan luontopalvelut on viitekirjeellään lähettänyt Metsähallituksen hyväksyttäväksi Vattajanniemen Natura 2000 -alueen (FI1000017) hoito- ja käyttösuunnitelman. Suunnittelualan pinta-ala on noin 1500 hehtaaria.

Metsähallitus hyväksyy suunnitelman esitetystä muodostaan toteutettavaksi omien alueittensa osalta.

Luontopalvelujohtaja

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Rauno Väisänen".

Rauno Väisänen

Erikoissuunnittelija

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Timo Halme".

Timo Halme

TIEDOKSI: Länsi-Suomen ympäristökeskus
Pohjanmaan luontopalvelut

Vuodesta 2006 alkaen ilmestyneet Metsähallituksen C-sarjan julkaisut

- No 1 Metsähallitus 2006: Kurjenrahkan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 68 s.
- No 2 Metsähallitus 2006: Syötteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 61 s.
- No 3 Metsähallitus 2006: Parikkalan Siikalahden hoito- ja käyttösuunnitelma. 169 s.
- No 4 Metsähallitus 2006: Koitajoen Natura-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 77 s.
- No 5 Metsähallitus 2006: Mietoistenlahden hoito- ja käyttösuunnitelma. 92 s.
- No 6 Metsähallitus 2006: Levanevan hoito- ja käyttösuunnitelma. 66 s. (verkkojulkaisu)
- No 7 Metsähallitus 2006: Joutsenaavan–Kaita-aavan hoito- ja käyttösuunnitelma. 48 s. (verkkojulkaisu)
- No 8 Metsähallitus 2006: Luiron soiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 54 s. (verkkojulkaisu)
- No 9 Metsähallitus 2006: Näätävuoman–Sotkavuoman hoito- ja käyttösuunnitelma. 48 s. (verkkojulkaisu)
- No 10 Metsähallitus 2006: Teuravuoman–Kivijärvenuoman hoito- ja käyttösuunnitelma. 50 s. (verkkojulkaisu)
- No 11 Metsähallitus 2006: Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma. 51 s. (verkkojulkaisu)
- No 12 Metsähallitus 2006: Hossan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 58 s.
- No 13 Metsähallitus 2006: Omenajärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 64 s. (verkkojulkaisu)
- No 14 Metsähallitus 2006: Koskeljärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 79 s.
- No 15 Metsähallitus 2006: Haukisuon–Härkäsuon–Kukkonevan Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 63 s. (verkkojulkaisu)
- No 16 Metsähallitus 2007: Olvassuon Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 71 s.
- No 17 Metsähallitus 2007: Litokairan Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 81 s.
- No 18 Metsähallitus 2007: Iso Tilansuo–Housusuon Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 41 s.
- No 19 Metsähallitus 2006: Nuuksion kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 123 s.
- No 20 Metsähallitus 2007: Salamajärven suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelma 2006–2015. 131 s.
- No 21 Metsähallitus 2007: Älänteen Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 60 s. (verkkojulkaisu)
- No 22 Metsähallitus 2007: Venenevan–Pelson Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 50 s. (verkkojulkaisu)
- No 23 Metsähallitus 2007: Kermajärven rantojensuojeluohjelma-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 35 s. (verkkojulkaisu)

- No 24 Metsähallitus 2007: Siikavaaran hoito- ja käyttösuunnitelma. 50 s. (verkkojulkaisu)
- No 25 Metsähallitus 2007: Jämäsvaaran virkistysmetsän hoito- ja käyttösuunnitelma. 47 s. (verkkojulkaisu)
- No 26 Metsähallitus 2007: Oukkulanlahden Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 71 s. (verkkojulkaisu)
- No 27 Metsähallitus 2007: Otajärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 84 s.
- No 28 Metsähallitus 2007: Kansanneva–Kurkineva–Muurainsuon, Kinkerisaarennevan ja Itämäki–Eteläjoen hoito- ja käyttösuunnitelma 2006–2015. 45 s. (verkkojulkaisu)
- No 29 Metsähallitus 2007: Medvastön–Stormossenin alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 81 s.
- No 30 Metsähallitus 2007: Pyhä–Luoston kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 129 s.
- No 31 Metsähallitus 2007: Petkeljärvi–Putkelanharjun ja Puohtiinsuon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 101 s.
- No 32 Metsähallitus 2007: Hiidenportin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 61 s.
- No 33 Hokkanen, M. & Kanerva, T. 2007: Saltfjärdenin luonnonhoidon ja rakenteiden toimenpidesuunnitelma. 33 s. (verkkojulkaisu)
- No 34 Pirkanmaan ympäristökeskus & Metsähallitus 2007: Ekojärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 68 s. (verkkojulkaisu)
- No 35 Metsähallitus 2008: Viklinrimmen Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 49 s. (verkkojulkaisu)
- No 36 Metsähallitus 2008: Pallas–Yllästunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 198 s.
- No 37 Metsähallitus 2008: Rokuan kansallispuiston ja valtion omistamien Natura-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 60 s.
- No 38 Metsähallitus 2008: Ystävyden puiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 143 s. (verkkojulkaisu)
- No 39 Metsähallitus 2008: Käsivarren erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 134 s.
- No 40 Metsähallitus 2008: Giehtaruohittasa meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána. 134 s.
- No 41 Metsähallitus 2008: Vätsärin erämaan hoito- ja käyttösuunnitelma. 143 s. (verkkojulkaisu)
- No 42 Metsähallitus 2008: Váhčira meahcceguovllu dikšun- ja geavahanplána. 146 s. (verkkojulkaisu)
- No 43 Metsähallitus 2008: Kuusisuo–Hattusuon, Soininsuo–Kapustasuon ja Ohtosensuon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma 2007–2016. 57 s. (verkkojulkaisu)
- No 44 Metsähallitus 2008: Hepokönkään hoito- ja käyttösuunnitelma. 40 s. (verkkojulkaisu)
- No 45 Metsähallitus 2008: Hämeenkaan monikäyttö- ja harjoitusalueen sekä Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 130 s. (verkkojulkaisu)
- No 46 Jansson, H. & Raatikainen, K. 2008: Vallisaaren ja Kuninkaansaaren alueen hoito-suunnitelma. 119 s.
- No 47 Rouvala, A. & Peltonen, T. 2008: Seitsemisen ja Helvetinjärven alueen luontomatkailusuunnitelma. 71 s. (verkkojulkaisu)

- No 48 Metsähallitus 2009: Lemmenjoen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 208 s.
- No 50 Metsähallitus 2009: Riisitunturin kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma 2008–2017. 87 s.
- No 51 Metsähallitus 2009: Seitsemisen suojelualuekokonaisuuden hoito- ja käyttösuunnitelma. 161 s.
- No 52 Metsähallitus 2009: Liesjärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 84 s.
- No 53 Metsähallitus 2009: Torrnsuon kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 75 s.
- No 54 Metsähallitus 2009: Isojärven kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 121 s.
- No 55 Metsähallitus 2009: Leivonmäen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 114 s.
- No 56 Metsähallitus 2009: Puurijärvi–Isosuon kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 77 s.
- No 57 Perämeren kansallispuiston, Perämeren saarten ja Röytän Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 84 s.
- No 58 Metsähallitus 2009: Merenkurkun saariston maailmanperintöalueen hallinto- ja kehitys-suunnitelma. 77 s.
- No 59 Forststyrelsen 2009: Förvaltnings- och utvecklingsplan för världsarvet Kvarkens skärgård. 77 s.
- No 61 Hyyppään ja Alasuon Natura 2000 -alueiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 51 s. (verkko-julkaisu)
- No 62 Vaarunvuorten Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 86 s. (verkkajulkaisu)

ISSN 1796-2943
ISBN 978-952-446-734-6 (nidottu)
ISBN 978-952-446-735-3 (pdf)

Julkaisu on luettavissa osoitteessa:

www.metsa.fi/hks